

DE ONDERWIJSVISITATIE **Wijsbegeerte**

Een evaluatie van de kwaliteit van de academische opleidingen Wijsbegeerte aan de Vlaamse universiteiten

www.vluhr.be/kwaliteitszorg

Brussel - maart 2014

vluhr

**DE ONDERWIJSVISITATIE
WIJSBEGEERTE**

Een gedrukte versie van dit rapport kan tegen betaling bekomen worden bij de Cel Kwaliteitszorg.

Ravensteingalerij 27
1000 Brussel
T +32 (0)2 792 55 00
F +32(0)2 211 41 99

Het rapport is elektronisch beschikbaar op www.vluhr.be/kwaliteitszorg

Wettelijk depot: D/2014/12.784/4

VOORWOORD VAN HET BESTUURSCOMITÉ KWALITEITSZORG

Voor u ligt het rapport van de visitatiecommissie Wijsbegeerte. Deze visitatiecommissie brengt met dit rapport verslag uit over haar evaluatie van academische opleidingen in de Wijsbegeerte. Daarbij geeft zij toelichting bij de oordelen en aanbevelingen die resulteren uit het kwaliteitsonderzoek dat zij heeft verricht bij de bezochte opleidingen. Dit initiatief kadert in de opdracht van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR) betreffende de externe kwaliteitszorg in het Vlaamse hoger onderwijs.

Het visitatierapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleidingen. Daarnaast wil het rapport aan de maatschappij objectieve informatie verschaffen over de kwaliteit van de geëvalueerde opleidingen. Daarom is het visitatierapport ook op de webstek van de VLUHR publiek gemaakt.

Dit visitatierapport geeft een momentopname weer van de betrokken opleidingen en vertegenwoordigt daarmee slechts één fase in het proces van blijvende zorg voor onderwijskwaliteit. Immers, al na korte tijd kunnen de opleidingen gewijzigd zijn, al dan niet als reactie op de oordelen en aanbevelingen van de visitatiecommissie.

Graag dank ik namens het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van de VLUHR de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de bestede tijd alsook voor de deskundigheid waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd. De visitatie was ook enkel mogelijk dankzij de inzet van velen die binnen de opleidingen betrokken waren. Ook hen willen wij daarvoor onze erkentelijkheid betuigen.

Hopelijk ervaren elk van de opleidingen dit rapport als een kritische weerspiegeling van hun inspanningen en als een bijkomende stimulans om de kwaliteit van het onderwijs in hun opleiding te verbeteren.

Nik Heerens

Voorzitter Bestuurscomité Kwaliteitszorg

WOORD VOORAF VAN DE VOORZITTER VAN DE COMMISSIE

Visitaties van universitair onderwijs en onderzoek worden, zowel door gevisiteerden als door visitatoren, nogal eens beschouwd als strafcorvee. Het wordt gezien als een niet te vermijden kwaad, dat afhoudt van het 'echte werk': het geven van boeiende colleges, het begeleiden van enthousiaste studenten, en het schrijven van briljante artikelen en boeken. In Vlaanderen kan de tegenzin nog groeien wanneer zo'n visitatiecommissie dan ook nog eens voor een groot deel bestaat uit arrogante 'Ollanders'. Toch geven velen, meer of minder schoorvoetend, toe dat visitaties ook hun nut hebben. In de eerste plaats om rekenschap af te leggen van wat men doet, aan de gemeenschap die al dat het mooie werk dat wordt gedaan, betaalt. In dat opzicht kan dit visitatierapport de belastingbetaler gerust stellen: er zijn goede redenen fier te zijn op de kwaliteit van het filosofieonderwijs in Vlaanderen! Dat betekent natuurlijk niet dat er niets valt te verbeteren. Daarin ligt een tweede nut van visitaties. Het is ook bijzonder leerrijk af en toe rekenschap af te moeten leggen. Een onderwijsvisitatie is een moment van bezinning, waarin men even afstand neemt van de dagelijkse gang van zaken om te bezien waar de sterkten en de zwakten van de opleiding liggen en te bedenken wat er zoal te verbeteren valt. Dat leermoment is minstens zo belangrijk als het oordeel dat uiteindelijk wordt gegeven. Op zijn best heeft een visitatie een zelfreinigend effect.

Wanneer de visitatie eenmaal in gang is gezet en de commissie de opleidingen bezoekt, blijkt dat een visitatie zelfs ook nog eens bijzonder aangenaam kan zijn. Zeker, er moet vooraf veel werk worden verricht, zowel door de gevisiteerden als door de visitatoren, maar de bezoeken verliepen vrijwel zonder uitzondering in een bijzonder hartelijke en collegiale sfeer. Dat hangt ongetwijfeld samen met de aard van de 'peer review': de visitatoren worden ook zelf regelmatig gevisiteerd en weten daarom wat het is om door anderen te worden beoordeeld, zoals veel gevisiteerden op hun beurt ervaring als visitor bezitten. Dat schept een band, zeker als men daarbij regelmatig oude collega's ontmoet die men om uiteenlopende redenen uit het oog was verloren. Namens de commissie wil ik de collega's, ondersteuners én de studenten van de gevisiteerde opleidingen hartelijk bedanken voor hun gastvrijheid en medewerking.

Ik wil op deze plaats ook graag de leden van de visitatiecommissie – Guido Cuyvers, Wouter Duckaert, Maaïke Dumont, Thomas Mertens, Frank Veltman en Marian Verkerk – van harte bedanken voor hun grote inzet, deskundigheid en gevoel voor humor. En niet in de laatste plaats voor

hun openheid van geest. Omdat wij verschillende wijsgerige disciplines en stromingen in het wijsgerig landschap vertegenwoordigden, vonden er regelmatig principiële discussies over de aard en het doel van het filosofieonderwijs plaats. Dat stond evenwel niet in de weg dat we uiteindelijk steeds opnieuw eensgezind tot onze oordelen kwamen. Ten slotte ook een woord van dank aan onze secretaris, Peter Daerden. Zijn grote ervaring als ook zijn vermogen nauwkeurigheid en snelheid te combineren vormden een enorme steun voor de commissie.

Jos de Mul

Voorwoord van de voorzitter van het Bestuurscomité	
Kwaliteitszorg	3
Voorwoord van de voorzitter van de	
visitatiecommissie	4

DEEL 1 ALGEMEEN DEEL

Hoofdstuk I	De onderwijsvisitatie Wijsbegeerte	11
Hoofdstuk II	Algemene beschouwingen	17
Hoofdstuk III	De opleidingen Wijsbegeerte in vergelijkend perspectief	21
Hoofdstuk IV	Tabel met scores	29

DEEL 2 OPLEIDINGSRAPPORT EN SAMENVATTING

Hoofdstuk I	Vrije Universiteit Brussel	35
	Bachelor of Arts in de Wijsbegeerte en de moraalwetenschappen	
	Master of Arts in de Wijsbegeerte en de moraalwetenschappen	
Hoofdstuk II	Katholieke Universiteit Leuven	59
	Bachelor of Arts in de Wijsbegeerte	
	Bachelor of Arts in Philosophy	
	Master of Arts in de Wijsbegeerte	
	Master of Arts in Philosophy	
	Master of Philosophy	
Hoofdstuk IV	Universiteit Gent	89
	Bachelor of Arts in de Wijsbegeerte	
	Master of Arts in de Wijsbegeerte	
Hoofdstuk V	Universiteit Antwerpen	107
	Bachelor of Arts in de Wijsbegeerte	
	Master of Arts in de Wijsbegeerte	

BIJLAGEN

Bijlage 1	Personalía van de leden van de visitatiecommissie	127
Bijlage 2	Reactie vanwege de Universiteit Gent	133

VERIFIEERBARE FEITEN¹

Algemeen

Hoofdstuk I Bezoekschema

Per opleiding

- Hoofdstuk II** Lijst met de opleidingsspecifieke leerresultaten in relatie tot de gevalideerde domeinspecifieke leerresultaten opgesteld volgens de handleiding van de VLUHR, indien beschikbaar, en/of in relatie tot de Vlaamse Kwalificatiestructuur;
- Hoofdstuk III** Schematisch programmaoverzicht met vermelding van het aantal studiepunten per opleidingsonderdeel;
- Hoofdstuk IV** Omvang van het ingezette personeel in VTE, ingedeeld naar categorie van aanstelling;
- Hoofdstuk V** Instroomgegevens, doorstroomgegevens en totaal aantal studenten;
- Hoofdstuk VI** De studieduur tot het behalen van het diploma per instromende cohorte en de gemiddelde studieduur per afstuderende cohorte;
- Hoofdstuk VII** Overzicht van de belangrijkste activiteiten van de opleiding met betrekking tot internationalisering conform de visie van de opleiding, met minimaal de mobiliteit op basis van internationaal aanvaarde definities (max. 2 pag.)

¹ De verifieerbare feiten voor de visitatie Wijsbegeerte zijn terug te vinden op www.vluhr.be/kwaliteitszorg

DEEL 1

Algemeen deel

HOOFDSTUK I

De onderwijsvisitatie Wijsbegeerte

1 INLEIDING

In dit rapport brengt de visitatiecommissie Wijsbegeerte verslag uit van haar bevindingen over de academische opleidingen Wijsbegeerte die zij in het voorjaar 2013, in opdracht van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR), heeft bezocht.

Dit initiatief kadert, conform de decretale opdracht, in de werkzaamheden van de VLUHR met betrekking tot de organisatie en uitvoering van de externe beoordelingen van het onderwijs aan de Vlaamse universiteiten, hogescholen en andere ambtshalve geregistreerde instellingen.

2 DE BETROKKEN OPLEIDINGEN

Ingevolge haar opdracht heeft de commissie de volgende instellingen bezocht:

- van 26 t.e.m. 28 maart 2013: Vrije Universiteit Brussel
 - Bachelor of Arts in de Wijsbegeerte en de Moraalwetenschappen
 - Master of Arts in de Wijsbegeerte en de Moraalwetenschappen

- van 16 t.e.m. 18 april 2013: Katholieke Universiteit Leuven
 - Bachelor of Arts in Wijsbegeerte
 - Bachelor of Arts in Philosophy

- Master of Arts in de Wijsbegeerte
- Master of Arts in Philosophy
- Master of Philosophy

- van 23 t.e.m. 25 april in 2013: Universiteit Gent
 - Bachelor of Arts in de Wijsbegeerte
 - Master of Arts in de Wijsbegeerte

- van 6 t.e.m. 8 mei in 2013: Universiteit Antwerpen
 - Bachelor of Arts in de Wijsbegeerte
 - Master of Arts in de Wijsbegeerte

3 DE COMMISSIE

3.1 Samenstelling

De samenstelling van de visitatiecommissie Wijsbegeerte werd bekrachtigd door het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van 26 juni 2012, 26 september 2012 en 11 januari 2013. De samenstelling van de visitatiecommissie kreeg op 18 december een positief advies van de NVAO. De commissie werd vervolgens door het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van de VLUHR ingesteld bij besluit van 26 februari 2013.

De visitatiecommissie heeft de volgende samenstelling:

- Voorzitter
 - Prof. dr. **Jos de Mul**, hoogleraar filosofische antropologie, Faculteit der Wijsbegeerte, Erasmus Universiteit Rotterdam

- Domeindeskundige leden
 - Prof. dr. **Thomas Mertens**, hoogleraar rechtsfilosofie, Radboud Universiteit Nijmegen
 - Prof. dr. **Marian A. Verkerk**, hoogleraar zorgethiek aan het Universitair Medisch Centrum Groningen
 - Prof. dr. **Frank Veltman**, professor Logica, Faculteit der Geesteswetenschappen; Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica, Universiteit van Amsterdam

- Onderwijskundig lid
 - Dr. **Guido Cuyvers**, departementshoofd Departement Sociaal Werk, Katholieke Hogeschool Kempen

- Student-lid
 - Mevr. **Maaïke Dumont**, studente Master of Arts in de Wijsbegeerte en de Moraalwetenschappen, Vrije Universiteit Brussel
 - Dhr. **Wouter Duckaert**, student Bachelor in de Wijsbegeerte, Universiteit Antwerpen

Gezien **Maaïke Dumont** als studente verbonden is aan de Vrije Universiteit Brussel, heeft zij niet deelgenomen aan het bezoek aan en de beoordeling van de opleidingen aan deze instelling. Gezien de verbondenheid van **Wouter Duckaert** als student aan de Universiteit Antwerpen, heeft hij niet deelgenomen aan het bezoek aan en de beoordeling van de opleidingen aan deze instelling.

Peter Daerden, stafmedewerker kwaliteitszorg verbonden aan de Cel Kwaliteitszorg van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad, trad op als projectbegeleider en secretaris van deze visitatie.

Voor korte curricula vitae van de commissieleden wordt verwezen naar bijlage 1.

3.2 Taakomschrijving

Van de visitatiecommissie wordt verwacht dat zij gemotiveerde en onderbouwde oordelen geeft over de opleiding aan de hand van het beoordelingskader;

- aanbevelingen formuleert om waar mogelijk te komen tot kwaliteitsverbetering, en
- haar bevindingen over de verschillende opleidingen binnen eenzelfde cluster vergelijkenderwijs weergeeft.
- de bredere samenleving informeert over haar bevindingen.

3.3 Werkwijze

3.3.1 Voorbereiding

Ter voorbereiding van de visitatie werd aan de instellingen gevraagd een zelfevaluatierapport op te stellen. De Cel Kwaliteitszorg van de VLUHR heeft hiervoor een visitatieprotocol ter beschikking gesteld, waarin de verwachtingen ten aanzien van de inhoud van het zelfevaluatierapport uitgebreid zijn beschreven. Het zelfevaluatierapport volgt de opbouw van het accreditatiekader.

De commissie ontving het zelfevaluatie-rapport enkele weken voor het eigenlijke bezoek, waardoor zij de gelegenheid kreeg dit document vooraf zorgvuldig te bestuderen en het bezoek grondig voor te bereiden. De commissieleden werden bovendien verzocht om, per masteropleiding, elk een tweetal masterproeven grondig door te nemen vooraleer het bezoek plaatsvond.

De commissie hield haar installatievergadering op 27 februari 2013. Tijdens deze vergadering werden de commissieleden verder ingelicht over het visitatieproces en hebben zij zich concreet voorbereid op de af te leggen bezoeken. Bijzondere aandacht is besteed aan een eenduidige toepassing van het beoordelingskader en het visitatieprotocol. Verder werd het programma van het bezoek opgesteld (zie Verifieerbare Feiten) en werd een eerste bespreking gewijd aan het zelfevaluatie-rapport.

3.3.2 Bezoek aan de instelling

Tijdens het in situ bezoek aan de instelling heeft de commissie gesprekken kunnen voeren met de verschillende betrokkenen bij de opleidingen. Het bezoekschema voorzag gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de studenten, de docenten, de alumni, het werkveld en de opleidingsgebonden ondersteuners.

Daarnaast werd steeds een bezoek aan de faciliteiten (inclusief bibliotheek en leslokalen) ingepland. Ten slotte was er een spreekuur waarop de commissie bijkomend leden van de opleiding kon uitnodigen of waarop personen op een vertrouwelijke wijze door de commissie konden worden gehoord.

Ook werd aan de instellingen gevraagd – als een derde bron van informatie – om een aantal documenten ter inzage te leggen ten behoeve van de commissie. Tijdens de bezoeken werd voldoende tijd uitgetrokken om de commissie de gelegenheid te geven om deze documenten te bestuderen. De documenten die ter inzage van de commissie werden gelegd, waren: verslagen van overleg in relevante commissies/organen, een representatieve selectie van handboeken/studiemateriaal, indicaties van de competenties van het personeel, de toets- en evaluatieopgaven waarvan de commissie had aangegeven dat zij die tijdens het bezoek wenste in te kijken en een bijkomend aantal afstudeerwerken. Daar waar de commissie het noodzakelijk achtte heeft zij bijkomende informatie opgevraagd tijdens het bezoek om haar oordeel goed te kunnen onderbouwen.

Aan het einde van het bezoek werden, na intern beraad van de commissie, de voorlopige bevindingen mondeling aan de gevisiteerde opleidingen meegedeeld.

3.3.3 Rapportering

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de visitatiecommissie per generieke kwaliteitswaarborg haar bevindingen, overwegingen, het oordeel en verbeteringsuggesties geformuleerd. Een overzicht van de verbeteringsuggesties die de commissie doet ten aanzien van de opleiding is achteraan bij het rapport opgenomen. De opleidingsverantwoordelijken van de betrokken opleidingen werden in de gelegenheid gesteld om op het concept van het rapport te reageren alvorens de tekst ervan definitief werd vastgelegd.

De Universiteit Gent heeft gebruik gemaakt van de in het visitatieprotocol voorziene mogelijkheid om een reactie als bijlage bij haar opleidingsrapport in het visitatierapport te laten opnemen.

Verder heeft de Vrije Universiteit Brussel beroep aangetekend tegen het opleidingsrapport tweede terugmelding van haar opleiding bachelor Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen. De interne beroepscommissie visitatierapporten heeft het bezwaar op 30 oktober 2013 ontvankelijk verklaard. Ze heeft opgedragen dat het onderzoek moet worden hernomen voor de bachelor Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen voor wat betreft de eerste generieke kwaliteitswaarborg 'Beoogd eindniveau', door middel van een terugkeerbezoek door een nieuw samengestelde visitatiecommissie. De samenstelling van deze commissie was als volgt:

Voorzitter, tevens onderwijsdeskundig lid:

- Prof. dr. **Harry Kunneman**, hoogleraar politieke filosofie, Universiteit voor Humanistiek, Utrecht

Leden:

- Prof. dr. **Paul Ziche**, onderwijsdirecteur van de school Filosofie en Religiewetenschap, Faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Prof. em. dr. **Frans Jacobs**, emeritus hoogleraar moraalfilosofie, Universiteit van Amsterdam

Voor korte curricula vitae van de commissieleden wordt verwezen naar bijlage 1.

Op 17 januari 2014 vond een terugkeerbezoek plaats. Als projectbegeleider en secretaris trad hierbij **Patrick Van den Bosch** op, stafmedewerker kwaliteitszorg van de Cel Kwaliteitszorg van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad.

De rapportage van de terugkeercommissie is in dit rapport opgenomen geïntegreerd in de eerste generieke kwaliteitswaarborg 'Beoogd eindniveau' van de Vrije Universiteit Brussel.

HOOFDSTUK II

Algemene beschouwingen

Het onderhavige rapport biedt een verslag van het onderzoek naar de kwaliteit van de verschillende varianten van de bachelor- en masteropleidingen wijsbegeerte aan de Universiteit Antwerpen, de Vrije Universiteit Brussel, de Universiteit Gent en de Katholieke Universiteit Leuven.

Vlaanderen kan bogen op vier universiteiten die bachelor- en masteropleidingen wijsbegeerte aanbieden die aan internationale kwaliteitseisen voldoen, waaraan bevlogen docenten werken, die ondanks de vaak hoge werkdruk indrukwekkende prestaties binnen het onderwijs leveren, en waar mondige studenten zich vol enthousiasme voorbereiden op een toekomstige academische betrekking, een job in een andersoortige onderwijsaanstelling of een maatschappelijke functie. De opleidingen onderscheiden zich van elkaar door een eigen profiel, waarbij het opvalt dat docenten en studenten zich vaak sterk engageren met dat profiel.

Mede door de relatief geringe omvang van de opleidingen, is er veel ruimte voor persoonlijke en informele contacten. Dat geldt zowel voor de relatie tussen docenten onderling als tussen docenten en studenten. Dat heeft zijn onmiskenbare voordelen, maar staat soms ook enigszins op gespannen voet met de professionalisering van de kwaliteitsbewaking die de afgelopen decennia in toenemende mate haar intrede heeft gedaan op de universiteiten. Visitatieprocedures behoren daar ook toe en ook al zien de meeste betrokkenen het nut daarvan in, is er soms ook het begrijpelijke gevoel dat zulke procedures de docenten van hun eigenlijke werk afhouden: het overdragen van de kennis en vaardigheden op hun vakgebied aan telkens nieuwe generaties leergierige studenten.

Tegen die achtergrond stelt de commissie vast dat de bezoeken die ze aan de opleidingen heeft gebracht over het algemeen bijzonder plezierig verliepen. Er werd loyaal meegewerkt, er heerste een open sfeer waarin gevisiteerden en visitators een gemeenschappelijk doel voor ogen stond: de kwaliteit van de opleidingen in een 'peer-to-peer' dialoog vaststellen en waar mogelijk verbeteren.

De procedure

Deze visitatie behoort tot de een van de eerste uit de visitatieronde 'nieuwe stijl'. Als gevolg daarvan was deze visitatie zowel voor de gevisiteerde opleidingen als voor de visitatiecommissie een leerproces, waarin al gaandeweg tamelijk abstracte criteria als 'generieke kwaliteitswaarborgen' en 'domeinspecifieke leerresultaten' een invulling moesten krijgen. Daar komt bij dat de voorbereidingstijd relatief kort was en door een aantal problemen werd gekenmerkt. Zo stelden de vier gevisiteerde instellingen in december 2012 in een gemeenschappelijke verklaring, aan het begin van alle zelfstudies opgenomen, "dat de eigenlijke opstart van de visitatievoorbereidingen slechts zeer laat tot stand is gekomen, dat het decretale kader en de instructies ontbraken (en dat die laatste tot op heden overigens nog steeds ontbreken) en dat er hieromtrent slechts gaandeweg enige duidelijkheid kwam, dat het voorbereidingsproces werd doorkruist door de opmaak en invoer van de domeinspecifieke leerresultaten, en dat de beloofde officiële cijfers enkel laattijdig, partieel en onsamenvattend zijn aangeleverd."

Een andere kwestie die voor onduidelijkheid gezorgd heeft, is het feit dat de beoogde tweejarige master geen realiteit is geworden, terwijl daar bij verschillende opleidingen al op vooruit werd gelopen.

Deze visitatiecommissie heeft bij haar beoordeling van de opleidingen rekening gehouden met het genoemde leerproces en de door de opleidingen gesignaleerde problemen.

Eén van de belangrijke veranderingen bij de visitatie nieuwe stijl is dat niet langer de visitatiecommissie de domeinspecifieke leerresultaten van de opleidingen vaststelt, maar dat dit door de opleidingen zelf wordt gedaan. Daarnaast is gebruik gemaakt van een nieuw, vereenvoudigd beoordelingskader, waarbij niet langer een groot aantal facetten worden onderscheiden, maar de opleidingen worden beoordeeld aan de hand van drie generieke kwaliteitswaarborgen: het beoogd eindniveau, het onderwijsproces, en het gerealiseerde eindniveau.

De geformuleerde domeinspecifieke leerresultaten geven een kader aan waaraan de opleidingen moeten voldoen. Dat kader is niet alleen van belang om te kunnen bepalen of ieder van de opleidingen afzonderlijk aan de eisen voldoet, maar dient ook een overstijgend belang. De BaMa-structuur veronderstelt immers dat de bacheloropleidingen van de studenten zodanig vergelijkbaar zijn qua inhoud en niveau, dat studenten na hun bachelor aansluiting kunnen vinden bij een masteropleiding die door een andere instelling wordt aangeboden. De domeinspecifieke leerresultaten zijn tegelijkertijd zo ruim geformuleerd dat zij niet als een keurslijf gaan fungeren, maar de opleidingen in staat stellen daaraan toch een specifieke invulling te geven, zodanig dat het eigen profiel van de opleiding daarmee tot uitdrukking kan worden gebracht.

Onvermijdelijk kunnen zich daarbij spanningen voordoen tussen deze beide uitgangspunten. Op de vragen wat de opleidingen moeten delen om te kunnen spreken van een gelijkwaardige bacheloropleiding wijsbegeerte en hoe ver de profilering mag gaan, is geen eenvoudig antwoord mogelijk. De commissie is daarom uitgegaan van een minimumpakket van 'vakken' die tot de kern van de hedendaagse wijsbegeerte behoren, maar dat laat volgens de commissie onverlet dat er daarbuiten ook in de bachelor voldoende ruimte bestaat voor een eigen profilering.

De commissie heeft zich bij de beoordeling daarom zoveel mogelijk gericht op de leerresultaten die de opleidingen zichzelf hebben gesteld en de domeinspecifieke kenmerken daarbij als randvoorwaarden gehanteerd. Mogelijk heeft niet iedereen zich ten volle de consequenties van genoemde domeinspecifieke leerresultaten gerealiseerd, waardoor er in een enkel geval een discrepantie is opgetreden tussen de opleidingspecifieke en de domeinspecifieke leerresultaten.

Met betrekking tot de kwaliteitsoordelen wil de commissie graag benadrukken dat de kwalificatie 'voldoende' betekent dat een opleiding aan het betreffende generieke kwaliteitswaarborg voldoet. 'Voldoende' betekent, anders dan bij de becijfering van een thesis, dus niet dat het resultaat mager zou zijn. De kwalificaties 'goed' en 'excellent' zijn slechts in die gevallen toegekend waarin opleidingen zich met betrekking tot een specifieke kwaliteitswaarborg in positieve zin onderscheiden van respectievelijk andere nationale of internationale opleidingen. Ook onderstrepen wij dat de kwalificaties, mede doordat het een visitatie nieuwe stijl betreft, niet zijn afgestemd op voorafgaande visitaties. Een hogere of lagere score op een bepaald onderdeel betekent dus niet automatisch dat er ten opzichte

van het verleden een verbetering dan wel verslechtering is opgetreden. Ten slotte zij nog opgemerkt dat het aantal aanbevelingen geen indicatie bevat voor de kwaliteit. Zo is het mogelijk dat de commissie verbeteringsvoorstellen doet voor een aspect dat reeds als voldoende wordt beoordeeld, maar waar volgens de commissie kansen liggen voor verdere verbetering.

Enkele opvallende bevindingen

Eén van de zaken die de commissie is opgevallen is dat slechts een gering aantal studenten na de bachelor een masteropleiding aan een andere instelling gaat volgen. Mogelijk hangt dit samen met de al eerder gesignaleerde sterke profilering van de opleidingen en het engagement van de studenten met de opleiding van hun keuze.

Ook internationale uitwisseling, bijvoorbeeld binnen het Erasmus programma, is nog steeds eerder uitzondering dan regel. Voor alle opleidingen is het een uitdaging om de 20/20 norm (20% van de studenten zal in 2020 tenminste een deel van de studie in het buitenland verrichten) te behalen.

Een ander opvallend punt is dat de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit Gent in de vorm van respectievelijk een master-na-master en een postgraduate opleiding in Logic, History and Philosophy of Science, de facto een extra jaar aanbieden dat studenten voorbereidt op een doctoraat, waardoor er een verschillende profilering bestaat tussen deze en de twee andere universiteiten.

De universitaire filosofiebeoefening heeft zich de afgelopen decennia steeds verder teruggetrokken op het eigen (academisch) terrein. Publiceren in internationale, peer reviewed journals is voor velen de norm geworden. Dit draagt het gevaar in zich dat ook in onderwijs de nadruk te eenzijdig op academisch onderzoek komt te liggen, terwijl studenten vooral ook generalistisch dienen te worden opgeleid; immers, veel studenten vinden na hun opleiding andersoortig werk en gaan een belangrijke rol spelen in de samenleving en de cultuur.

Het verheugt de commissie vast te stellen dat het merendeel van de opleidingen, tegen genoemde tendens in, steeds meer aandacht zijn gaan besteden aan de brede maatschappelijke en culturele inzetbaarheid van hun studenten, onder andere door hun studenten te trainen in een breed spectrum van vaardigheden, die maken dat filosofisch onderzoek en reflectie zicht- en hoorbaar blijven in de Vlaamse publieke ruimte.

HOOFDSTUK III

De opleidingen Wijsbegeerte in vergelijkend perspectief

In dit hoofdstuk geeft de commissie in vergelijkend perspectief een overzicht van haar bevindingen over de academische opleidingen Wijsbegeerte in Vlaanderen. Zij besteedt hierbij voornamelijk aandacht aan elementen die haar het meest in het oog zijn gesprongen of die zij belangrijk acht, en aan opvallende overeenkomsten dan wel verschillen tussen de instellingen. Per generieke kwaliteitswaarborg geeft de visitatiecommissie haar bevindingen weer en verwijst hierbij naar de toestand binnen de verschillende opleidingen. De wijze van voorstellen geeft de opleidingen de mogelijkheid zich, althans voor wat betreft de aangehaalde punten, ten opzichte van elkaar te positioneren. Het is geenszins de bedoeling van de commissie om de individuele deelrapporten van de opleidingen aan de verschillende instellingen in detail te herhalen, al zullen bepaalde delen uit dit rapport wel terugkomen in de deelrapporten. Voor een volledige onderbouwing van de oordelen en de scores van de commissie, verwijst de commissie naar de deelrapporten.

Alle hier betrokken opleidingen worden aangeboden door vier Vlaamse universiteiten: de Katholieke Universiteit Leuven (verder KU Leuven genoemd), de Universiteit Antwerpen (verder UA genoemd), de Universiteit Gent (verder UGent genoemd) en de Vrije Universiteit Brussel (verder VUB genoemd).

De KU Leuven, de UGent en de UA bieden bachelor- en masteropleidingen ‘Wijsbegeerte’ aan. De VUB hanteert de titulatuur ‘Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen’. De KU Leuven biedt de bachelor- en masteropleiding ook in een Engelstalige variant aan – alle verwijzingen naar deze opleidin-

gen in het vergelijkend deel hebben steeds betrekking op beide varianten. De master-na-master Philosophy van de KU Leuven is niet in het vergelijkend deel betrokken.

GENERIEKE KWALITEITSWAARBORG 1 - BEOOGD EINDNIVEAU

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau voor de bachelor- en masteropleiding aan de VUB, de bachelor- en masteropleiding aan de UGent, de bachelor- en masteropleiding aan de UA en de masteropleidingen aan de KU Leuven als voldoende, en voor de bacheloropleidingen aan de KU Leuven als goed.

Alle opleidingen hebben hun doelstellingen vertaald in een reeks **leerresultaten**, en dat is overal adequaat gebeurd. Vooral de twee bacheloropleidingen aan de KU Leuven hebben de uitwerking van algemeen concept en doelstellingen naar leerresultaten op knappe wijze voltooid. Alle leerresultaten van alle opleidingen passen binnen het Vlaamse kwalificatieraamwerk en zijn in lijn met het domeinspecifieke leerresultatenkader. Meer globaal vindt de commissie dat alle opleidingsdoelstellingen grotendeels te rijmen zijn met de actuele eisen (in internationaal perspectief) van hun vakgebied.

De **bacheloropleidingen** aan de KU Leuven, de UA en de UGent streven alle een ‘generalistisch’ profiel na: een brede, klassiek-academische basisopleiding in de wijsbegeerte. Qua doelstellingen beoogt geen enkele van de geïnspecteerde bacheloropleidingen een uitgesproken ‘continentale’ of ‘analytische’ richting, al geeft de KU Leuven wel aan veel belang te hechten aan metafysica en hedendaagse continentale wijsbegeerte. De bacheloropleiding aan de VUB heeft een aantal specifieke zwaartepunten, waarin met name de domeinen ethiek en moraalwetenschappen een centrale plaats toebedeeld krijgen binnen de systematische wijsbegeerte.

De **masteropleidingen** hebben in alle instellingen gemeen dat ze studenten de mogelijkheid tot specialisatie en verdieping bieden. De VUB onderscheidt zich hier door expliciete aandacht voor humanistiek en media, en de prominente aanwezigheid van cultuur- en politieke filosofie in de doelstellingen. De master aan de VUB is overigens ook de filosofie-opleiding met de meest professionele insteek in Vlaanderen – ten minste voor studenten die de afstudeerrichting ‘moraalwetenschappen en humanistiek’ volgen.

De commissie heeft vastgesteld dat de bezochte instellingen een duidelijke eigen 'signatuur' hebben. De opleidingen aan de UGent en de VUB beogen een – in zekere mate ook historisch gegroeid – sterk geëngageerd profiel, probleemgericht en met veel aandacht voor de maatschappelijke rol van de filosoof. Bij de UGent is die oriëntatie weliswaar meer neutraal en 'pluralistisch' ingevuld en bij de VUB uitgesproken 'humanistisch-vrijzinnig'. Ook de UA-opleidingen verwijzen in hun doelstellingen – zonder zich levensbeschouwelijk vast te pinnen – naar de noodzakelijke deelname van filosofen aan het maatschappelijk debat. Bij de KU Leuven klinkt dit accent minder sterk door in de doelstellingen, en wordt meer nadruk gelegd op theoretische vraagstukken en tekstgerichtheid in plaats van toegepaste filosofie.

GENERIEKE KWALITEITSWAARBORG 2 - ONDERWIJSPROCES

De commissie beoordeelt het onderwijsproces voor de bacheloropleiding aan de UGent als onvoldoende, voor de bachelor- en masteropleiding aan de VUB, de masteropleiding aan de UGent en de bacheloropleiding aan de UA als voldoende, voor de masteropleidingen aan de KU Leuven en de masteropleiding aan de UA als goed, en voor de bacheloropleidingen aan de KU Leuven als excellent.

Aan de KU Leuven en de UGent volgen de studenten een verplicht, generiek bachelorprogramma met inbegrip van keuzevakken en opties/minoren. Aan de VUB en de UA maken de bachelorstudenten een keuze tussen een 'volledig' programma (zonder minoren) en een alternatief programma mét minoren. Alle **bacheloropleidingen** hebben één of meer inleidende vakken die studenten in aanraking brengen met de filosofische disciplines en terminologie. De verdere opbouw is doorgaans goed doordacht, voldoende breed en met graduele complexiteit en specialisatie. Met name de bachelorprogramma's van de KU Leuven blinken uit door hun sterke interne samenhang. Ook de opbouw aan de UA oogt goed, al blijkt uit de concrete invulling van de vakken dat continentale en cultuurfilosofie nog dominant zijn. Het bachelorprogramma van de VUB komt inhoudelijk overeen met de gekozen speerpunten en is sterk gericht op de latere afstudeerrichtingen in de master. Aan de UGent oogt het bachelorprogramma op papier in orde, maar stelde de commissie een tekort aan inhoudelijke samenhang en een gebrek aan een breder overzicht in diverse vakken vast. Hoewel de meeste wijsgerige scholen wel ergens in het Gentse bachelorprogramma aan bod komen, is de invalshoek, met name in de systematische vakken, overwegend Angelsaksisch.

In de verschillende **masteropleidingen** krijgen verdieping en specialisatie voorrang, zij het niet overal in dezelfde gradatie. De Leuvense masteropleidingen zijn uitgesproken verdiepend, maar door een systeem van clustering en opgelegde keuzeregels wordt overdreven specialisatie tegengegaan. Aan de UGent, maar vooral aan de UA en de VUB hebben studenten de mogelijkheid een programma samen te stellen dat zo dicht mogelijk aansluit bij hun eigen interessegebied. Alle masteropleidingen bereiken volgens de commissie voldoende diepgang – in het bijzonder kwam ze onder de indruk van het hoge niveau van tekstbestudering aan de KU Leuven en van de knappe synergie tussen onderwijs en onderzoek aan de UA.

De VUB biedt zowel de bachelor als de master ook in **avondonderwijs** aan. De KU Leuven en de UA doen dit enkel voor de bachelor. Voor al die instellingen geldt dat de avondprogramma's er goed georganiseerd zijn.

De commissie is globaal tevreden over de **onderwijsvormen** in alle bezochte opleidingen (zowel voor bachelor als master). Terwijl zeker in de bachelor nog het hoorcollege domineert, hebben veel colleges een interactief karakter en komen ook oefeningensessies, groepsdiscussies en werkcolleges aan bod. Met name het nieuwe vaardighedenonderwijs aan de UA oogt zeer veelbelovend. Aan de UGent viel de commissie op dat de maatschappelijke rol van de filosoof – zoals die in de doelstellingen benadrukt wordt – weinig tot uiting komt in de programma's zelf. Illustratief daarvoor is een beperkte aandacht voor mondelinge vaardigheden.

Het **studie- en onderwijsmateriaal** zijn over het algemeen van goede kwaliteit. In de bacheloropleidingen worden veelal cursussen en/of handboeken gebruikt, in combinatie met oorspronkelijke filosofische teksten. In de masteropleidingen wordt doorgaans alleen nog naar primaire of secundaire vakliteratuur teruggegrepen. Vooral aan de UGent en de KU Leuven springt de uitgesproken tekstgerichte benadering – met een royaal gebruik van wijsgerige teksten uit de verschillende historische periodes – in het oog. In de bacheloropleiding van de VUB komen de studenten nog te weinig in aanraking met originele, klassieke teksten.

Onderzoeksvaardigheden komen in alle opleidingen vanaf het eerste bachelorjaar aan bod en worden gradueel ontwikkeld. Aan de VUB, de KU Leuven en de UA mondt dit uit in een bachelorproef. Ook de UGent zou volgens de commissie gebaat zijn bij invoering van een afsluitende scriptie in de bachelor, teneinde de onderzoeksattitude van de studenten nog meer te ondersteunen.

Voor de **masterproef** mogen studenten in alle opleidingen een eigen onderwerp kiezen – alleen aan de UA wordt expliciet aangemoedigd ze in het verlengde van de bachelorproef te schrijven. Aan de VUB, de UA en de KU Leuven vertegenwoordigt de masterproef 24 studiepunten, aan de UGent 20 studiepunten. Het valt op dat het aantal formele contactmomenten in alle opleidingen beperkt is, en dat studenten veel eigen verantwoordelijkheid wordt toegekend bij het werken aan hun masterproef. De UA is wel de enige instelling met een ‘voortgangsseminarie’, waarin studenten elkaars vorderingen in de masterproef presenteren.

Alle studenten met een diploma van het secundair onderwijs worden toegelaten tot de bacheloropleidingen. Opmerkelijk is dat een aantal filosofieopleidingen een relatief hoge (naar universitaire maatstaven gerekend) instroom van buiten het algemeen secundair onderwijs kennen. Mogelijk omwille van deze heterogene populatie is de doorstroom in sommige bacheloropleidingen problematisch. Niettegenstaande een substantiële groep afhakkers worden aan alle opleidingen wel de nodige inspanningen gedaan om **(generatie)studenten te begeleiden**. De opleidingen aan de VUB, de UA en de UGent zijn kleinschalig, hebben een informeel karakter, en niet zelden nemen ook docenten de rol op van persoonlijke begeleider. Met name aan de VUB vielen het engagement en de aanspreekbaarheid van het onderwijzend personeel op. De KU Leuven-opleidingen, met een groter aantal instromers, hebben een meer uitgewerkte ondersteuning met onder meer monitoraatsoefeningen (voor de Nederlandstalige bachelor), de inzet van tutors en teaching assistants (voor de Engelstalige bachelor) en een goed functionerend Writing Lab (voor alle studenten).

Globaal genomen zijn alle bachelor- en masteropleidingen **studeerbaar** volgens de commissie. Studenten vinden de inspanningen die ze moeten leveren doorgaans overeenkomen met de begrote studiepunten. Opvallend is wel dat zowel aan de UA als aan de VUB de masteropleidingen als beduidend intensiever en uitdagender worden beschouwd dan de bachelor. Aan de UGent zijn er soms grote verschillen in niveau en werkdruk tussen de cursussen onderling.

Wat het **docerend personeel** betreft kan de KU Leuven op een (in de eigen woorden van de opleidingen) ‘relatief omvangrijke’ staf rekenen. Aan de VUB, de UA en de UGent is de toestand iets minder comfortabel, maar niet zorgwekkend in de ogen van de commissie. Aan de UGent viel de belangrijke rol van ondersteuners in het onderwijs op, iets waarvoor ze volgens de commissie nog te weinig bijstand krijgen. Aan de VUB vindt de commissie een uitbreiding van het ondersteunend personeel aangewezen.

Veel docenten kwamen de commissie over als deskundig en bevoegen, toegankelijk en bereid tot het helpen van studenten. **Onderwijskundige professionalisering** is in alle instellingen voorhanden, maar er wordt vaak met mondjesmaat van gebruik gemaakt. Wel was de commissie onder de indruk van de verplichte assistentenopleiding aan de KU Leuven, toegespitst op de opleidingen en met specifiek didactisch materiaal voor zowel de Nederlandstalige als internationale assistenten.

Alle opleidingen zijn **gehuysvest** op locaties waar studenten weinig tot geen verplaatsingen hoeven te doen. De bibliotheken van de diverse opleidingen zijn adequaat uitgerust, al is de VUB-collectie wel aan een upgrade toe.

De commissie stelde vast dat alle opleidingen over officiële overlegstructuren beschikken, waarin zowel docenten als studenten zitting hebben. Aan de UA en de KU Leuven lijken deze organen voorbeeldig te functioneren. Door het kleine en informele karakter van de VUB-opleidingen verkiest men daar vaak om via minder bureaucratische weg te werken – een aanvaardbaar standpunt dat evenwel het nemen van echt structurele beleidslijnen in de weg staat. Aan de UGent merkte de commissie – ondanks de instrumenten voor **kwaliteitszorg** – een tekort aan verantwoordelijkheidszin en zelfcorrigerend vermogen onder de opleidingsverantwoordelijken op. Terugkijkend op de vorige visitatie, hebben vooral de KU Leuven en de UA op een consequente manier verbeteracties uit de kwaliteitszorg gehaald.

GENERIEKE KWALITEITSWAARBORG 3 - GEREALISEERDE EINDNIVEAU

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau voor de bachelor- en masteropleidingen aan de VUB, de UGent en de UA als voldoende, en voor de bachelor- en masteropleidingen aan de KU Leuven als goed.

De commissie heeft vastgesteld dat de KU Leuven het verst gevorderd is in het streven naar een collectief **toetsbeleid**. Aan de VUB, de UA en de UGent beslist de lesgever volledig zelfstandig over de evaluatievorm van zijn/haar vak. Die autonomie is in de ogen van de commissie te groot. Globaal gezien evenwel zijn de examens in alle opleidingen adequaat; ze peilen naar kennis, inzicht en vaardigheden. Aan de UA-bacheloropleiding vond de commissie wel enkele frappante verschillen qua niveau in evaluatie tussen sommige vakken.

Ook **alternatieve evaluatievormen** (zoals papers, presentaties en oefeningen) hebben ingang in de verschillende opleidingen gevonden. Met uitzondering van de UGent schrijven de studenten in alle instellingen ook een bachelorproef. Aan de KU Leuven en de UA worden degelijke werkstukken afgeleverd, terwijl aan de VUB de kwaliteit eerder wisselvallig is.

Over het geheel genomen is de commissie tevreden over het niveau van de **masterproeven**. De scripties blijven vaak nog erg descriptief, en aan de KU Leuven soms wat exegetisch. Bij de VUB- en UA-masterproeven valt de maatschappelijke relevantie van veel onderwerpen op en het feit dat studenten expliciet gestimuleerd worden een eigen positie in te nemen. Aan de KU Leuven en de UA is een mondelinge verdediging van de masterproef verplicht, aan de VUB facultatief en aan de UGent niet bestaand. De commissie is voorstander van een verplichte invoering van de mondelinge verdediging. Aan de KU Leuven, de UGent en de UA gebeurt de beoordeling van de masterproeven adequaat; aan de VUB is er te weinig uniformiteit zodat quoteringen een indruk van willekeur lijken op te wekken. Nog aan de VUB zijn de masterproeven soms wat aan de lange kant.

De **diplomarendementen** zijn haast in alle opleidingen voor verbetering vatbaar. Er zijn wel enkele 'verzachtende' omstandigheden, zoals de relatief grote instroom van studenten van buiten het algemeen secundair onderwijs en de aanwezigheid van veel deeltijdse en werkstudenten. Opvallend is het frequent gebruik van een extra 'thesisjaar'.

Wat **internationalisering** betreft zijn de resultaten gemengd. De aanwezigheid van internationale staf en Engelstalige programma's geeft de KU Leuven-opleidingen bij uitstek een internationaal karakter. Jammer genoeg blijft het contact tussen internationale en Nederlandstalige studenten wel beperkt. Voor alle opleidingen geldt dat de studentenmobiliteit veel meer gestimuleerd moet worden. Aan de UGent en de VUB moet de internationalisering 'at home' beter benut worden.

Globaal genomen is de commissie van oordeel dat de **afgestudeerden van alle bacheloropleidingen** probleemloos naar een masteropleiding wijsbegeerte kunnen doorstromen. Alleen voor de VUB geldt de kanttekening dat, op enkele specifieke domeinen, overstap naar een masteropleiding elders in Vlaanderen problematisch kan zijn vermits de geschikte vooropleiding ontbreekt.

Het niveau van de **afgestudeerde masters** is over de hele lijn goed. Aan welke instelling de studenten ook afstuderen, ze hebben alle een brede wijsgerige vorming met voldoende diepgang achter de rug. Concrete gegevens over de inzetbaarheid van afgestudeerde masters in het werkveld zijn beperkt. De commissie is alleszins van oordeel dat de alumni van alle opleidingen gedegen voorbereid zijn, gewapend met een kritische attitude en voldoende intellectuele vaardigheden. Opvallend is wel dat heel wat oud-studenten – los van de algemene waardering over de genoten opleiding – meer nadruk op het concretiseren en toepassen van de kennis gewent hadden. Voor alle opleidingen geldt ten slotte dat het alumnibeleid nog meer stimulans moet krijgen.

HOOFDSTUK IV

Tabel met scores

In de hierna volgende tabel wordt het oordeel van de commissie op de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het accreditatiekader weergegeven.

Per generieke kwaliteitswaarborg (GKW) wordt in de tabel aangegeven of de opleiding hier volgens de commissie onvoldoende, voldoende, goed of excellent scoort. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal.

In de opleidingsrapporten is inzichtelijk gemaakt hoe de commissie tot haar oordeel is gekomen. Het is dan ook duidelijk dat de scores in onderstaande tabel gelezen en geïnterpreteerd moeten worden in samenhang met de onderbouwing ervan in de opleidingsrapporten.

Verklaring van de scores op de **generieke kwaliteitswaarborgen**.

Voldoende (V)	De opleiding voldoet aan de basiskwaliteit
Goed (G)	De opleiding overstijgt systematisch de basiskwaliteit
Excellent (E)	De opleiding steekt ver uit boven de basiskwaliteit en geldt hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld.
Onvoldoende (O)	De generieke kwaliteitswaarborg is onvoldoende aanwezig.

Regels voor het bepalen van de scores voor het **eindoordeel**:

Voldoende (V)	het eindoordeel over een opleiding is 'voldoende' indien de opleiding aan alle generieke kwaliteitswaarborgen voldoet.
Goed (G)	het eindoordeel over een opleiding is 'goed' indien daarenboven ten minste twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'goed' worden beoordeeld, waaronder in elk geval de derde: gerealiseerd eindniveau.
Excellent (E)	het eindoordeel over een opleiding is 'excellent' indien daarenboven ten minste twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'excellent' worden beoordeeld, waaronder in elk geval de derde: gerealiseerd eindniveau.
Onvoldoende (O)	het eindoordeel over een opleiding – of een opleidingsvariant – is 'onvoldoende' indien alle generieke kwaliteitswaarborgen als 'onvoldoende' worden beoordeeld.
Voldoende met beperkte geldigheidsduur (V*)	het eindoordeel over een opleiding – of een opleidingsvariant – is 'voldoende met beperkte geldigheidsduur', d.w.z. beperkter dan de accreditatietermijn, indien bij een eerste visitatie één of twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'onvoldoende' worden beoordeeld.

	GKW 1 Beoogd eindniveau	GKW 2 Onderwijs- proces	GKW 3 Gerealiseerd eindniveau	Eindoordeel
KU Leuven Bachelor (NI)	G	E	G	G
KU Leuven Bachelor (Eng)	G	E	G	G
KU Leuven Master (NI)	V	G	G	G
KU Leuven Master (Eng)	V	G	G	G
VUB Bachelor	V	V	V	V
VUB Master	V	V	V	V
UA Bachelor	V	V	V	V
UA Master	V	G	V	V
UGent Bachelor	V	O	V	V*
UGent Master	V	V	V	V

DEEL 2

Opleidingsrapporten

VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL

Opleiding Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen

SAMENVATTING

Opleidingsrapport Bachelor Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen

Op 26-28 maart 2013 werd de bacheloropleiding Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgeleijst.

Profilering

De bacheloropleiding Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen maakt deel uit van de faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Ze heeft een uitgesproken maatschappelijk geëngageerde signatuur en wil bijdragen tot een 'humanistisch geïnspireerd project'. In de doelstellingen ligt een grote nadruk op vaardigheden en het nastreven van een zekere attitude (kritisch, open, kosmopolitisch) onder de studenten. Inhoudelijk focust de bachelor voornamelijk op de geschiedenis van de filosofie, ethiek, humanistiek, logica en wetenschapsfilosofie.

Programma

In de bacheloropleiding Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen (180 studiepunten) kunnen de studenten kiezen tussen een generiek programma

of een programma met een minor van 60 studiepunten. De vier minoren waaruit gekozen kan worden zijn Geschiedenis, Kunstwetenschappen, Communicatiewetenschappen en Politieke Wetenschappen. Wie het generieke programma volgt krijgt voor 60 studiepunten aan keuzevakken.

Werkstudenten kunnen een avondprogramma volgen dat een exacte weerspiegeling van het dagprogramma is. De commissie stelde vast dat dit avondprogramma goed georganiseerd is.

De commissie vindt het bachelorprogramma relatief compleet en up-to-date, met vooral een sterk aandeel van logica. Wetenschapsfilosofie en bepaalde systematische vraagstukken blijven wel wat onderbelicht, maar dat is een eigen keuze. In een vroeg stadium van de opleiding wordt begonnen onderzoeksvaardigheden te stimuleren en te ontwikkelen. Al van in het eerste bachelorjaar staan er strak begeleide schrijfp opdrachten geprogrammeerd. In het derde bachelorjaar schrijven de studenten een bachelorproef van 20-30 bladzijden.

Vrijwel alle vakken behouden een component van ex cathedra-onderwijs. De colleges hebben echter – mede door het beperkt aantal studenten – een vrij interactief karakter. Het gebruikte studiemateriaal laat ruimte voor verbetering: de commissie vindt dat te veel docenten met eigen nota's werken in plaats van de studenten originele, klassieke teksten voor te schotelen.

In het derde bachelorjaar kunnen studenten een semester of een gans academiejaar op Erasmusuitwisseling gaan. Hiervoor werkt de opleiding met een (beperkt) aantal buitenlandse partners, waaronder de Vrije Universiteit van Berlijn.

Beoordeling en toetsing

Veruit de meeste vakken worden mondeling (met schriftelijke voorbereiding) geëxamineerd. Idealiter neemt zo'n mondeling examen de vorm van een filosofische discussie aan. Verschillende docenten houden rekening met de inzet van de studenten tijdens het jaar, bijvoorbeeld bij groepsdiscussies. Ook lectuuropdrachten, presentaties en papers tellen mee in de evaluatie.

Begeleiding en ondersteuning

De studenten volgen les op een campus in Etterbeek, gemakkelijk te bereiken met de auto of het openbaar vervoer. Leslokalen, computerfacili-

teiten en bibliotheek liggen op wandelafstand van elkaar. Eveneens op de campus gelegen is het SBC of Studiebegeleidingscentrum, waar de VUB-studenten collectief kunnen studeren en audiovisuele leermiddelen ter beschikking staan. De gecentraliseerde bibliotheek van de VUB telt een aparte filosofiecollectie.

Op universitair niveau zijn er verschillende en waardevolle initiatieven om eerstejaarsstudenten te begeleiden. Studenten krijgen doorgaans een grote individuele verantwoordelijkheid, maar als ze begeleiding wensen is die zeker beschikbaar. De lesgevers leggen een bewonderenswaardig engagement aan de dag. Ze staan zeer dicht bij de studenten en zijn nagenoeg altijd aanspreekbaar.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De commissie stelde vast dat er bij heel wat studenten studietijdvertraging en studie-uitval optreedt. Toch is de opleiding op zich goed studeerbaar. Volgens sommige studenten kan ze zelfs nog wat uitdagender en intensiever gemaakt worden.

De bacheloropleiding bereidt in eerste instantie voor op een aansluitende master. Nagenoeg geen afgestudeerde bachelors betreden onmiddellijk de arbeidsmarkt.

Opleidingsrapport Master Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen

Op 26-28 maart 2013 werd de masteropleiding Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De masteropleiding Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen maakt deel uit van de faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Ze heeft een uitgesproken maatschappelijk geëngageerde signatuur en wil bijdragen tot een 'humanistisch geïnspireerd project'. De opleiding legt veel nadruk op de toepassing van de filosofie: afgestudeerde masters moeten onder meer in staat zijn om als wijsgeer, ethicus, consultant of leerkracht 'op een wetenschappelijk, professioneel en ethisch verantwoorde wijze' aan de slag te gaan.

De bijzondere aandacht voor humanistiek en media in de master is uniek onder de filosofie-opleidingen in Vlaanderen. Ook opmerkelijk is de prominente aanwezigheid van cultuurfilosofie en politieke filosofie.

Programma

In de masteropleiding Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen (60 studiepunten) kiezen de studenten één uit drie afstudeerrichtingen: (1) logica en wetenschapsfilosofie, (2) media-, cultuur- en politieke filosofie, (3) moraalwetenschappen en humanistiek. Elke afstudeerrichting omvat 24 studiepunten. Er zijn geen verplichte vakken, wel 12 studiepunten aan keuzevakken.

Werkstudenten kunnen een avondprogramma volgen dat een exacte weerspiegeling van het dagprogramma is. De commissie stelde vast dat dit avondprogramma goed georganiseerd is.

In de afstudeerrichting 'Logica en wetenschapsfilosofie' krijgen studenten een brede waaier aangeboden van thema's uit de filosofische logica, de filosofie van de wiskunde en de semiotiek. De afstudeerrichting 'Media-, cultuur- en politieke filosofie' behandelt problemen die te maken hebben met een invulling van het hedendaagse humanisme in een wereld die in toenemende mate medialiseert en globaliseert. In de afstudeerrichting 'Moraalwetenschappen en humanistiek' ligt de focus op praktische en filosofische vraagstukken als migratie, globalisering, milieuproblemen of bio-ethische kwesties. De humanistiek richt de aandacht ook specifiek op problemen in verband met zingeving en levensbeschouwing.

De commissie vindt elke afstudeerrichting voldoende diepgaand. Opmerkelijk is de sterk professionele gerichtheid van de afstudeerrichting 'Moraalwetenschappen en humanistiek'. Studenten kunnen hier als keuzevak een stage 'Morele begeleiding' volgen, waarin ze kennis maken met het werkveld van de levensbeschouwelijke zorg en dienstverlening.

Studenten schrijven een masterproef waarvoor ze zelf een onderwerp mogen kiezen. Het thema moet wel aansluiten bij de afstudeerrichting.

Vrijwel alle vakken behouden een component van ex cathedra-onderwijs. De colleges hebben echter – mede door het beperkt aantal studenten – een vrij interactief karakter. Het gebruikte studiemateriaal is adequaat.

Beoordeling en toetsing

Veruit de meeste vakken worden mondeling (met schriftelijke voorbereiding) geëxamineerd. Idealiter neemt zo'n mondeling examen de vorm van een filosofische discussie aan. Studenten worden correct ingelicht over de wijze van examineren. Verschillende docenten houden rekening met de inzet van de studenten tijdens het jaar, bijvoorbeeld bij groepsdiscussies. Ook lectuuro opdrachten, presentaties en papers tellen mee in de evaluatie. De masterproef telt mee voor 24 (van de 60) studiepunten van de opleiding. De masterproef kan mondeling verdedigd worden, maar dit is niet verplicht.

Begeleiding en ondersteuning

De studenten volgen les op een campus in Etterbeek, gemakkelijk te bereiken met de auto of het openbaar vervoer. Leslokalen, computerfaciliteiten en bibliotheek liggen op wandelafstand van elkaar. Eveneens op de campus gelegen is het SBC of Studiebegeleidingscentrum, waar de VUB-studenten collectief kunnen studeren en audiovisuele leermiddelen ter beschikking staan. De gecentraliseerde bibliotheek van de VUB telt een aparte filosofiecollectie.

Op universitair niveau bestaan de nodige faciliteiten om studenten te ondersteunen. Studenten krijgen doorgaans een grote individuele verantwoordelijkheid, maar als ze begeleiding wensen is die zeker beschikbaar. De lesgevers leggen een bewonderenswaardig engagement aan de dag. Ze staan zeer dicht bij de studenten en zijn nagenoeg altijd aanspreekbaar.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De commissie stelde vast dat er bij heel wat studenten studietijdvertraging optreedt. Niettemin is de opleiding op zich zeker studeerbaar.

Afgestudeerden mogen het vak niet-confessionele zedenleer geven in de derde graad van het secundair onderwijs. Studenten die de stage hebben gevolgd, komen in aanmerking als vrijzinnig humanistisch consultant in een Huis van de Mens of andere instelling.

Exacte gegevens over de inzetbaarheid van oud-studenten in het werkveld ontbreken. De nadruk op spreek- en discussievaardigheden in de opleiding, en de vaak nadrukkelijk sociaal-geëngageerde houding van vele afgestudeerden, hebben de commissie ervan overtuigd dat ze in

een breed segment van de arbeidsmarkt inzetbaar zijn. Afgestudeerden kunnen uiteraard ook een loopbaan binnen de academische wereld ambiëren.

OPLEIDINGSRAPPORT BACHELOR EN MASTER WIJSBEGEERTE EN MORAALWETENSCHAPPEN

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen bachelor en master Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel. De visitatiecommissie bezocht deze opleidingen van 26 tot 28 maart 2013.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntenschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie maakt inzichtelijk hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleiding met alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de opleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatierapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, de studenten, de alumni en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en

studiebegeleiding. Voor het studierendement heeft de commissie een beroep gedaan op de DHO-tabellen alsmede bijkomende gegevens door de opleidingen zelf aangereikt. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen ingekeken. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan opleidings specifieke faciliteiten als de bibliotheek.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter suggesties.

Naar aanleiding van het beroep dat de Vrije Universiteit Brussel aantekende tegen het oordeel van de visitatiecommissie op GKW 1 voor de bacheloropleiding, bracht een nieuw samengestelde commissie op 17 januari 2014 een 'terugkeerbezoek' voor wat betreft deze eerste generieke kwaliteitswaarborg. In onderhavig rapport is het oordeel van de oorspronkelijke visitatiecommissie verwerkt.

Na de splitsing van de Université Libre de Bruxelles (ULB) en de Vrije Universiteit Brussel (VUB) in 1969 werd besloten het programma wijsbegeerte aan de VUB in twee varianten aan te bieden: geschiedenis van de wijsbegeerte enerzijds en moraalfilosofie anderzijds. Tijdens de jaren 1970 werd het programma moraalfilosofie gewijzigd in moraalwetenschappen. Vervolgens richtte de VUB de licentie 'morele begeleiding' op. Na de invoering van het BAMA-programma in 2005 werd de conceptie 'morele begeleiding' gewijzigd in 'humanistiek'. De diverse programma's werden hervormd tot één bacheloropleiding (van 180 studiepunten) en één masteropleiding (van 60 studiepunten) Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen. De masteropleiding kent drie afstudeerrichtingen: (1) moraalwetenschappen en humanistiek, (2) logica en wetenschapsfilosofie en (3) media-, cultuur- en politieke filosofie. Zowel de bachelor- als de masteropleiding hebben een programma voor werkstudenten.

Beide opleidingen worden verzorgd vanuit de Vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen, binnen de faculteit Letteren en Wijsbegeerte. De Vakgroep wordt geleid door een voorzitter, die zowel de Vakgroepsraad als de Opleidingsraad voorziet. De Vakgroepsraad bestaat uit alle leden van het Zelfstandig Academisch Personeel (ZAP), het Assisterend Academisch

Personeel (AAP), het Bijzonder Academisch Personeel (BAP), het Administratief en Technisch Personeel (ATP) van de vakgroep en één afgevaardigde van de studenten. De Vakgroepsraad is een overkoepelend orgaan dat onder meer de middelen voor de onderzoeksgroepen en Opleidingsraad beheert. Onderwijsgebonden materies worden voornamelijk in de Opleidingsraad behandeld, waarin alle docenten van de vakgroep zetelen, als ook de leden van het AAP en het BAP, twee studenten uit elk opleidingsjaar en een alumnus.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 - Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau voor beide opleidingen als voldoende.

Zowel de bachelor- als de masteropleiding geven blijk van een sterk **sociaal-geëngageerd** karakter. De opleidingen willen expliciet bijdragen tot wat zij hun 'humanistisch geïnspireerd project' noemen. Deze brede missie wordt door beide opleidingen in een aantal concrete leerresultaten vertaald. De bacheloropleiding formuleert er 9, de masteropleiding 7. Bij beide ligt een grote nadruk op vaardigheden en in iets mindere mate op kennis. Het is verder duidelijk dat de bacheloropleiding een welbepaalde attitude nastreeft en studenten een 'kritische, redelijk eigenzinnige, open en kosmopolitische houding' wil bijbrengen. Afgestudeerde masters moeten volgens de leerresultaten onder meer in staat zijn om als wijsgeer, ethicus, consulent of leerkracht 'op een wetenschappelijk, professioneel en ethisch verantwoorde wijze' te werken, deel te nemen aan discussies en debatten met een levensbeschouwelijk of ideologisch aspect, of hun kennis in te passen in een omvattend filosofisch kader waarin het 'vrij onderzoek, de Verlichting en het humanisme' centraal staan.

De commissie waardeert dat zowel de bachelor- als de masteropleiding een dergelijke uitgesproken 'signatuur' hebben. Daarmee verwerven ze een **eigen identiteit** die hen duidelijk onderscheidt in het Vlaamse academische landschap. Daarenboven zijn de studenten goed op de hoogte van deze missie en blijken ze die ook zelf te belichamen. De commissie twijfelt evenmin aan het beoogde niveau van de bachelor- en masteropleiding: hun beider leerresultaten passen binnen het Vlaamse kwalificatieraamwerk.

2 Voor samenstelling van deze commissie: zie hoofdstuk 1 pagina 15-16

Volgens de visitatiecommissie sluiten de opleidingsdoelstellingen van de bachelor niet aan bij de domeinspecifieke leerresultaten. Deze laatste eisen (onder meer) dat een afgestudeerde bachelor inzicht heeft in de centrale filosofische problemen, 'op basis van een overzicht van de systematische domeinen van de filosofie'. De bacheloropleiding aan de VUB focust voornamelijk op de geschiedenis van de filosofie, op ethiek, humanistiek, logica en wetenschapsfilosofie. De visitatiecommissie heeft geoordeeld dat dit, vanuit internationaal perspectief, een nogal verengde invulling van die 'systematische domeinen' is. Vraagstukken als taalfilosofie, philosophy of mind en meta-ethiek komen wel als onderdelen binnen andere vakken aan de orde, maar deze vakken zelf worden niet 'systematisch' gedoceerd. Om deze reden heeft de visitatiecommissie gekozen de bacheloropleiding op deze generieke kwaliteitswaarborg een 'onvoldoende' toe te kennen.

Na het aantekenen van een beroep door de opleiding heeft een nieuw samengestelde commissie, hierna 'nieuwe commissie' genoemd, een terugkeerbezoek ondernomen. Deze nieuwe commissie heeft geoordeeld dat de opleidingsdoelstellingen wél aansluiten bij de domeinspecifieke resultaten. De domeinspecifieke leerresultaten zijn in haar interpretatie bewust zeer vaag gehouden en geven de taak aan de opleidingen om zich hierbinnen te profileren. Het is volgens de nieuwe commissie de taak van de opleiding hierbij zelfstandig een beredeneerde keuze te maken.

Verder signaleert de nieuwe commissie dat uit het zelfevaluatierapport en de aanvullende gesprekken naar voren is gekomen dat de opleiding in het verlengde van haar identiteit tot een eigen profilering is gekomen van de systematische wijsbegeerte, met als zwaartepunten: 1. geschiedenis van de filosofie en hedendaagse cultuurfilosofie, 2. praktische filosofie en moraalwetenschappen/humanistiek, 3. logica en wetenschapsfilosofie. Daarbinnen wordt volgens de nieuwe commissie² gestreefd naar een zo breed mogelijke invulling opdat de bacheloropleiding tegemoet komt aan het volgens de domeinspecifieke leerresultaten minimaal vereiste 'inzicht in de centrale filosofische problemen op basis van een overzicht van de systematische domeinen van de filosofie'.

De nieuwe commissie meent dat deze eigen profilering van de bacheloropleiding te rechtvaardigen is op basis van verschillende gronden: De opleiding onderschrijft ten eerste de algemene visie van de VUB en de humanistische waarden die daarin centraal staan. Ten tweede kent ze aan de domeinen ethiek en moraalwetenschappen een centrale plaats toe binnen de systematische wijsbegeerte. De VUB heeft immers geopteerd voor de

opleiding 'Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen', in tegenstelling tot de andere Vlaamse opleidingen in de 'Wijsbegeerte'.

Wel tekent de nieuwe commissie hierbij aan dat het pas in de aanvullende gesprekken duidelijk werd over welke argumenten de opleiding beschikt om binnen de wijsbegeerte tot bovengenoemde keuze te komen. De nieuwe commissie beveelt aan dat de bacheloropleiding de eigen **profieling van de systematische wijsbegeerte duidelijker en eensgezinder** naar buiten draagt. Ze kent een score 'voldoende' toe aan de bacheloropleiding.

De **masteropleiding** streeft een grondige kennis binnen één van deze deel-domeinen na: (1) logica en wetenschapsfilosofie, (2) media-, cultuur- en politieke filosofie, (3) moraalwetenschappen en humanistiek. Hiermee sluit de opleiding adequaat aan bij de domeinspecifieke leerresultaten, die van de afgestudeerden 'kennis en inzicht in ten minste één systematisch of historisch filosofisch domein' eisen. De bijzondere aandacht voor humanistiek en media is uniek onder de filosofie-opleidingen in Vlaanderen. Ook waardeert de commissie de prominente aanwezigheid van cultuur- en politieke filosofie in de doelstellingen.

De doelstellingen van de masteropleiding stroken – voor elk van de drie afstudeerrichtingen – met wat er vanuit internationaal oogpunt van verwacht wordt. Het domein 'moraalwetenschappen en humanistiek' is nadrukkelijk professioneel georiënteerd: het bereidt studenten voor op het beroep van leerkracht niet-confessionele zedenleer of van humanistisch consulent in de levensbeschouwelijke zorg. De leerresultaten van de master zijn van dien aard, dat ze impliciet passen bij de eisen die door deze beroepenvelden (internationaal) gesteld worden. Toch vindt de commissie het aangewezen nog eens expliciet te kijken naar wat het beroepenveld van de 'humanistiek' wenst, en daarop de eigen leerresultaten af te toetsen.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces voor zowel de bachelor als de master als voldoende.

In de **bacheloropleiding** kunnen de studenten kiezen tussen een generiek programma of een programma met minoren. Het generieke programma bevat voor 120 studiepunten verplichte opleidingsonderdelen en 60 studiepunten keuzevakken. In het minorenprogramma volgen de studenten

eveneens het verplichte programma van 120 studiepunten, met daarnaast 60 studiepunten die ze aan een minor kunnen besteden. De vier minoren waaruit kan gekozen worden zijn geschiedenis, kunstwetenschappen, communicatiewetenschappen en politieke wetenschappen. Werkstudenten kunnen een avondprogramma volgen dat, qua samenstelling, een exacte weerspiegeling van het dagprogramma is.

Globaal meent de commissie dat het bachelorprogramma – mits enige kanttekeningen – **relatief compleet en up-to-date** is. Via het vak 'De grote stromingen in de wijsbegeerte van de Oudheid tot heden' komen de studenten in de eerste bachelor in aanraking met de filosofische terminologie en filosofische disciplines als metafysica, kennisleer of ethiek. Voor de meeste andere opleidingsonderdelen in de bachelor valt op dat ze heel sterk geënt zijn op de latere afstudeerrichtingen in de master. Impliciet liggen deze afstudeerrichtingen dus al vervat in het bachelorprogramma. De keuze van deze speerpunten is alleszins in lijn met de eigen doelstellingen van de bachelor. Maar worden ze ook adequaat ingevuld? Het aandeel logica is alvast goed volgens de commissie. Wetenschapsfilosofie vinden de studenten zelf niet grondig genoeg aan bod komen. De commissie beveelt in deze aan, meer samenwerking met de exacte wetenschappen op de VUB (en meer bepaald met het Artificial Intelligence Lab) te ambiëren. Globaal vindt de commissie bepaalde systematische vraagstukken onderbelicht blijven in de bachelor. Een voorbeeld daarvan is de geringe aandacht die binnen de ethiek wordt besteed aan meta-ethische vraagstukken. Ook zou de opleiding baat hebben bij gebruik van een internationaal handboek over ethiek.

Om te grote verenging tegen te gaan heeft de bacheloropleiding geopteerd voor een **ruim aanbod aan keuzemogelijkheden**. Deze flexibiliteit wordt door de studenten als een van de sterke troeven aangehaald. Door henzelf gepercipieerde lacunes kunnen ze via minoren en keuzevakken wegwerken. Het past mooi binnen de visie van de opleiding dat studenten zelfstandig genoeg zijn om hun curriculum naar eigen inzicht en interesse te kunnen samenstellen.

De commissie waardeert de inspanningen om, in een zo vroeg mogelijk stadium, de **onderzoeksvaardigheden** van de bachelorstudenten te ontwikkelen. In 'De grote stromingen in de wijsbegeerte van de Oudheid tot heden' (Ba1) worden studenten ingeleid in filosofische methodes. 'Wijsgerige en ethische vaardigheden', eveneens uit eerste bachelor, poogt kritische onderzoeksvaardigheden bij te brengen op het vlak van wijsbegeerte

en ethiek. Voor dit vak maken de studenten ook een paper en leren ze een wetenschappelijk abstract schrijven. In de tweede bachelor staat een 'Werkcollege logica en wetenschapsfilosofie' geprogrammeerd, waarvoor eveneens een paper dient gemaakt. In het derde bachelorjaar schrijven de studenten een bachelorproef, een scriptie van 20-30 bladzijden waaraan 12 studiepunten toegekend zijn. Samenvattend kan men dus zeggen dat al van in de bachelor de onderzoeksattitude van de studenten ondersteund en gestimuleerd wordt.

In het **masterprogramma** kiezen de studenten één uit drie afstudeerrichtingen: (1) logica en wetenschapsfilosofie, (2) media-, cultuur- en politieke filosofie, (3) moraalwetenschappen en humanistiek. Elke afstudeerrichting vertegenwoordigt 24 studiepunten. Er zijn geen verplichte opleidingsonderdelen, wel 12 studiepunten aan keuzevakken. Een masterproef van 24 studiepunten bekroont de opleiding. Ook voor de master is een identiek avondprogramma in voege.

In de afstudeerrichting 'Logica en wetenschapsfilosofie' krijgen studenten een brede waaier aangeboden van thema's uit de filosofische logica, de filosofie van de wiskunde en de semiotiek. De afstudeerrichting 'Media-, cultuur- en politieke filosofie' behandelt problemen die te maken hebben met een invulling van het hedendaagse humanisme in een wereld die in toenemende mate medialiseert en globaliseert. In de afstudeerrichting 'Moraalwetenschappen en humanistiek' ligt de focus op praktische en filosofische vraagstukken als migratie, globalisering, milieuproblemen of bio-ethische kwesties. De humanistiek richt de aandacht ook specifiek op problemen in verband met zingeving en levensbeschouwing.

De commissie is van oordeel dat **elke afstudeerrichting voldoende diepgang** bereikt, alsook het respectieve vakgebied inhoudelijk goed afdekt. Opmerkelijk is de sterk professionele gerichtheid van de afstudeerrichting 'Moraalwetenschappen en humanistiek'. Studenten kunnen hier als keuzevak (voor 6 studiepunten) een **stage** 'Morele begeleiding' volgen, waarin ze kennis maken met het werkveld van de levensbeschouwelijke zorg en dienstverlening. De keerzijde van die praktische gerichtheid is dat de academische focus, en met name de link met het internationaal onderzoek, eerder beperkt blijft.

De masteropleiding heeft de beleids optie genomen het aantal afstudeerrichtingen in de toekomst van drie naar twee te herleiden. Dit wordt gedaan om versplintering van de studentengroepen tegen te gaan en inter-

disciplinariteit te bevorderen. Zonder dat dit al concreet uitgewerkt is, wil de masteropleiding evolueren naar één duidelijk theoretische afstudeer-richting naast een meer praktische, op humanistisch gerichte afstudeer-richting. De commissie vindt dit, mede gezien de relatief kleine omvang van de opleiding, een goed plan.

Voor de **masterproef** mogen de studenten zelf een promotor en onderwerp kiezen, al moet het thema wel aansluiten bij de afstudeer-richting. Verwacht wordt dat de masterproef een oorspronkelijke bijdrage tot het onderzoeksdomein levert en tussen de 30.000 en 40.000 woorden telt. Er zijn drie verplichte contactmomenten van de student met de promotor. De commissie stelt vast dat studenten ook vaak op eigen initiatief bijkomende contacten leggen. Ze vraagt wel de invoering te overwegen van een soort masterproefseminarie, waarin studenten elkaars vorderingen kunnen presenteren en bediscussiëren.

De commissie is relatief tevreden over de **vormgeving** van het bachelor- en masterprogramma. Vrijwel alle opleidingsonderdelen behouden een component van ex cathedra-onderwijs. De colleges hebben echter – mede door het beperkt aantal studenten – een vrij interactief karakter. Ook staan er, en dit reeds vanaf de eerste bachelor, streng begeleide schrijfopdrachten geprogrammeerd. Vooral in de master beperken nog maar weinig vakken zich tot louter doceren. De elektronische leeromgeving Pointcarré wordt veelvuldig gebruikt, zij het voornamelijk om lesmateriaal op te zetten en minder om opdrachten op te laten maken. Hierbij kan aangetekend worden dat de kleinschaligheid van de opleiding het minder intensieve gebruik van interactieve mogelijkheden compenseert.

Het gebruikte **onderwijsmateriaal** is adequaat in de masteropleiding, maar aan kritische reflectie toe in de bacheloropleiding. Enerzijds krijgen studenten in de bachelor speciale leatuurcolleges (over politieke filosofie, of meer algemeen van Franstalige en Duitstalige wijsgeren), maar in de meeste overige vakken komen ze hier veel minder mee in aanraking. De docenten maken veelvuldig gebruik van 'dictaten' (d.w.z. door henzelf uitgeschreven nota's) in plaats van de studenten originele, klassieke teksten voor te schotelen. Daarnaast is niet in alle gevallen even duidelijk in welke mate handboeken gebruikt worden die internationaal up-to-date zijn.

De opleidingen kunnen buigen op 4 voltijdse **ZAP-leden** – die ook elders lesopdrachten vervullen – en 10 deeltijdse docenten met aanstellingen van nooit meer dan 50%. Dit is zeker geen luxesituatie maar de commissie

meent dat het bachelor- en masterprogramma in hun huidige vorm door de staf wel gedragen kunnen worden. De Vakgroep ziet erop toe dat, zowel in de bachelor als de master, vakken inhoudelijk binnen het competentiedomein van de respectieve docenten vallen. De aansluiting tussen onderwijs en onderzoek is hecht en dit wordt duidelijk geapprecieerd door de studenten. De commissie geeft ook een pluim voor het bewonderenswaardige **engagement van de docenten**. Ze staan zeer dicht bij de studenten en zijn nagenoeg altijd aanspreekbaar. De bereidheid van de professoren tot luisteren is zonder twijfel een van de sterkste punten van beide opleidingen. Daar komt bij dat studenten zeer vrij gelaten worden: wie meer toelichting of zelfs 'bijles' wil, kan zeer gemakkelijk contact opnemen met zijn docent. Het initiatief hiervoor ligt wel bij de studenten zelf.

Een zorgwekkend punt vindt de commissie het geringe aantal **onderwijs-ondersteunende AAP-leden**. Op dit ogenblik beschikken beide opleidingen over één voltijdse doctor-assistent en één praktijkassistent voor 20%. Zij kwijten zich voorbeeldig van hun taak maar de last op hun schouders is wel erg zwaar. Indien de opleiding werkelijk wil inzetten op **onderwijs-professionalisering**, dan vindt de commissie een uitbreiding van het ondersteunend personeel zeker op zijn plaats. Zowel het ZAP als het AAP kunnen overigens deelnemen aan op centraal niveau georganiseerde trainingen om didactisch vaardiger te worden. De deelname hieraan is voortsnog beperkt. Wel is recent een maatregel goedgekeurd die dergelijke onderwijsprofessionalisering verplicht stelt voor nieuwe ZAP-leden.

De studenten volgen les op een **campus** in Etterbeek, gemakkelijk te bereiken met de auto of het openbaar vervoer. Leslokalen, computerfaciliteiten en bibliotheek liggen op wandelafstand van elkaar. Eveneens op de campus gelegen is het SBC of Studiebegeleidingscentrum, waar de VUB-studenten collectief kunnen studeren en audiovisuele leermiddelen ter beschikking staan. De gecentraliseerde **bibliotheek** van de VUB telt een aparte filosofiecollectie, deels in open kastsysteem en deels ondergebracht in het magazijn. De collectie is aan de beperkte kant en de commissie zag weinig nieuwe aanwinsten. Er is een degelijk aanbod aan elektronische tijdschriften over filosofie.

Zowel de bachelor- als de masteropleiding trachten hun programma een **internationaal** cachet te geven. Studenten kunnen in hun derde bachelorjaar een semester of een gans academiejaar op Erasmusuitwisseling gaan. De opleiding verkiest een beperkt aantal buitenlandse partners, waarmee dan wel intensief samengewerkt wordt. Zo is een akkoord met de Vrije

Universiteit van Berlijn afgesloten. Regelmatig worden ook buitenlandse gastprofessoren uitgenodigd.

Alle studenten met een diploma secundair onderwijs worden toegelaten tot de bacheloropleiding. De opleidingen tellen relatief lage **studentenaantallen**. Er is daarenboven in de laatste jaren een gestage daling van het aantal generatiestudenten merkbaar. Globaal kent de gehele studentenpopulatie wel een groei, zowel in de bachelor als (vooral) in de master. Een oorzaak voor de toename in de master is de talrijke groep (via het schakel- en voorbereidingsprogramma) van zij-instromers. Vanuit centraal niveau zijn er verschillende en waardevolle initiatieven om generatiestudenten te begeleiden. Studenten krijgen een grote individuele verantwoordelijkheid, maar als ze **begeleiding** wensen is die adequaat beschikbaar. Opmerkelijk is wel – zeker gezien de kleinschaligheid – dat communicatie als een minder punt van de opleidingen wordt beschreven. Studenten blijken niet altijd op de hoogte van beslissingen die hen rechtstreeks aanbelangen. Online cursusbeschrijvingen zijn zeer ‘statisch’ en laten soms na de gebruikte handboeken te vermelden.

De **avondprogramma’s** zijn organisatorisch goed opgezet. Hoewel een combinatie van studie en werk nooit vanzelfsprekend zal zijn, vinden de meeste avondstudenten de opleiding toch haalbaar. Deze opleidingsvariant kent trouwens almaar stijgende inschrijvingscijfers.

Vanaf het moment dat studenten niet slagen voor een bepaald opleidingsonderdeel, komen ze bijna automatisch terecht bij de studietrajectbegeleider. Zij vormt een duidelijk, gemakkelijk bereikbaar en goed identificeerbaar referentie- en aanspreekpunt. De commissie stelt in dit verband wel een groeiende trend van **studietijdvertraging** vast. De houding hiertegenover is enigszins ambivalent. Enerzijds wordt, vanuit een soort respect voor de individuele keuze van de studenten, studievertraging niet echt in vraag gesteld. De studietrajectbegeleider verklaart regelmatig expliciet te adviseren om langer over de studie te doen. Anderzijds is er, op facultair niveau, een ‘voortgangsbewakingscommissie’ in voege die studenten juist tegen uitstel waarschuwt en hiervoor zelfs sancties kan opleggen. Ook bij verschillende docenten leeft de tendens (in het bijzonder bij schrijfopdrachten) om een stok achter de deur te houden en met striktere deadlines te werken. Maar die houding is niet algemeen.

Over de **studeerbaarheid** van de opleidingen zijn de meningen verdeeld onder de studenten. Volgens sommigen mag met name de bacheloropleiding

wat uitdagender en intensiever gemaakt worden. Daar staat tegenover dat de eigen verantwoordelijkheid zeer groot is: gemotiveerde studenten worden niet gefrustreerd, omdat ze altijd zelf de nodige diepgang (bijvoorbeeld via bijkomende literatuur) kunnen opzoeken. 'Je haalt uit deze opleiding wat je er zelf in wil investeren' luidt – niet toevallig – een veel gehoorde uitspraak onder de (oud-)studenten. Een algemeen gevoel is wel dat de masteropleiding als beduidend veeleisender dan de bachelor wordt ervaren.

De opleidingen hebben 8 jaar geleden een onderwijsvisitatie over de vloer gekregen. Deze heeft toen aanleiding tot een reeks verbetermaatregelen gegeven, waarvan sommige volwaardig zijn ingevoerd. Zo werd het aanbod generationaliseerd, heeft men gesnoeid in de keuzevakken en is de specialisatiegraad binnen de master verhoogd. Beide opleidingen participeren verder aan de centraal georganiseerde onderwijsbeoordelingen. Maar de **kwaa-liteitsaanpak**, merkt de commissie, blijft wel zeer informeel gekleurd. Er zijn officiële overlegstructuren, maar door het kleine, informele karakter van de opleiding verkiest men vaak om via minder bureaucratische weg te werken. Docenten vragen tijdens of na de colleges bijvoorbeeld actief naar de mening van de studenten. En indien studenten zelf problemen ervaren, aarzelen ze niet om die kenbaar te maken – de drempel daarvoor is zeer laag. Op zich vindt de commissie die combinatie van informele organisatie met (indien nodig) meer officieel overleg niet problematisch: ook zo komen belangrijke wijzingen tot stand (men denke bijvoorbeeld aan het terugdringen van 3 naar 2 afstudeerrichtingen, of aan de invoering in 2013-14 van een nieuw bachelorvak 'Geschiedenis van de wetenschap'). Er wordt, ten bewijze, ook heel weinig onvrede gesignaleerd onder personeel en studenten. Niettemin kleeft aan dergelijke werkwijze ook één groot nadeel: het ad hoc karakter. Het laat minder toe om structurele beleidlijnen uit te zetten. Op essentiële punten, zoals de formalisering van examenprocedures, de variatie in werkvormen of de uitbouw van studentenuitwisseling, is er weinig vooruitgang geboekt sinds de vorige visitatie.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau voor zowel de bachelor als de master als voldoende.

De **toetsing** in de bachelor- en masteropleiding is zowel gericht op kennis, inzicht als vaardigheden. Veruit de meeste vakken worden mondeling (met schriftelijke voorbereiding) getoetst. Dit is een bewuste keuze, teneinde de

mondelinge vaardigheden te evalueren en dieper naar kennis en inzicht te peilen. Idealiter neemt het mondelinge examen zodoende de vorm van een filosofische discussie aan.

Naast de wetenschappelijk-disciplinaire kennis worden ook academische vaardigheden getoetst. Verschillende docenten houden rekening met de inzet van de studenten (bijvoorbeeld bij groepsdiscussies) tijdens het jaar. In sommige gevallen wordt hierbij met peer review gewerkt. Ook evaluatie van lectuuropdrachten, presentaties en papers dient vermeld in dit verband. In de bachelor schrijven de studenten een volwaardige **bachelorproef**. Hierin moeten ze blijk geven van een kritische lectuur van wijsgerige en/of ethische teksten. De kwaliteit van deze werkstukken is nog erg wisselvallig. Opmerkelijk zijn de frequente taalfouten en de slordige en niet geheel up-to-date bibliografieën. Dit moet, vanzelfsprekend, in de toekomst beter gemonitord worden.

De visitatiecommissie heeft diverse examenopgaven gezien en vindt deze doorgaans van voldoende diepgang. Het examengebeuren lijkt transparant te verlopen en cursusbeschrijvingen lichten de studenten adequaat in over de wijze van examineren. Toetsing blijft wel een aangelegenheid van individuele titularissen. Een echt beleid, een **collectief gedragen visie op de toetsing** ontbreekt. Vanuit centraal niveau zijn hiertoe al impulsen gegeven, met name door een VUB-brede Visie op Evalueren met hierbij horend implementatieplan. Deze aanzet sijpelt evenwel slechts met mondjesmaat door in de gevisiteerde opleidingen zelf – de sterke nadruk op ‘academische vrijheid’ maakt dat docenten er vaak onontvankelijk voor blijven. De commissie wil dat het gecreëerde kader voor een toetsbeleid ook op opleidingsniveau duidelijk in praktijk wordt gebracht.

De commissie heeft een uitgebreide steekproef aan **masterproeven** gelezen en komt tot de conclusie dat de kwaliteit daarvan op zich behoorlijk, maar wel erg wisselend is. De opzet is vaak vrij descriptief en traditioneel. De commissie waardeert wel dat veel onderwerpen maatschappelijk relevant zijn en studenten gestimuleerd worden een eigen positie in te nemen. De masterproef wordt beoordeeld door een jury bestaande uit drie leden. Elk jurylid schrijft een verslag – dat door de studenten kan ingezien worden – en in sommige gevallen hanteert de promotor ook een standaardsjabloon met meer objectieve criteria voor beoordeling. Studenten kunnen, indien gewenst, ook een mondelinge verdediging aanvragen. De commissie is van oordeel dat – mede in het kader van oefening en toetsing van mondelinge vaardigheden – de mondelinge verdediging verplicht gemaakt moet worden.

De toegekende quoteringen voor de masterproef zijn volgens de commissie niet altijd in verhouding tot de geleverde kwaliteit (de ene keer te hoog, dan weer te laag). Dit kan de indruk van willekeur wekken. Aangewezen is na te denken over een overkoepelend kwaliteitssysteem, dat een **meer uniforme beoordeling** in de hand zal werken. Gezien een groot aantal studenten een extra jaar uittrekt voor de masterproef (zie volgende alinea), vraagt de commissie zich ook af of de masterproeven, in hun huidige opzet, niet ietwat te ambitieus en hoog gegrepen zijn voor een eenjarige master. De opleiding zou moeten overwegen de studenten ook een meer gecompliceerde, 'paper-based' masterproef te laten schrijven. De commissie wil tot slot een kanttekening maken bij het feit dat het binnen het huidige systeem mogelijk is dat een student zich met zijn masterproef voor het examen aanmeldt zonder dat deze proef is goedgekeurd door de promotor. Het zou beter zijn om hier een procedure in te richten die vergelijkbaar is met die van de PhD thesis.

De commissie heeft het **diplomarendement** van de opleidingen onder de loep genomen. Ongeveer 70% van de studenten die de bacheloropleiding afronden, doen dit in drie (of minder) academiejaren. 21% doet er één extra jaar over en de overblijvende 10% twee bijkomende jaren. In de masteropleiding voltooit ongeveer 20% de studie in 1 jaar. Nog eens 40% slaagt erin de studie in 2 jaar af te ronden. In de overblijvende 40% bevinden zich voornamelijk deeltijdse studenten. Het bijzondere karakter van de opleidingen in acht genomen – met veel deeltijdse en werkstudenten – vindt de commissie dit bevredigende cijfers. Opvallend blijft evenwel het uitstelgedrag in de master, voor een groot deel wellicht te verklaren door het extra 'thesisjaar'. Ook niet-werkstudenten blijken hier snel naar terug te grijpen.

Inzake **internationalisering** zijn de resultaten gemengd. Door decretale bepalingen inzake taalwetgeving kan maar een beperkt aantal Engelstalige opleidingsonderdelen aangeboden worden. Het strekt de opleidingen tot eer dat ze hier 'creatief' mee willen omgaan. Er is de voorbije jaren ook klemtoon gelegd op thema's die internationalisering mogelijk maken (wetenschaps geschiedenis, filosofie van de wiskunde, geschiedenis van de politieke filosofie en de actualiteit van de Verlichting). Daarenboven is er, op facultair niveau, een Engelstalig programma in de maak waarin ook filosofische opleidingsonderdelen vertegenwoordigd zullen zijn. Niettemin vindt de commissie dat de Brusselse context, die zeer internationaal en kosmopolitisch is, nog (te) weinig sporen nalaat in de opleidingen. Slechts een beperkt aantal VUB-studenten maakte tot nu toe gebruik van de mogelijkheid tot uitwisseling. Werkstudenten zijn, om voor de hand liggende

(praktische) redenen, weinig geïnteresseerd. Onder de dagstudenten – die op zich veel belangstelling vertonen – moet internationale mobiliteit zeker opgevoerd worden. Wat docentenmobiliteit betreft, kunnen buitenlandse gastdocenten op een meer systematische wijze (in plaats van, zoals nu, ad hoc) uitgenodigd worden.

Op basis van de examenvragen, het studiemateriaal, de bachelorproeven en de gesprekken tijdens het bezoek meent de commissie dat de bachelorstudenten adequaat voorbereid zijn op de doorstroom naar een masteropleiding wijsbegeerte. Weliswaar kan, op enkele specifieke domeinen, de overstap naar een masteropleiding elders in Vlaanderen problematisch zijn vermits de geschikte vooropleiding daarvoor ontbreekt. De visitatiecommissie verwijst hiervoor naar het specifieke, in GKW 1 geschetste profiel van de bacheloropleiding.

Afgestudeerden van de masteropleiding hebben automatisch toegang tot een welomschreven positie op de **arbeidsmarkt**. Ze beschikken namelijk over het 'vereiste bekwaamheidsbewijs' om het vak niet-confessionele zedenleer te geven in de derde graad van het secundair onderwijs. Studenten die de stage 'Morele begeleiding' (en het aanvullende opleidingsonderdeel 'Praktische humanistiek') hebben gevolgd, komen ook in aanmerking als vrijzinnig humanistisch consultant in een 'Huis van de mens' of andere instelling.

Voor het overige zijn gegevens omtrent de inzetbaarheid van afgestudeerden in het werkveld beperkt. De visitatiecommissie sprak zelf met een aantal oud-studenten en kan gebruik maken van een alumni-enquête van de opleiding uit 2011. Een eerste vaststelling is dat een aanzienlijk aandeel studenten de studie volgt om andere redenen dan een directe toegang tot de arbeidsmarkt. Vaak wordt de opleiding gevolgd uit pure interesse of verbreding van de kennis. Uit de resultaten van de alumni-enquête blijkt alleszins wel dat de meeste afgestudeerden vlot een job konden vinden.

Een meer uitgewerkt **alumnibeleid**, meent de commissie, moet in de toekomst nauwkeuriger gegevens over de arbeidskansen verschaffen. De opleidingen hebben alvast duidelijk begrepen dat de inzet van oud-studenten tot inhoudelijke meerwaarde leidt. Positief is bijvoorbeeld de opname van een alumnus in de Opleidingsraad.

De visitatiecommissie is zelf van mening dat, alvast voor wat hun 'attitude' betreft, de afgestudeerden breed inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt. Zo-

wel de bachelor- als masteropleiding leveren immers studenten af die zich onderscheiden door hun spreek- en discussievaardigheid, en niet zelden ook gedreven door een duidelijk sociaal-geëngageerde houding. De **persoonlijke profilering** die de opleidingen zo nadrukkelijk nastreven, wordt dus in grote mate gerealiseerd.

Afgestudeerden kunnen uiteraard ook een loopbaan binnen de **academische wereld** ambiëren. Al tijdens de opleiding worden studenten er warm voor gemaakt. Geïnteresseerde studenten worden aangemoedigd tot deelname aan 'instapconferenties' of worden betrokken bij seminars aan de onderzoekscentra. De commissie is daar tevreden mee, maar meent dat nog altijd een te beperkte groep bereikt wordt.

Integraal eindoordeel van de commissie

Bachelor Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als voldoende en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de bacheloropleiding Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen, conform de beslisregels, voldoende.

Master Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als voldoende en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de masteropleiding Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen, conform de beslisregels, voldoende.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

- Draag de eigen profilering van de systematische wijsbegeerte duidelijker en eensgezinder naar buiten.
- Gebruik het beroepenveld expliciet als benchmark bij het formuleren van de leerresultaten voor het domein 'humanistiek' in de masteropleiding.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Laat systematische vraagstukken en wetenschapsfilosofie grondiger aan bod komen in het bachelorprogramma.
- Bewaak dat de academische focus in de master-afstudeerrichting 'Moraalwetenschappen en humanistiek' voldoende gewaarborgd blijft.
- Overweeg de invoering van een masterproefseminarie.
- Laat de bachelorstudenten meer originele, klassieke teksten lezen.
- Breid het onderwijsondersteunend personeel uit.
- Besteed meer aandacht aan een goede communicatie naar de studenten.
- Zet naast de informele kwaliteitsaanpak ook meer structurele beleidslijnen op dit vlak uit.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Zorg ervoor dat het centraal gecreëerde kader voor een toetsbeleid ook op opleidingsniveau gestalte krijgt.
- Maak de mondelinge verdediging voor de masterproef verplicht.
- Streef naar een meer uniforme beoordeling van de masterproeven.
- Spoor studenten meer aan tot internationale uitwisseling.
- Ontwikkel een degelijk alumnibeleid.

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

Opleiding Wijsbegeerte/Philosophy

SAMENVATTING VISITATIERAPPORT

Opleidingsrapport Bachelor Wijsbegeerte/Philosophy

Op 16-18 april 2013 werden de bacheloropleidingen Wijsbegeerte/Philosophy van de Katholieke Universiteit Leuven, in het kader van een onderwijsvisiteatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De bacheloropleidingen Wijsbegeerte/Philosophy worden georganiseerd binnen het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte (HIW) van de KU Leuven. Het HIW maakt deel uit van de groep Humane Wetenschappen en is een zelfstandige faculteit van de KU Leuven.

In zijn onderwijs streeft het HIW ernaar het hele domein van de filosofie te bestrijken. Tegelijkertijd worden eigen accenten gelegd: er gaat veel aandacht uit naar de historische ontwikkeling van de filosofie, naar metafysica en de hedendaagse continentale wijsbegeerte, in het bijzonder de fenomenologie. Het onderwijs richt zich eerder op fundamentele, theoretische kwesties dan op toegepaste filosofie.

Bij het voltooiën van de bacheloropleiding moeten de studenten over een breed filosofisch referentiekader beschikken, ze moeten inzicht verworven hebben in de historische ontwikkeling van de filosofie en over basiskennis binnen een aantal centrale systematische domeinen beschikken.

De bachelor Philosophy is een Engelse taalvariant van de bachelor Wijsbegeerte, specifiek gericht op internationale studenten.

Programma

In de bacheloropleiding Wijsbegeerte (180 studiepunten) volgen de studenten een gemeenschappelijk deel van 120 studiepunten. Voor de overige 60 studiepunten kan gekozen worden tussen 10 verschillende optiepakketten. De commissie beschouwt het programma als breed en met een sterke interne samenhang. Vooral geschiedenis van de wijsbegeerte krijgt veel nadruk.

Er zijn 9 vakwetenschappelijke opties (Rechten, Economie, Sociologie, Politieke wetenschappen, Psychologie, Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen, Geschiedenis, Nederlandse taal- en letterkunde, Fysica) en één optie 'algemene wijsbegeerte'. Via de vakwetenschappelijke opties kunnen studenten – al dan niet na een brugprogramma – toegang krijgen tot de masteropleiding van het betreffende vakgebied. Daardoor liggen de eisen in deze opties vrij hoog.

De bacheloropleiding Philosophy (180 studiepunten) is in grote mate vergelijkbaar met het Nederlandstalige programma.

Werkstudenten kunnen een avondprogramma volgen dat een weerspiegeling van het dagprogramma is. De commissie stelde vast dat dit avondprogramma goed georganiseerd is.

Studenten worden vanaf het begin van de opleiding – via oefeningen en werkcolleges – ingewijd in het onderzoek. De opleiding sluit af met een bachelorscriptie. Van meet af aan oriënteren de beide bachelorprogramma's hun studenten ook op klassieke filosofische teksten. Er wordt naar gestreefd om teksten zoveel mogelijk te lezen in de oorspronkelijke taal. De commissie is onder de indruk van het niveau van de klassieke teksten die de studenten behandelen. Die tekstgerichtheid betekent overigens niet dat er geen ruimte voor discussie is tijdens de lessen.

De Engelstalige variant geeft de opleiding een sterk internationaal karakter. Het HIW heeft ook een uitgebreid aanbod aan uitwisselingsakkoorden. Studenten kunnen tijdens het derde bachelorjaar op Erasmusuitwisseling gaan.

Beoordeling en toetsing

Mondelinge en schriftelijke examens domineren in opleiding, maar er is ook ruimte voor evaluatie op basis van papers, oefeningen, presentaties en participatie. De Engelstalige bachelor kent wel meer schriftelijke examens dan de Nederlandstalige.

Begeleiding en ondersteuning

De opleiding is gehuisvest in een 19de-eeuws neogotisch gebouwencomplex. Zowel de leslokalen als de bibliotheek bevinden zich in deze ruimtes. De faculteit beschikt daarmee over een aantrekkelijke eigen campus in het stadscentrum van Leuven, die ervoor zorgt dat studenten zich sterk identificeren met hun opleiding. De bibliotheek heeft een goede en uitgebreide collectie.

De opleiding besteedt veel aandacht aan de onderwijskundige vorming van haar docenten en dat weerspiegelt zich in een hoog niveau van lessen en seminaries. Verder kunnen alle studenten, maar zeker eerstejaars, rekenen op een goede studiebegeleiding. Voor zes eerstejaarsvakken worden verschillende monitoraatsoefeningen georganiseerd, inclusief proefexamens. In de Engelstalige variant nemen tutors en teaching assistants de ondersteuning op zich. Het HIW beschikt over een eigen, en zeer degelijke assistentenopleiding. Verder kunnen studenten die Engelstalige teksten moeten schrijven beroep doen op een Writing Lab.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De commissie stelde vast dat er bij heel wat studenten studietijdvertraging en studie-uitval optreedt. Toch is de opleiding op zich goed studeerbaar. De bacheloropleiding bereidt in eerste instantie voor op een aansluitende master. Nagenoeg geen afgestudeerde bachelors betreden onmiddellijk de arbeidsmarkt.

Opleidingsrapport Master Wijsbegeerte/Philosophy

Op 16-18 april 2013 werden de masteropleidingen Wijsbegeerte/Philosophy van de Katholieke Universiteit Leuven, in het kader van een onderwijsvisie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De masteropleidingen Wijsbegeerte/Philosophy worden georganiseerd binnen het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte (HIW) van de KU Leuven. Het HIW maakt deel uit van de groep Humane Wetenschappen en is een zelfstandige faculteit van de KU Leuven.

In zijn onderwijs streeft het HIW ernaar het hele domein van de filosofie te bestrijken. Tegelijkertijd worden eigen accenten gelegd: er gaat veel aandacht uit naar de historische ontwikkeling van de filosofie, naar metafysica en de hedendaagse continentale wijsbegeerte, in het bijzonder de fenomenologie. Het onderwijs richt zich eerder op fundamentele, theoretische kwesties dan op toegepaste filosofie.

Bij het voltooien van de master moet de student een grondige kennis hebben van een aantal specifieke onderwerpen binnen verschillende historisch-filosofische en systematisch-filosofische domeinen. Daarbovenop wordt een begin van specialisatie binnen één bepaald domein beoogd.

De master Philosophy is een Engelse taalvariant van de master Wijsbegeerte, specifiek gericht op internationale studenten met onderzoeksinteresse.

Programma

In de masteropleiding Wijsbegeerte (60 studiepunten) omvat een kerngedeelte van 24 studiepunten, een keuzegedeelte van 12 studiepunten en een masterproef ter waarde van 24 studiepunten. Het kerngedeelte bestaat uit Tekstcolleges, Vraagstukken en een Masterseminarie. Zowel de Tekstcolleges als de Vraagstukken zijn thematisch geclusterd in subgroepen. Het programma is zo opgevat dat studenten niet overdreven kunnen specialiseren. In de master Philosophy is de indeling min of meer gelijkwaardig, maar het vakkenaanbod anders ingedeeld.

De clustering en keuzeregels zijn bewust ingevoerd om te voorkomen dat de programma's overdreven specialiseren. De masteropleidingen behouden dan ook een relatief breed karakter. Studenten kunnen niettemin ook eigen accenten leggen en de vakken zijn inhoudelijk diepgaander dan in de bachelor. Er is met andere woorden een duidelijke verdieping, maar nog geen uitgesproken specialisering.

Zowel de tekstvakken als de vraagstukken zijn opgevat als interactiecolleges. Studenten toetsen eigen analyses en interpretaties af aan die van hun medestudenten. Ze worden letterlijk uitgedaagd tot filosoferen. Vele colleges worden ook gecombineerd met lees- en schrijfopdrachten. In het Masterseminarie geven studenten een mondelinge presentatie, participeren in klassikale discussies en schrijven een paper.

Er worden nauwelijks cursusteksten of handboeken gebruikt, maar voornamelijk primaire en secundaire vakliteratuur. De commissie heeft veel waardering voor zulk een tekstgerichte benadering. Wel is ze van mening dat de historische en culturele context van de teksten nog meer aandacht verdient.

Filosofische vaardigheden en onderzoeksvaardigheden komen in alle vakken aan bod. In de masterproef krijgt de student de kans om de opgedane kennis en vaardigheden in te zetten in een eigen wetenschappelijk onderzoek. Studenten dienen hiervoor zelf een voorstel en onderzoeksvraag in.

De Engelstalige variant geeft de opleiding een sterk internationaal karakter. Het HIW heeft ook een uitgebreid aanbod aan uitwisselingsakkoorden. Studenten kunnen tijdens de master op Erasmusuitwisseling gaan.

Beoordeling en toetsing

Mondelinge en schriftelijke examens domineren in opleiding, maar er is ook ruimte voor evaluatie op basis van papers, oefeningen, presentaties en participatie. De masterproef telt mee voor 24 (van de 60) studiepunten van de opleiding. Deze moet ook mondeling verdedigd worden.

Begeleiding en ondersteuning

De opleiding is gehuisvest in een 19de-eeuws neogotisch gebouwencomplex. Zowel de leslokalen als de bibliotheek bevinden zich in deze ruimtes. De faculteit beschikt daarmee over een aantrekkelijke eigen campus in het stadscentrum van Leuven, die ervoor zorgt dat studenten zich sterk

identificeren met hun opleiding. De bibliotheek heeft een goede en uitgebreide collectie.

De opleiding besteedt veel aandacht aan de onderwijskundige vorming van haar docenten en dat weerspiegelt zich in een hoog niveau van lessen en seminars. Op universitair niveau bestaan de nodige faciliteiten om studenten te ondersteunen. Verder kunnen studenten die Engelstalige teksten moeten schrijven beroep doen op een Writing Lab.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De commissie stelde vast dat er bij heel wat studenten studietijdvertraging optreedt. Vele studenten trekken een extra jaar uit voor de masterproef. Toch is de opleiding op zich goed studeerbaar.

Exacte gegevens over de inzetbaarheid van oud-studenten in het werkveld ontbreken. De commissie stelde alleszins vast dat de opleiding filosofen aflevert met een brede wijsgerige vorming. Weliswaar blijft de Leuvense master erg kennisgericht, maar de afgestudeerden hebben een hele reeks algemene vaardigheden onder de knie die hen geschikt maken voor een uitgebreid gamma aan beroepsmogelijkheden. Afgestudeerden kunnen uiteraard ook een loopbaan binnen de academische wereld ambiëren.

Opleidingsrapport Master-na-master Philosophy

Op 16-18 april 2013 werd de master-na-masteropleiding Philosophy van de Katholieke Universiteit Leuven, in het kader van een onderwijsvisiteatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De master-na-masteropleiding Philosophy wordt georganiseerd binnen het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte (HIW) van de KU Leuven. Het HIW maakt deel uit van de groep Humane Wetenschappen en is een zelfstandige faculteit van de KU Leuven.

In zijn onderwijs streeft het HIW ernaar het hele domein van de filosofie te bestrijken. Tegelijkertijd worden eigen accenten gelegd: er gaat veel aandacht uit naar de historische ontwikkeling van de filosofie, naar metafysica en de hedendaagse continentale wijsbegeerte, in het bijzonder de

fenomenologie. Het onderwijs richt zich eerder op fundamentele, theoretische kwesties dan op toegepaste filosofie.

De master-na-master Philosophy is een volledig Engelstalige opleiding, toegankelijk via een masterdiploma in de wijsbegeerte. In deze opleiding kiest de student zelf voor een bepaald onderzoeksdomein. Beoogd wordt de studenten klaar te stomen voor het gespecialiseerd filosofisch onderzoek. In de eerste plaats is de master-na-master dus gericht op doorstroom naar het doctoraat en een academische loopbaan.

Een 'onderzoeksmaster' in de wijsbegeerte is uniek in het Vlaamse academische landschap.

Programma

In de master-na-masteropleiding Philosophy (60 studiepunten) volgen de studenten verplicht een Common Seminar van 4 studiepunten, dat bestaat uit info- en oefensessies. Alle studenten kiezen een major ter waarde van 40 studiepunten, in functie van het onderzoek voor hun masterproef. Een substantieel deel van de major wordt besteed aan onderzoeksseminaries. De masterproef omvat 24 studiepunten en legt vooral het accent op originaliteit en wetenschappelijke kwaliteit. De resterende 16 studiepunten gaan naar een keuzegedeelte.

Volgens de visitatiecommissie focust het programma op grondige kennis en onderzoekscompetenties binnen één domein van de filosofie. Tegelijk worden studenten (via het keuzegedeelte) verplicht om ook buiten het specialisatiedomein te treden. Het programma wordt verder gekenmerkt door een sterke tekstgerichtheid en interactie met primaire bronnen.

Het volledig Engelstalige programma en de internationale staf geven deze opleiding een uniek internationaal karakter.

Beoordeling en toetsing

De opleiding bestaat in hoofdzaak uit onderzoeksseminaries die worden geëvalueerd op basis van een paper, een presentatie en participatie. De nadruk ligt dus op examenvormen die een grote zelfwerkzaamheid impliceren en die aansluiten bij de activiteiten van een professionele filosoof. De masterproef telt mee voor 24 (van de 60) studiepunten van de opleiding. Deze moet ook mondeling verdedigd worden. Hoewel de commissie het

expliciet aanbeveelt, worden nog weinig masterproeven in de vorm van een wetenschappelijk artikel geschreven.

Begeleiding en ondersteuning

De opleiding is gehuisvest in een 19de-eeuws neogotisch gebouwencomplex. Zowel de leslokalen als de bibliotheek bevinden zich in deze ruimtes. De faculteit beschikt daarmee over een aantrekkelijke eigen campus in het stadscentrum van Leuven, die ervoor zorgt dat studenten zich sterk identificeren met hun opleiding. De bibliotheek heeft een goede en uitgebreide collectie.

De opleiding besteedt veel aandacht aan de onderwijskundige vorming van haar docenten en dat weerspiegelt zich in een hoog niveau van lessen en seminars. Op universitair niveau bestaan de nodige faciliteiten om (zowel Nederlandstalige als internationale) studenten te ondersteunen. Verder kunnen studenten die Engelstalige teksten moeten schrijven beroep doen op een Writing Lab.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De opleiding wordt als zwaar, maar wel studeerbaar gezien. Door de strenge selectie en het goede algemene niveau van de studenten zijn de slaagcijfers behoorlijk, al doen steeds meer studenten twee jaar over de opleiding.

Exacte gegevens over de inzetbaarheid van oud-studenten in het werkveld ontbreken. Een groot aandeel van de studenten stroomt verder naar het academisch onderzoek. Hiervoor zijn ze zonder meer goed voorbereid volgens de commissie. In tegenstelling tot elders in Vlaanderen hebben deze studenten de 'luxe' gehad van een gespecialiseerd vijfde jaar wijsbegeerte.

OPLEIDINGSRAPPORT BACHELOR EN MASTER WIJSBEGEERTE/ PHILOSOPHY, MASTER-NA-MASTER PHILOSOPHY

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen bachelor en master Wijsbegeerte, hun respectieve taalvarianten bachelor en master Philosophy, en de master-na-master Philosophy (verder in dit rapport MPhil genoemd) aan de Katholieke Universiteit Leuven. De Nederlandstalige bachelor- en masteropleiding beschikken over erkende trajecten voor werkstudenten. De visitatiecommissie bezocht de opleidingen van 16 tot 18 april 2013.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntenschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie maakt inzichtelijk hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleidingen, hun taalvariant en alle onder de opleidingen ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de opleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatierapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoorde-

lijken, de lesgevers, de studenten, de alumni en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. Voor het studierendement heeft de commissie een beroep gedaan op de DHO-tabellen alsmede bijkomende gegevens door de opleidingen zelf aangereikt. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen ingekeken. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan opleidings specifieke faciliteiten als de bibliotheek.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter suggesties.

Alle gevisiteerde opleidingen worden georganiseerd binnen het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte (HIW) van de KU Leuven. Het HIW maakt deel uit van de groep Humane Wetenschappen en is een zelfstandige faculteit van de KU Leuven. Sinds zijn oprichting in 1889 heeft het HIW dit aparte statuut. Het is de faculteit die het onderwijs in de wijsbegeerte programmeert en daarnaast ook in staat voor al het toegeleverd onderwijs in de wijsbegeerte aan alle andere opleidingen van de Leuvense universiteit. Faculteitsraad, faculteitsbestuur en onderwijscommissies zijn de organen die het onderwijsbeleid vormgeven.

In 2004-2005 werd de driejarige bacheloropleiding Wijsbegeerte ingevoerd, parallel met een Engelstalige variant, de bachelor Philosophy (beide 180 ECTS). De masteropleidingen Wijsbegeerte en (de Engelstalige variant) Philosophy, beide 60 ECTS, zijn ingevoerd in 2007-2008. De MPhil (60 ECTS, enkel Engelstalig) wordt aangeboden sinds het academiejaar 2004-2005.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau voor de beide bacheloropleidingen als goed, voor de beide masteropleidingen als voldoende en voor de MPhil als goed.

In zijn onderwijs kiest het HIW bewust voor ‘**comprehensiveness**’. De faculteit omarmt de grote diversiteit die de filosofie kenmerkt en is ervan overtuigd dat deze diversiteit cruciaal is voor de vitaliteit van de filosofie. Er wordt derhalve naar gestreefd het hele domein van de filosofie te bestrijken. Tegelijkertijd worden eigen accenten gelegd: er gaat veel aandacht uit naar de historische ontwikkeling van de filosofie, naar metafysica en de hedendaagse continentale wijsbegeerte, in het bijzonder de fenomenologie. Het onderwijs richt zich eerder op fundamentele, theoretische kwesties dan op toegepaste filosofie.

Zowel de bachelor- als masteropleidingen hebben hun doelstellingen verwoord in een gedetailleerde lijst leerresultaten. De commissie is van oordeel dat deze leerresultaten adequaat aansluiten bij het Vlaamse kwalificatieraamwerk. De leerresultaten van de opleidingen zijn daarenboven helder afgestemd op het domeinspecifieke leerresultatenkader.

De **bachelor Wijsbegeerte** en **bachelor Philosophy** willen een gedegen inleiding bieden tot het hele domein van de wijsbegeerte. Bij het voltooien van de opleiding moeten de studenten over een breed filosofisch referentiekader beschikken, ze moeten inzicht verworven hebben in de historische ontwikkeling van de filosofie en over basiskennis binnen een aantal centrale systematische domeinen beschikken. Een belangrijke doelstelling op zich is de confrontatie van filosofie met niet-filosofische disciplines. De bacheloropleidingen leggen duidelijk herkenbare klemtonen: de breedte of **comprehensiveness**, het belang dat aan geschiedenis wordt gehecht en de aandacht voor tekstlectuur. De commissie vindt die verschillende invalshoeken adequaat en verdedigbaar. Weliswaar, en zonder daar een echt waarde-oordeel aan te koppelen, signaleert ze dat een dergelijke benadering – vanuit hedendaags internationaal perspectief – eerder klassiek mag genoemd worden.

De commissie is onder de indruk over de knappe uitwerking van het concept van **comprehensiveness** in de bachelordoelstellingen. De Engelstalige bacheloropleiding in de wijsbegeerte is **uniek op het Europese vasteland** en trekt daardoor een specifieke groep studenten aan. Met name Noord-

Amerikaanse studenten worden aangetrokken door Leuven vanwege het bijzondere aanbod aan continentale filosofie. Zij hebben dan ook niet altijd dezelfde behoefte aan een zeer breed filosofisch overzicht. De commissie meent dat het daarom ook verstandig is om – zonder de comprehensiveness uit het oog te verliezen – de Engelstalige variant wat meer ‘continentaal’ te profileren.

De **master Wijsbegeerte** en **master Philosophy** zijn opgevat als een uitdieping van het brede filosofische referentiekader verworven in de bachelor. Na het beëindigen van de master moet de student een grondige kennis hebben van een aantal specifieke onderwerpen binnen verschillende historisch-filosofische en systematisch-filosofische domeinen. Daarbovenop wordt een begin van specialisatie binnen één bepaald domein beoogd. Beide masteropleidingen hebben identieke leerresultaten. Wel mikt de Engelstalige masteropleiding heel specifiek op internationale studenten met uitgesproken onderzoeksinteresse.

De **MPhil** is een onderzoeksgeoriënteerde master-na-masteropleiding, waarin de student zelf kiest voor een bepaald onderzoeksdomein binnen de wijsbegeerte. De opleiding wil studenten klaarstomen voor het gespecialiseerd filosofisch onderzoek en is in de eerste plaats gericht op doorstroom naar het doctoraat en een academische loopbaan. De leerresultaten van deze opleiding sluiten aan bij het Vlaamse Kwalificatieraamwerk en concretiseren het domeinspecifiek leerresultatenkader. Ook hier merkt men een aantal typische, ‘Leuvense’ accenten, met name de comprehensiveness en de sterke tekstgerichtheid.

Een master-na-master opleiding in de wijsbegeerte is uniek voor Vlaanderen. De commissie stelt vast dat de MPhil opleiding hoge ambities stelt. De beoogde leerresultaten sluiten goed aan bij de internationale standaarden van het huidig wijsgerig onderzoek.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces voor de beide bacheloropleidingen als excellent, voor de beide masteropleidingen en voor de MPhil als goed.

De bachelorprogramma's

De bachelor **Wijsbegeerte** bevat een verplichte truncus communis van 120 studiepunten, met daarbinnen voor 16 studiepunten keuzeruimte. Voor de overige 60 studiepunten kan de student kiezen tussen 10 verschillende optiepakketten. Opties worden gekozen bij aanvang van de opleiding, maar kunnen in de loop van het traject nog gewijzigd worden. Aan iedere optie worden in elk van de drie opleidingsfases ongeveer evenveel studiepunten besteed.

Volgens de visitatiecommissie sluit het Nederlandstalige bachelorprogramma mooi aan bij de doelstellingen van de opleiding. Het programma is breed en kenmerkt zich door een **sterke interne samenhang**, met een overwicht aan historisch-filosofische vakken. Nagenoeg alle deeldomeinen van de filosofie komen adequaat aan bod. De commissie stelt een consequente leerlijn vast in de bachelor, met graduele complexiteit en specialisatie. De studenten verwerven progressief inzicht in de geschiedenis van de wijsbegeerte en maken zich, parallel daarmee, basisconcepten, probleemstellingen en oplossingen uit de belangrijkste deeldisciplines eigen. De breedte van het bachelorprogramma garandeert dat de studenten zich bewust zijn van de veelheid van tradities, stijlen en methodes in de filosofie.

Studenten worden volgens de commissie progressief ingewijd in het **onderzoek**. In de eerste opleidingsfase is er het onderdeel 'Filosofische vaardigheden: oefeningen', waarin ze de bronnen en werkinstrumenten van de wijsbegeerte leren gebruiken alsook mondeling en schriftelijk presenteren. In de volgende fases wordt de aandacht voor zelfstandig onderzoek, via geïntegreerde werkcolleges, verder opgevoerd. De opleiding wordt afgesloten met een bachelorscriptie, ingebed in een seminarie, ter waarde van 12 studiepunten. De begeleidende seminaries handelen over een jaarlijks wisselend thema.

Naast de truncus communis maken de studenten een keuze uit een aanbod van tien opties, elk ter waarde van 60 studiepunten. Er zijn 9 **vakwetenschappelijke opties** (Rechten, Economie, Sociologie, Politieke wetenschappen, Psychologie, Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen,

Geschiedenis, Nederlandse taal- en letterkunde, Fysica), waarin studenten zich in één specifiek wetenschapsdomein inwerken. De bedoeling is dat ze daarbij een stevige basiskennis verwerven en het domein betrekkelijk diepgaand van binnenuit leren kennen. Wie geen vakwetenschappelijke optie kiest kan een optie algemene wijsbegeerte volgen. Onder meer cultuurfilosofie en Franse en Duitse wijsgerige teksten maken deel uit van dit pakket. Verder moeten studenten minimum 30 studiepunten aan niet-filosofische opleidingsonderdelen opnemen.

Het systeem met vakwetenschappelijke opties kan op de waardering van de commissie rekenen: het geeft een **multidisciplinair** cachet aan het programma. Het systeem is daarenboven zodanig georganiseerd dat studenten – al dan niet na het volgen van een brugprogramma – toegang krijgen tot de masteropleiding van het betreffende wetenschapsgebied. Onder meer om die reden blijken de opties erg populair, al stellen de studenten mettertijd vast dat de eisen er vrij hoog liggen. Ze moeten voornamelijk kernvakken uit andere opleidingen volgen, niet de flankerende opleidingsonderdelen die hen daarbij zouden kunnen helpen. Het gebeurt dan ook frequent dat studenten, die met een vakwetenschappelijke optie gestart zijn, uiteindelijk toch naar de optie algemene wijsbegeerte overschakelen. De commissie beveelt daarom aan om toekomstige studenten beter in te lichten over de moeilijkheidsgraad van de vakwetenschappelijke opties.

De **bachelor Philosophy** is de Engelstalige variant van de bachelor Wijsbegeerte. Hun curricula zijn in grote mate vergelijkbaar, maar niet zonder meer een afspiegeling van elkaar. De bachelor Philosophy telt een even uitgebreide cluster historisch-filosofische opleidingsonderdelen maar een ietwat afgeslankte groep systematisch-filosofische vakken. Belangrijke vakken als 'Philosophy of Mind' en 'Taalfilosofie' ontbreken in de Engelstalige bachelor. Er zijn slechts 2 in plaats van 5 seminaries voor de bachelorscriptie. Evenmin worden in dit programma vakwetenschappelijke opties aangeboden. Maar ook vakken die identiek zijn, en door dezelfde persoon gedoceerd, krijgen in sommige gevallen een ietwat andere aanpak.

Op zich tilt de commissie niet al te zwaar aan deze asymmetrie tussen beide bacheloropleidingen. De Engelstalige bachelor heeft relatief weinig studenten en is voornamelijk opgezet om toegang te verschaffen aan studenten die voor de Engelstalige master gekomen zijn. In zo'n geval is het legitiem 'de tering naar de nering' te zetten. Wel vindt de commissie het in dit licht een gemiste kans dat juist de continentale oriëntatie minder prominent aanwezig is in de Engelstalige variant.

De commissie benadrukt wel dat het programma van de bachelor Philosophy de belangrijkste positieve eigenschappen van de Nederlandstalige variant deelt (en derhalve ook de doelstellingen adequaat vertaalt). Ook in het Engelstalige bachelorprogramma komen filosofische en onderzoeksvaardigheden volwaardig aan bod. Er is een 'Research and Writing Tutorial' in de eerste opleidingsfase en doorheen de opleiding blijven de studenten werkcolleges of seminars volgen. Een bachelorscriptie ondersteund door een seminarie bekroont de opleiding. De afwezigheid van opties wordt deels gecompenseerd door de verplichte opname van (voor maximaal 37 studiepunten) filosofische en (voor minimaal 30 studiepunten) niet-filosofische electives.

Het **studiemateriaal** bestaat in beide bacheloropleidingen doorgaans uit door de docent geschreven cursussen. Soms wordt een handboek aangevend. De commissie vindt dat er goed gewerkt wordt met een combinatie van primaire teksten en handboeken. In de meeste vakken (in elk geval in alle eerstejaarsvakken) wordt het elektronische leerplatform Toledo gebruikt. Sommige docenten beperken zich tot het ter beschikking stellen van teksten en het doen van mededelingen via die weg, anderen organiseren er discussiefora of laten taken indienen.

Van meet af aan oriënteren de beide bachelorprogramma's hun studenten op **primaire filosofische teksten**. Er wordt naar gestreefd om teksten zoveel mogelijk te lezen in de oorspronkelijke taal. De commissie is onder de indruk van het niveau van de klassieke teksten die de studenten behandelen. Wel vraagt ze de opleidingen te hoeden voor een al te exegetische aanpak. Volgens de docenten van de bachelor is dit evenwel voornamelijk een 'indruk op papier': in de concrete invulling van veel vakken is al een duidelijke thematische invalshoek merkbaar, met ruimte voor discussie tijdens de lessen en een koppeling naar de actualiteit.

De masterprogramma's

De **master Wijsbegeerte** omvat een kerngedeelte van 24 studiepunten, een keuzegedeelte van 12 studiepunten en een masterproef ter waarde van 24 studiepunten. Het kerngedeelte bestaat uit Tekstcolleges, Vraagstukken en een Masterseminarie. Zowel de Tekstcolleges als de Vraagstukken zijn thematisch geclusterd in – respectievelijk 2 en 3 – subgroepen. Het programma is zo opgevat dat studenten verplicht zijn uit minstens elke subgroep één opleidingsonderdeel te kiezen.

In de **master Philosophy** is de indeling min of meer gelijkaardig, maar het vakkenaanbod anders ingedeeld. Studenten in de Engelstalige opleiding volgen één Tekstcollege en één vak Vraagstukken meer, terwijl studenten in de Nederlandstalige opleiding een grotere keuze hebben (12 tegenover 4 studiepunten). Ook het aantal opleidingsonderdelen als geheel ligt beduidend lager in de Engelstalige master.

De **clustering en keuzeregels** binnen de Tekstcolleges/Text Courses en de Vraagstukken/Advanced Courses zijn bewust ingevoerd om te voorkomen dat de programma's overdreven specialiseren. De studenten worden bijvoorbeeld verplicht om een tekstcollege uit Oudheid of Middeleeuwen op te nemen, ook indien hun interesse voornamelijk uitgaat naar hedendaagse wijsbegeerte; of ze moeten een vak volgen uit het domein van de ethiek, sociale en politieke filosofie, zelfs al gaat hun interesse voornamelijk uit naar metafysica.

Zowel Tekstcolleges, Vraagstukken als Masterseminaries hebben jaarlijks wisselende inhoud. De Vraagstukken/Advanced Courses beogen een uitgediepte kennis van en inzicht in een aantal specifieke onderwerpen uit de systematische deelgebieden van de wijsbegeerte. De Masterseminaries kunnen een historische of systematische invulling hebben. De Tekstcolleges/Text Courses analyseren één of meer belangrijke, vaak moeilijke wijsgerige teksten uit de verschillende historische periodes. Anders dan in de bachelor worden in de beide masteropleidingen geen cursusteksten of handboeken meer gebruikt, maar enkel nog primaire en secundaire vakliteratuur. De commissie heeft veel waardering voor zulk een **tekstgerichte benadering**. Wel is ze van mening dat de contextualisering – maatschappelijk, cultureel, historisch – hierbij meer aandacht verdient. Nu lezen de studenten relatief korte fragmenten, maar dan zéér intensief behandeld. De nadruk op filosofie-immanente interpretatie gaat soms ten koste van de historische en culturele context.

De commissie is voorts de opvatting toegedaan dat een dergelijke uitgesproken keuze voor close reading ook een grondige **taalbeheersing** vereist. Een deel van de internationale studenten is hierbij toch wel achtergesteld, gezien een voorkennis van Grieks en/of Latijn zelden het geval blijkt. Weliswaar kan in de master Philosophy een keuzevak Duitse of Franse teksten gevolgd worden, maar dat blijkt in de praktijk vaak onvoldoende om de student in staat te stellen originele Franse en Duitse teksten te lezen.

De commissie is tevreden over de variatie aan **onderwijsvormen**. Zowel de tekstvakken als de vraagstukken in de master zijn opgevat als interactiecolleges. Studenten toetsen eigen analyses en interpretaties af aan die van hun medestudenten. Ze worden letterlijk uitgedaagd tot filosoferen. Vele colleges worden ook gecombineerd met lees- en schrijfopdrachten. In het Masterseminarie geven studenten een mondelinge presentatie, participeren in klassikale discussies en schrijven een paper.

Filosofische vaardigheden en onderzoeksvaardigheden komen in alle kernonderdelen van de master aan bod. In de **masterproef** krijgt de student de kans om de opgedane kennis en vaardigheden in te zetten in een eigen wetenschappelijk onderzoek. Studenten dienen hiervoor zelf een voorstel en onderzoeksvraag in. De scriptie moet tussen de 18.000 en 22.000 woorden tellen. Bij het begin van het academiejaar wordt een masterproefgids verspreid met daarin formele vereisten en praktische tips. Er zijn ook een aantal richtdata vastgelegd waarop studenten hun promotor delen van de tekst moeten voorleggen.

Globaal vindt de commissie het onderwijs van de masteropleidingen goed afgestemd op de leerresultaten. Het is opvallend dat beide masteropleidingen een relatief breed karakter behouden. Studenten kunnen niettemin ook eigen accenten leggen en de vakken zijn inhoudelijk diepgaander dan in de bachelor. Er is met andere woorden nog geen uitgesproken specialisering, maar wel een duidelijke verdieping waarneembaar. Dit is volledig in lijn met de nagestreefde *comprehensiveness*.

De MPhil

De **MPhil** is opgevat als een onderzoeksmaster van 60 studiepunten. Alle studenten volgen verplicht een Common Seminar (4 studiepunten) dat bestaat uit info- en oefensessies. De infosessies beogen de MPhil student een beeld te schetsen van een professionele filosofische werkomgeving. In de oefensessies geven de studenten korte presentaties aan elkaar.

Alle MPhil studenten kiezen een major ter waarde van 40 studiepunten, in functie van het onderzoek voor hun MPhil thesis. De verschillende majors zijn: *Ancient and Medieval Philosophy*; *Phenomenology and Contemporary Philosophy*; *Metaphysics and Philosophy of Culture*; *Ethics, Social and Political Philosophy*; *Analytical Philosophy*. 16 van de 40 studiepunten uit de major worden besteed aan onderzoeksseminaries. Hierin wordt een onderzoeksvraag met betrekking tot een bepaalde auteur of een bepaald thema ontwikkeld en onderzocht. Bij elk onderzoeksseminarie hoort een paper.

Complementair aan de onderzoeksseminaries is de **MPhil thesis** (24 studiepunten). Qua omvang is de MPhil thesis wat beperkter dan de masterproeven uit de initiële masteropleidingen. Het accent ligt hier vooral op originaliteit en wetenschappelijke kwaliteit. Wie wil kan de MPhil thesis in de vorm van een wetenschappelijk artikel schrijven, maar dat is vooralsnog vrij zeldzaam. De commissie adviseert het laatste te promoten, gezien de studenten nu twee (relatief lijvige) masterscripties na elkaar schrijven. In plaats van een herhaling van een genre kan de studenten beter een nieuwe uitdaging, met andere vaardigheden en talenten, opgelegd worden.

De resterende 16 studiepunten in het programma gaan naar een **keuzege-deelte**. Studenten moeten naast hun major seminars nog ten minste 8 studiepunten bijkomende MPhil seminars opnemen. De overige 8 studiepunten kan de student relatief vrij invullen: de keuze bestaat hier uit nog meer MPhil seminars, vraagstukken- of tekstcolleges uit de masteropleiding, dan wel taalvakken of filosofische *electives*.

De commissie vindt het MPhil programma een adequate vertaling van de opleidingsdoelstellingen. De onderwijsvormen zijn in sterke mate gericht op het initiëren en integreren van studenten in het onderzoek. Het programma zelf focust op grondige kennis en onderzoekscompetenties binnen één domein van de filosofie. Tegelijk wordt de *comprehensiveness* niet uit het oog verloren: via het keuzegedeelte worden studenten de facto verplicht om buiten hun specialisatiedomein te treden. Ook de 'Leuvense' klemtoon van sterke tekstgerichtheid en interactie met primaire bronnen komt sterk tot uiting. Vergeleken bij de masteropleidingen is hierin evenwel meer aandacht voor de context van de te lezen teksten. Opleidingsonderdelen als 'Thomas Aquinas in Context' en 'Husserl in Context' zijn daar concrete voorbeelden van.

Opleidingsoverschrijdende aspecten

Het HIW is niet alleen verantwoordelijk voor de opleidingen Wijsbegeerte, maar verzorgt ook alle wijsgerige vakken elders aan de KU Leuven. Deze dubbele opdracht heeft geleid tot, in de woorden van de opleidingen zelf, een 'relatief omvangrijke staf'. Het HIW beschikt over een ruim ZAP-kader van 28,85 VTE, waarvan het merendeel voltijds aan de slag is. De omvang van de staf heeft als gevolg dat binnen het HIW een grote **diversiteit aan specialisaties** aanwezig is. Alle opleidingen kunnen volgens de commissie bogen op voldoende personeel met veel vakdeskundigheid. De genderdiversiteit is wel een punt voor verbetering: het aandeel vrouwelijke professoren is zeer laag.

Beginnende ZAP-leden zijn verplicht een (op centraal niveau georganiseerde) **docentenopleiding** te volgen. Het HIW beschikt daarnaast over een uitgebreide staf van assisterend personeel, algemeen aangeduid als ABAP. Alle ABAP-leden worden in min of meerdere mate ingezet voor het onderwijs en de ondersteuning van het onderwijs. Het HIW beschikt over een eigen, verplichte **assistentenopleiding**, met aparte trajecten voor Nederlandstalige en internationale assistenten. De Nederlandstalige ABAP-leden verzorgen vooral monitoraten, terwijl hun buitenlandse collega's ook zelf seminars mogen vormgeven. Ter ondersteuning van deze assistentenopleiding is specifiek didactisch materiaal ontwikkeld.

Deze focus op **onderwijsdeskundigheid** lijkt onmiskenbaar vruchten af te werpen: zowat alle studenten waarmee gesproken werd prezen het niveau van de lessen en seminaries. Opmerkelijk is de lof vanwege de internationale studenten. Deze gewagen van een onderwijs in Leuven, dat niet zelden aantrekkelijker is dan hetgene ze in hun thuislanden kregen. Eén van de studenten sprak van een '*exceptional teaching quality*' aan het HIW.

Het HIW is gehuisvest in een 19de-eeuws neogotisch gebouwencomplex. Zowel de leslokalen als de bibliotheek bevinden zich in deze ruimtes. De faculteit beschikt daarmee over een **aantrekkelijke eigen campus** in het stadscentrum van Leuven, die ervoor zorgt dat studenten zich sterk identificeren met hun opleiding. De bibliotheek heeft een goede en uitgebreide collectie.

Door de aanwezigheid van een volledig Engelstalig traject – er verblijven voortdurend studenten van over de hele wereld – krijgen de opleidingen automatisch een sterk **internationaal karakter**. Het HIW heeft overigens ook een uitgebreid aanbod aan uitwisselingsakkoorden. Studenten kunnen tijdens de derde bachelor of de master 'op Erasmus' naar het buitenland gaan.

Het **instroombeleid** van de opleidingen is helder. Alle studenten met een diploma secundair onderwijs worden toegelaten tot de bachelor. Er wordt gemikt op een studentenpubliek met passieve kennis van het Frans, Engels en Duits, of althans bereid daaraan te werken. Voor instroom in de master Wijsbegeerte en de master Philosophy is een bachelordiploma in de wijsbegeerte vereist. Toegang tot de MPhil is alleen te verkrijgen met een masterdiploma wijsbegeerte. **Internationale studenten** moeten verder altijd een aanvraagdossier indienen op centraal niveau. Het HIW vraagt bijkomend ook drie academische aanbevelingsbrieven en een Engelstalig (filosofisch) werkstuk uit de vooropleiding. Op basis van de motivatie, voor-

opleiding, studieresultaten en kennis van het Engels neemt een facultaire toelatingscommissie in elk dossier een beslissing over de toelating.

Het HIW kan op relatief hoge **studentenaantallen** rekenen. Elk jaar start een 60-tal studenten met de bacheloropleiding Wijsbegeerte. De bachelor Philosophy blijft wel beperkt qua inschrijvingen, deels ook omdat uitwisselingsstudenten niet als dusdanig meegerekend worden. Een ander beeld geldt voor de Engelstalige master: hier is de instroom sterk gegroeid de laatste jaren, tot aan zo'n 50 à 60 studenten. Vele instromers behaalden een bachelordiploma aan gereputeerde instellingen in de Verenigde Staten of Canada. Vaak kiezen ze bewust voor Leuven omwille van de expertise in continentale filosofie. Ook de MPhil kende sinds de start van de opleiding een sterke groei: van minder dan 20 studenten naar ruim 60 studenten de laatste jaren.

Het HIW heeft een goed functionerende **onderwijsleeromgeving** gecreëerd die in dienst staat van de studenten. Generatiestudenten van de Nederlandstalige bachelor krijgen inhoudelijke begeleiding: voor 6 eerstejaarsvakken worden twee of drie monitoraatsoefeningen georganiseerd in groepen van circa 20 studenten. Voor dezelfde vakken organiseert het monitoraat ook een tussentijdse toets. Deze oefeningen en toetsen zijn niet verplicht maar worden sterk aangeraden – een meerderheid neemt er effectief aan deel. Voor de bachelor Philosophy zijn er geen monitoren, wel tutors en teaching assistants die onder meer de werkcolleges verzorgen. Een HIW Writing Lab – bemand door PhD studenten met ervaring in het begeleiden van schrijfp opdrachten – staat open voor alle studenten aan het HIW die Engelstalige teksten moeten schrijven of een Engelstalige presentatie voorbereiden. De gehele studentenpopulatie kan verder beroep doen op studietrajectbegeleiders, die toelichting en advies geven bij de samenstelling van het programma.

Niettegenstaande deze ondersteuning is er een relatief hoge **drop-out in de bacheloropleidingen**. Ongeveer 44% van de instromende generatiestudenten verlaat de bachelor Wijsbegeerte zonder diploma. Een aanzienlijk deel uit deze groep doet dit pas tijdens of na een tweede jaar (32%) of zelfs nog later. De opleiding heeft twee verklaringen hiervoor: voor een aantal studenten is de studie te hoog gegrepen, terwijl een andere groep onrealistische verwachtingen koestert. Een ander potentieel struikelblok vormen de optievakken, die bachelorstudenten veelal als de zwaarste uit hun programma aanduiden. Zoals hierboven beschreven trekken studenten zich achteraf vaak nog terug uit de vakwetenschappelijke opties.

De bachelor Philosophy kent eveneens een hoge drop-out. Voor een deel ligt dit aan de kwaliteit van de instroom, maar soms spelen ook niet-studiegerelateerde fenomenen (bijvoorbeeld bij kinderen van diplomaten) mee. Ook goede studenten verlaten de opleiding zonder diploma. Studenten van Carleton University (Canada) zijn de facto uitwisselingsstudent en vertekenen daardoor het beeld van de drop-out ratio. Het HIW verwacht wel een toename van het diplomarendement, gezien de strengere criteria bij de selectie de laatste jaren.

Afgezien van deze uitval zijn er in de bacheloropleidingen weinig klachten over **studeerbaarheid**. Studenten vinden de studiebelasting aanvaardbaar en de inspanningen die ze moeten leveren overeenstemmend met de begrote studiepunten. Om studievertraging verder tegen te gaan is de bachelorproef aan een seminarie gekoppeld: studenten die er niet in slagen de scriptie in één jaar af te werken, moeten het jaar nadien opnieuw een seminarie (met andere invulling) volgen. Dit moedigt aan om het afwerken niet uit te stellen.

Ook in de andere opleidingen is de studeerbaarheid naar behoren. Het MPhil programma werd in de beginperiode als zeer zwaar ervaren, maar is ten gevolge daarvan hertekend. De gesprekken van de commissie met MPhil studenten gaven aan dat het programma nu wel studeerbaar is geworden. Logischerwijze vinden de werkstudenten van bachelor en master hun programma's aan de zware kant, al ondervinden zij geen grote organisatorische moeilijkheden. Het **avondonderwijs** is overigens maximaal geïntegreerd in het gewone onderwijsaanbod: er zijn evenveel contactmomenten en men gebruikt hetzelfde studiemateriaal.

De commissie uit haar tevredenheid over de **collegialiteit** in alle opleidingen. Docenten en assistenten werken samen om de verschillende werkvormen in hun opleidingsonderdeel op elkaar af te stemmen. Er zijn drie Permanente Onderwijscommissies of POC's – één voor de Nederlandstalige programma's, één voor de Engelstalige programma's en één voor de MPhil – waarin zowel personeel als studenten vertegenwoordigd zijn. In de POC's worden afspraken gemaakt in verband met werkvormen en andere didactische aangelegenheden die vakoverschrijdend zijn. De POC van het Nederlandstalige programma vraagt regelmatig een docent om zijn/haar opleidingsonderdeel zelf te presenteren. Nadien volgt een bespreking en krijgt de docent soms aanbevelingen. De commissie beveelt aan dit initiatief ook naar de andere POC's uit te breiden.

Uit alle gesprekken blijkt dat de **kwaliteitszorg** naar algemene tevredenheid werkt in de diverse opleidingen. Er wordt adequaat en vlot gereageerd op aspecten die verbetering behoeven. De POC's functioneren goed en kennen een duidelijke inspraak van de studentenvertegenwoordigers. Studenten kunnen ook hun zeg doen bij bevragingen en hoorzittingen. Verder participeren alle opleidingen aan de centraal georganiseerde docentenevaluaties: om de twee jaar worden alle 'vak-docentencombinaties' geëvalueerd door de studenten. Naar KU Leuven-maatstaven gemeten ligt de respons hierbij vrij hoog. De visitatiecommissie stelde verder vast dat de aanbevelingen uit de vorige visitatie met zorg opgevolgd zijn. Ze geeft een pluim voor het transparante zelfevaluatie-rapport dat de opleidingsverantwoordelijken schreven.

Conclusie

Samenvattend heeft de visitatiecommissie vijf verschillende programma's aangetroffen die, zowel naar inhoud als vormgeving, op knappe wijze het uitgangspunt van comprehensiveness in praktijk brengen. Mede dankzij de relatief grote omvang van de staf is het HIW in staat in alle opleidingen een breed en gevarieerd programma aan te bieden, dat tegelijkertijd door de nadruk op de continentale wijsbegeerte een duidelijk eigen profiel kent. Alle opleidingen vertonen een toenemende complexiteit, toenemende specialisatie, toenemende betrokkenheid bij het lopende onderzoek en toenemende zelfstandigheid van de student. Ook tussen de bachelor-, master- en MPhil-opleidingen loopt een duidelijke lijn. Een duidelijke focus op onderwijsdeskundigheid en een gedegen vorm van kwaliteitszorg stellen de opleidingen in staat om dit positieve beeld te waarborgen.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau voor de beide bachelor- en masteropleidingen en voor de MPhil als goed.

De commissie waardeert dat in alle opleidingen een vorm van collectief **toetsbeleid** in voege is: de keuze van de evaluatievorm is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van zowel de docent als de POC. Docenten kunnen de POC voorstellen doen met betrekking tot de evaluatievorm en omgekeerd kan de POC ook suggesties doen. De diversiteit aan examenvormen wordt bewaakt en alle evaluatie-activiteiten samen moeten de leerresultaten van de opleiding als geheel dekken. Na de deliberatie kunnen studenten inzage en/of feedback krijgen over de afgelegde examens.

De kwaliteitsbewaking van de toetsing gebeurt daarmee **transparant en betrouwbaar** volgens de commissie. Aan het HIW zijn overigens ook twee examenombudsen (een voor de Nederlandstalige en een voor de Engelstalige opleidingen) aangesteld. Zij treden op als onafhankelijk bemiddelaar tussen examinator en student.

De commissie heeft voorafgaand aan het bezoek een ruime steekproef aan examenvragen doorgenomen. Ze beschouwt de evaluatie in alle opleidingen als goed gericht op de ontwikkeling van kennis en vaardigheden. Er is een adequate **variatie aan toetsvormen**. Mondelinge en schriftelijke examens domineren in de bachelor- en masteropleidingen, maar er is ook ruimte voor evaluatie op basis van papers, oefeningen, presentaties en participatie. De MPhil bestaat in hoofdzaak uit onderzoeksseminaries die worden geëvalueerd op basis van een paper, een presentatie en participatie. De nadruk ligt dus op examenvormen die een grote zelfwerkzaamheid impliceren en die aansluiten bij de activiteiten van een professionele filosoof.

Opmerkelijk is wel dat de taalvarianten niet altijd op dezelfde manier worden geëvalueerd. Met name de bachelor Wijsbegeerte kent beduidend meer mondelinge (en minder schriftelijke) examens dan de Engelstalige variant. Die keuze lijkt onder meer ingegeven door een mindere vertrouwdheid van internationale studenten met het **mondeling examineren**. Dat hoeft evenwel niet gedramatiseerd te worden: de internationale studenten waarmee de commissie sprak waren inderdaad niet altijd vertrouwd met mondelinge examens, maar stonden er niet a priori vijandig tegenover en noemden het zelfs 'challenging'. Ook bij Nederlandstalige studenten valt op dat ze positief staan ten opzichte van mondeling examineren. Soms willen studenten wel duidelijker weten in welke mate er naar kennis dan wel inzicht gepeild wordt. Vooral in het begin van de studie kunnen docenten ze daar nog beter over inlichten.

De **evaluatie van bachelor- en masterproef** gebeurt adequaat en evenwichtig. De bachelorscriptie wordt gelezen en beoordeeld door twee lectoren. In het eindresultaat voor het opleidingsonderdeel telt de scriptie mee voor 70% en het seminarie voor 30%. De masterproef wordt door drie juryleden gelezen, die eveneens de (verplichte) mondelinge verdediging van de student bijwonen. Elk jurylid geeft een eigen quoteringscijfer, waarbij het eindresultaat het gemiddelde van al die cijfers is. Het HIW heeft ook specifieke evaluatieformulieren ontwikkeld voor de juryleden. Bij de MPhil gelden dezelfde procedures en criteria als in de initiële masteropleiding, maar de lat wordt hier wel wat hoger gelegd.

De visitatiecommissie heeft een steekproef van verschillende **bachelor- en masterproeven** uit de opleidingen gelezen. Van al deze werkstukken geldt dat ze doorgaans van een zeer degelijk niveau zijn. De vraagstellingen zijn relevant en de literatuuropgaven up-to-date. Zowel bachelor- als masterproeven kennen een logische, vrij uniforme opbouw. Inhoudelijk valt het de commissie wel op dat de bachelor- en masterproeven, althans naar hun titels te oordelen, een tamelijk exegetisch karakter vertonen. Er wordt vaak teruggegrepen naar de zogenaamde klassieke ankerpunten uit de filosofie. Een zodanige gevoeligheid voor de 'grote namen' kan enig autoriteitsdenken in de hand werken. In de concrete uitwerking evenwel komen de meeste scripties daar mooi uit los: bijna altijd komen ook de persoonlijke visie en inzicht van de student tot uiting (en, indien dit niet zo is, worden de scripties ook consequent lager beoordeeld).

De commissie wil een kanttekening maken bij het feit dat het binnen het huidige systeem mogelijk is dat een student zich met zijn masterproef voor het examen aanmeldt zonder dat deze proef is goedgekeurd door de promotor. Het zou volgens het oordeel van de commissie beter zijn om hier een procedure in te richten die vergelijkbaar is met die van de PhD thesis.

De commissie heeft het **diplomarendement** van de verschillende opleidingen onder de loep genomen. Eerder in dit rapport werd verwezen naar de relatief hoge drop-out cijfers in de bachelor. Het is duidelijk dat er een strenge selectie plaatsvindt. Van de studenten die het bachelordiploma Wijsbegeerte wel behalen, doet 70% dat in de voorziene drie jaar. 26% heeft een vierde jaar nodig, 4% een vijfde jaar. Gezien de beperkte omvang van de studentengroep in de Engelstalige bachelor, is het cijfermateriaal met betrekking tot diplomarendementen er moeilijk bruikbaar. Ook hier werd reeds verwezen naar een hoge uitval tijdens de studie.

Ruim 80% van de studenten die de **master Wijsbegeerte** aanvangen behalen uiteindelijk het diploma. Ongeveer de helft van de instromers behaalt het diploma na één jaar. Rond de 20% behaalt het diploma na 2 jaar, en zo'n 10% doet er langer dan 2 jaar over. Het aandeel van studieduurverlenging neemt vooral toe sinds de flexibilisering (in 2009) van het onderwijs. De opleiding geeft zelf twee verklaringen voor het feit dat studenten er relatief lang over doen om het diploma te behalen. Ten eerste is er de heterogene samenstelling van de studentengroep, met een aanzienlijk aantal studenten dat de opleiding in combinatie met een baan of een andere opleiding volgt. Maar ook heel wat 'gewone' studenten behalen pas na twee

jaar het diploma, vaak omdat ze een extra jaar voor de masterproef uittrekken.

In de **master Philosophy** behaalt bijna 88% van de studenten die de opleiding aanvangen het diploma. Ruim de helft van de instromers behaalt het diploma na 1 jaar. Ruim 30% heeft een tweede jaar nodig, meestal om de masterproef af te werken. Een kleine groep (minder dan 5%) doet er meer dan twee jaar over. Voor de master Philosophy liggen de rendementscijfers hoger dan voor de master Wijsbegeerte. Dit heeft volgens de opleiding zelf te maken met de instroom, die minder heterogeen is dan in de Nederlandstalige variant. Ongeveer 88% van de instromers behaalt het diploma van de MPhil. Ook hier doen steeds meer studenten twee jaar over de opleiding.

De verwezenlijkingen inzake **internationalisering** zijn goed. De Engelstalige programma's en internationale staf geven het HIW op zich een uniek internationaal karakter. De commissie is niettemin van oordeel dat de aanwezigheid van zoveel internationale studenten nog niet ten volle benut wordt. Het contact tussen de Nederlandstalige en internationale studenten blijft beperkt. De internationale studentengroep vormt min of meer een eigen clan. Weliswaar worden Nederlandstalige studenten aangemoedigd ook Engelstalige vakken te volgen, maar echte interactie ontbreekt. Een recent ingevoerd onderwijsproject, 'Bridging the Gap', zou hieraan kunnen verhelpen.

Het aantal Leuvense studenten dat op **uitwisseling** vertrekt blijft eveneens beperkt. De commissie beveelt de opleidingen aan hier een steviger beleid rond te ontwikkelen. Het aantal inkomende uitwisselingsstudenten is overigens wel stijgend. Ook een belangrijk aantal docenten (ruim 20% binnen het ZAP-kader en bijna de helft van de postdocs) is uit het buitenland afkomstig. Ten slotte zijn er talrijke lezingen en colleges aan het HIW door buitenlandse gastdocenten en –sprekers.

Samengevat heeft de commissie in het HIW vijf opleidingen aangetroffen die veeleisend qua niveau zijn, maar deze verwachtingen ook ruimschoots inlossen. De bachelor- en masteropleidingen kennen weliswaar geen uitgesproken specialisatie, maar dat is geheel in lijn met de keuze voor comprehensiveness. Deze opleidingen leveren filosofen af die diepgang met een brede wijsgerige vorming combineren. Kenmerkend voor de bachelor- en masteropleidingen is ook dat ze zeer kennisgericht blijven. Daar is op zich niets mis mee, maar een aantal oud-studenten verklaarde toch een zekere

gerichtheid op de maatschappij gemist te hebben. Er ligt weinig nadruk op het concretiseren en **toepassen** van de opgedane kennis. Niettemin hebben de afgestudeerden een reeks algemene vaardigheden onder de knie – abstraheren, analyseren, synthetiseren, kritisch onderzoeken – die hen zeker geschikt maken voor een uitgebreid gamma aan beroepsmogelijkheden.

Op basis van de examenvragen, het studiemateriaal, de bachelorproeven en de gesprekken tijdens het bezoek meent de commissie dat de bachelorstudenten goed voorbereid zijn op de doorstroom naar een masteropleiding wijsbegeerte. Exacte gegevens omtrent de inzetbaarheid van afgestudeerde masters in het **werkveld** zijn er niet. Volgens het zelfevaluatie-rapport zijn heel wat afgestudeerden aan de slag als leraar in het onderwijs. Men vindt afgestudeerde filosofen ook in overheidsdiensten, bij niet-gouvernementele organisaties, in de politiek, de media of de bedrijfs-wereld. Doorgaans bekleden zij functies als beleidsmedewerker, communicatiemedewerker of coördinator. Mochten de opleidingen sterker inzetten op het concretiseren van fundamentele inzichten in concrete en maatschappelijke discussies, dan zou het de inzetbaarheid op deze niche van de arbeidsmarkt nog ten goede komen.

Een deel van de afgestudeerde masters kunnen doorstromen naar het **onderzoek**. Wie aan het HIW wil doctoreren dient – een paar uitzonderingen daargelaten – eerst de MPhil te volgen. Dit wil uiteraard niet zeggen dat een MPhil-diploma *automatisch* toegang geeft tot het doctoraat. Het HIW eist bijvoorbeeld een minimumscore van 15/20 op de MPhil thesis. Vooral uit de master Philosophy blijkt een groot aandeel van de studenten (60%) door te stromen naar de MPhil. Internationale studenten die naar Leuven komen hebben doorgaans immers al een uitgesproken onderzoeksinteresse. Doordat de MPhil studenten een gespecialiseerd ‘vijfde’ jaar wijsbegeerte volgen worden ze volgens de commissie goed voorbereid op onderzoekstaken.

De commissie raadt ten slotte aan het **alumnibeleid** nog meer stimulans te geven. Alumni worden nu reeds systematisch op de hoogte gehouden van activiteiten van het HIW. Naar aanleiding van deze visitatie werden oud-studenten gecontacteerd en bevraagd. Dit zijn mooie gelegenheden om de contacten op een meer structurele basis te herstellen.

Integraal eindoordeel van de commissie

Bachelor Wijsbegeerte

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	G
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	E
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als goed wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als excellent en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de bacheloropleiding Wijsbegeerte, conform de beslisregels, goed.

Bachelor Philosophy

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	G
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	E
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als goed wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als excellent en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de bacheloropleiding Philosophy, conform de beslisregels, goed.

Master Wijsbegeerte

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	G
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als goed en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de masteropleiding Wijsbegeerte, conform de beslisregels, goed.

Master Philosophy

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	G
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als goed en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de masteropleiding Philosophy, conform de beslisregels, goed.

Master-na-Master Philosophy

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	G
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	G
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	G

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als goed wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als goed en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als goed, is het eindoordeel van de master-na-masteropleiding Philosophy, conform de beslisregels, goed.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

- Overweeg om de Engelstalige bacheloropleiding een meer ‘continentale’ oriëntatie te verlenen

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Licht de bachelorstudenten adequaat in over de moeilijkheidsgraad van de vakwetenschappelijke opties.
- Bewaak dat het lezen van filosofische teksten niet te exegetisch gebeurt en dat ook contextualisering hierin voldoende aandacht krijgt.
- Promoot sterker het schrijven van de MPhil thesis in de vorm van een wetenschappelijk artikel.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Verzeker dat de studenten (en inzonderheid de internationale studenten) weten wat er precies bij mondelinge examinering verwacht wordt.
- Bewaak dat bachelor- en masterproeven niet een te exegetisch karakter vertonen.
- Tracht het contact tussen Nederlandstalige en internationale studenten te intensifiëren.
- Stimuleer de studenten meer om op internationale uitwisseling te gaan.
- Werk het alumni beleid verder uit.

UNIVERSITEIT GENT

Opleiding Wijsbegeerte

SAMENVATTING VISITATIERAPPORT

Opleidingsrapport Bachelor Wijsbegeerte Universiteit Gent

Op 23-25 april 2013 werd de bacheloropleiding Wijsbegeerte van de Universiteit Gent, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De bacheloropleiding Wijsbegeerte wordt georganiseerd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. De maatschappelijke relevantie van wijsgerig onderzoek – en het professioneel functioneren van filosofen – staat voor de opleiding centraal. Qua signatuur ligt de nadruk op pluralisme: het uitgangspunt is dat alle levensbeschouwingen met academisch-wetenschappelijke methodes bestudeerd kunnen worden. Inhoudelijk beoogt de bachelor 'kennis van de verschillende subdomeinen van de wijsbegeerte en de belangrijkste vraagstukken daarbinnen' bij te brengen.

Programma

De bacheloropleiding Wijsbegeerte (180 studiepunten) bestaat uit een verplicht gedeelte (135 studiepunten) en een vrije te kiezen minor (45 studiepunten). Inhoudelijk is de bachelor opgebouwd rond 3 afgebakende mo-

dules, gericht op kennis (logica, kennis en wetenschap), waarden (mens, ethiek en esthetiek) en geschiedenis (geschiedenis en tekst). Binnen elke module zijn er inleidende en verdiepende vakken.

De studenten volgen zowel hoor- als werkcolleges, vaak binnen één en hetzelfde vak. Voor sommige vakken worden leesopdrachten gegeven, die daarna in groep bediscussieerd worden. Studenten maken ook regelmatig schrijfp opdrachten en worden vanaf het eerste jaar ingewijd in het onderzoek. Voor alle papers is er mogelijkheid tot feedback. Opvallend is de afwezigheid van een bachelorproef.

Het gebruikte studiemateriaal is van wisselende kwaliteit volgens de commissie. In een aantal vakken speelt het elektronische leerplatform een belangrijke rol als discussieforum. Positief is verder het royale gebruik van oorspronkelijke filosofische teksten.

In het derde bachelorjaar hebben studenten de mogelijkheid om op Erasmusuitwisseling te gaan.

Vele vakken uit deze opleiding zijn goed gedoceerd en stellen soms opmerkelijk hoge eisen. De interne samenhang van het programma verdient wel meer aandacht. Regelmatig ervaren de studenten overlap van colleges en herhaling van dezelfde stof in meerdere jaren. Ook ontbreekt er een echt historisch synthesevak, waarin de verschillende filosofische perspectieven gelijkmatig vertegenwoordigd zijn. Nu vinden studenten dat de Angelsaksische traditie soms overdreven aandacht krijgt.

Beoordeling en toetsing

Evaluatie gebeurt op de eerste plaats via mondelinge of schriftelijke examens. In het eerste jaar wordt voor sommige vakken ook nog gebruik gemaakt van examens met meerkeuzevragen. Daarnaast tellen werkstukken en participatie aan werkcolleges mee in de evaluatie.

Begeleiding en ondersteuning

Nagenoeg alle colleges vinden plaats in een gebouw in het centrum van Gent. Op wandelafstand bevindt zich een grote facultaire bibliotheek, waar de vakgroepbibliotheek filosofie vanaf begin 2014 zal gehuisvest zijn. Voor de eerstejaarsstudenten zijn twee studiebegeleiders voorzien die de studenten op verschillende niveaus kunnen bijstaan. Eén begeleider voorziet in inhoudelijke en methodologische begeleiding bij de algemeen

vormende vakken. Daarnaast zijn de meeste docenten erg toegankelijk en snel bereid tot helpen.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De commissie stelde vast dat er bij heel wat studenten studietijdvertraging en studie-uitval optreedt. Toch is de opleiding op zich goed studeerbaar.

De bacheloropleiding bereidt in eerste instantie voor op een aansluitende master. Nagenoeg geen afgestudeerde bachelors betreden onmiddellijk de arbeidsmarkt.

Opleidingsrapport Master Wijsbegeerte Universiteit Gent

Op 23-25 april 2013 werd de masteropleiding Wijsbegeerte van de Universiteit Gent, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De masteropleiding Wijsbegeerte wordt georganiseerd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. De maatschappelijke relevantie van wijsgerig onderzoek – en het professioneel functioneren van filosofen – staat voor de opleiding centraal. Qua signatuur ligt de nadruk op pluralisme: het uitgangspunt is dat alle levensbeschouwingen met academisch-wetenschappelijke methodes bestudeerd kunnen worden. Inhoudelijk beoogt de master geavanceerde en actuele kennis van minstens één subdomein van de wijsbegeerte. Een bijzondere nadruk wordt gelegd op het mondeling en schriftelijk kunnen rapporteren aan niet-vakgenoten.

Programma

De masteropleiding Wijsbegeerte (60 studiepunten) bestaat uit een algemeen gedeelte (25-40 studiepunten), keuzevakken (ten hoogste 15 studiepunten) en de masterproef. Omdat het programma sterk verbonden is met het onderzoek, gaat het snel in de diepte, zich beperkend tot een aantal centrale domeinen die ook in de bachelor al op een meer dan louter inleidend niveau behandeld worden. Op de natuurwetenschappen georiënteerde wijsbegeerte domineert in deze opleiding.

De studenten volgen zowel hoor- als werkcolleges, vaak binnen één en hetzelfde vak. Het programma laat veel ruimte voor werkcolleges onder de vorm van discussiesessies. Er wordt doorgaans op erg interactieve wijze lesgegeven. Studenten maken ook regelmatig schrijfpoddrachten en voor alle papers is er mogelijkheid tot feedback. Voor de masterproef worden studenten aangemoedigd zelf een onderwerp te kiezen.

Het gebruikte studiemateriaal is van wisselende kwaliteit volgens de commissie. In een aantal vakken speelt het elektronische leerplatform een belangrijke rol als discussieforum. Positief is verder het royale gebruik van oorspronkelijke filosofische teksten.

Beoordeling en toetsing

Evaluatie gebeurt op de eerste plaats via mondelinge en (in grotere mate) schriftelijke examens. Daarnaast tellen werkstukken en participatie aan werkcolleges mee in de evaluatie. De masterproef telt mee voor 20 (van de 60) studiepunten van de opleiding.

Begeleiding en ondersteuning

Nagenoeg alle colleges vinden plaats in een gebouw in het centrum van Gent. Op wandelafstand bevindt zich een grote facultaire bibliotheek, waar de vakgroepbibliotheek filosofie vanaf begin 2014 zal gehuisvest zijn. Op universitair niveau bestaan de nodige faciliteiten om studenten te ondersteunen. Daarnaast zijn de meeste docenten erg toegankelijk en snel bereid tot helpen.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De commissie stelde vast dat er bij heel wat studenten studietijdvertraging optreedt. Toch is de opleiding op zich goed studeerbaar.

Exacte gegevens over de inzetbaarheid van oud-studenten in het werkveld ontbreken. Het staat voor de commissie evenwel vast dat de opleiding kritische studenten met voldoende intellectuele vaardigheden aflevert. Daarmee moet een ruim segment van de arbeidsmarkt te bereiken zijn. Afgestudeerden kunnen uiteraard ook een loopbaan binnen de academische wereld ambiëren.

OPLEIDINGSRAPPORT BACHELOR EN MASTER WIJSBEGEERTE

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen bachelor en master Wijsbegeerte aan de Universiteit Gent. De visitatiecommissie bezocht deze opleidingen van 23 tot 25 april 2013.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntenschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie maakt inzichtelijk hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleiding met alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de opleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie-rapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, de studenten, de alumni en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. Voor het studierement heeft de commissie een beroep gedaan op de DHO-tabellen alsmede bijkomende gegevens door de

opleidingen zelf aangereikt. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen ingekeken. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan opleidings specifieke faciliteiten als de bibliotheek.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter suggesties.

De opleiding Wijsbegeerte in Gent zoals ze vandaag bestaat, heeft duidelijke wortels in een traditie die teruggaat op de jaren zestig van de twintigste eeuw. Van een historisch georiënteerd aanhangsel van de opleiding geschiedenis werd overgegaan tot een expliciet thematisch geïnspireerde en maatschappelijk geëngageerde opleiding. Bijna een halve eeuw later is die signatuur nog steeds herkenbaar, maar zijn er – volgens het zelfevaluatie-rapport – ook duidelijke accentwijzigingen op te merken. Na de invoering van het BAMA-programma in 2005 werden de programma's wijsbegeerte omgevormd tot één bacheloropleiding (van 180 studiepunten) en één masteropleiding (van 60 studiepunten).

Beide opleidingen worden georganiseerd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Het meest concrete niveau waarop de opleidingen vorm wordt gegeven, is dat van de opleidingscommissie. Zowel de leden van het ZAP, de ondersteuners als een vertegenwoordiging van de studenten maken hier deel van uit. De opleidingen Wijsbegeerte hebben een opleidingscommissie die ze delen met de opleidingen Moraalwetenschappen. Verder maken de lesgevers van alle wijsgerige stamvakken uit de opleiding deel uit van de vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschap. Deze vakgroep is het laagste organisatorische niveau waarop het personeelsbeleid aan de Universiteit Gent georganiseerd wordt.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau zowel voor de bachelor als de master als voldoende.

De bachelor- en masteropleiding stellen de **maatschappelijke relevantie** van wijsgerig onderzoek centraal. Ze streven een uitgesproken systematische en probleemgerichte aanpak van de filosofie na. Hierbij ligt tevens veel nadruk op interdisciplinariteit en pluralisme: het uitgangspunt is dat alle levensbeschouwingen met academisch-wetenschappelijke methodes bestudeerd kunnen worden. Afgestudeerden moeten de kennis, vaardigheden en attitudes hebben om ‘onafhankelijk en constructief om te gaan met levensbeschouwelijke vraagstukken’. De filosoof wordt gezien als iemand die, noodzakelijkerwijze, over sterk ontwikkelde argumentatie- en abstractievaardigheden beschikt.

De opleidingen hebben deze wat complexe identiteit vertaald in een reeks concrete **leerresultaten**, op hun beurt geclusterd in verschillende competentiegebieden. Hieruit leren we bijvoorbeeld dat de bacheloropleiding kennis ‘van de verschillende subdomeinen van de wijsbegeerte en de belangrijkste vraagstukken daarbinnen’ beoogt, terwijl de masteropleiding geavanceerde en actuele kennis ‘van minstens één subdomein van de wijsbegeerte’ nastreeft. Ook het ‘mondeling en schriftelijk rapporteren’ aan vakgenoten en (in het geval van de master) niet-vakgenoten krijgt uitgesproken nadruk.

De commissie beschouwt de omzetting van doelstellingen naar competentiegebieden en leerresultaten als geslaagd. De leerresultaten passen binnen het Vlaamse kwalificatieraamwerk en zijn een adequate vertaling van de domeinspecifieke leerresultaten. Opmerkelijk in de opsomming van leerresultaten en competenties is de specifieke nadruk op de **maatschappelijke inbedding** van de wijsbegeerte en het **professioneel functioneren** van filosofen.

De commissie vindt de **profilering** van de bachelor- en masteropleiding verdedigbaar. Wat op het eerste zicht een heterogeen geheel van doelstellingen lijkt, vertoont bij nader inzien een bepaalde interne samenhang. De accenten die gelegd worden blijken verschillende elementen van één overkoepelend idee. Wat de opleidingen beogen valt grotendeels te rijmen met de actuele eisen – in internationaal perspectief – van het vakgebied.

Als kanttekening stelt de commissie wel dat de studenten zelf niet altijd goed de vinger op de identiteit van de opleiding weten te leggen. Het 'gehele plaatje' is voor sommigen pas relatief laat in het curriculum zichtbaar. De **communicatie** over de programma's wordt overigens ook door het zelfevaluatierapport als een verbeterpunt aangehaald.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces voor de bachelor als onvoldoende en de master als voldoende.

Het **bachelorprogramma** bestaat uit algemene opleidingsonderdelen die verplicht op te nemen zijn (135 studiepunten), en een vrij te kiezen minor (45 studiepunten). In het eerste jaar staan 5 algemeen vormende opleidingsonderdelen geprogrammeerd die een academische introductie in verwante disciplines beogen en die deel uitmaken van een algemene academische vorming. In het tweede en derde jaar kiest elke student een minor die voor een grondigere introductie tot een vrij gekozen studiegebied zorgt. Inhoudelijk is de bachelor opgebouwd rond 3 afgebakende modules, gericht op kennis (logica, kennis en wetenschap), waarden (mens, ethiek en esthetiek) en geschiedenis (geschiedenis en tekst). Binnen elke module zijn er inleidende vakken en verdiepende vakken. Ten slotte is er ook een module Vaardigheden en Methodiek, waarin de studenten onderzoeksvaardigheden opdoen.

De commissie is van oordeel dat het bachelorprogramma op papier een goed doordachte opbouw vertoont. Opleidingsonderdelen worden doorgaans goed gedoceerd en stellen soms – bijvoorbeeld in het geval van het plichtvak 'Logica 2' – opmerkelijk hoge eisen. Maar niettegenstaande het globale vakkenaanbod de voornaamste domeinen afdekt, constateert de commissie een tekort aan samenhang in het programma alsook een gebrek aan een breder overzicht in diverse vakken. Bij de cursus wijsgerige antropologie bijvoorbeeld is de focus van de behandelde stof erg beperkt (en de gebruikte literatuur niet van voldoende academisch niveau). Zowel uit de gesprekken met de studenten als uit interne bevraging door de opleidingen is de zwakke **inhoudelijke samenhang** naar voren gekomen. Problematisch is dat docenten, in bepaalde gevallen, voorbij lijken te gaan aan de relatie van hun vak tot de rest van het programma. Soms gaan lesgevers uit van voorkennis die er in werkelijkheid niet is. Studenten ervaren veel overlap van colleges en herhaling van dezelfde stof in meerdere jaren.

Dit gold op het moment van visitatie in het bijzonder voor de cursussen ethiek, maar het gebrek aan afstemming lijkt de commissie een structureel probleem. Ze tilt hier des te zwaarder aan, daar de vorige visitatie (in 2004) exact hetzelfde euvel aan de kaak stelde.

Het probleem van samenhang komt ook tot uiting bij de **minoren**. Op zich beschouwt de commissie de mogelijkheid van minoren positief. De inplanning ervan blijkt evenwel op roostertechnische moeilijkheden te botsen. Voor een deel is dit logistiek onvermijdelijk en treft de opleiding geen blaam. Er kan wel de vraag gesteld worden of de minoren werkelijk bijdragen tot de door de opleiding zo gewenste interdisciplinariteit. Het verband met de filosofische vakken is eerder beperkt, tenzij de student die door keuze zelf creëert (maar daarbij mogelijk weer op organisatorische beperkingen stuit). Studenten signaleerden verder dat het derde bachelorjaar, met maar liefst 30 studiepunten aan minorvakken, de verhouding tussen filosofische en niet-filosofische opleidingsonderdelen enigszins uit balans brengt. De commissie stelt vast dat de masteropleiding in het verleden het initiatief genomen heeft om drie preferentiële minors (met daarin ook een aantal verplichte vakken) in te voeren, maar dat dit op facultair niveau werd afgeschoten.

Het **masterprogramma** bestaat uit algemene opleidingsonderdelen wijsbegeerte (25 tot 40 studiepunten), keuzeopleidingsonderdelen (ten hoogste 15 studiepunten vrij te kiezen uit het opleidingsaanbod van de universiteit) en de masterproef (20 studiepunten). Verdieping krijgt hier de voorrang op verbreding. Eerder dan een programma aan te bieden dat een staalkaart biedt van alle mogelijke wijsgerige domeinen, is een keuze gemaakt voor een aantal centrale domeinen die ook in de bachelor al op een meer dan louter inleidend niveau behandeld worden. Studenten herkennen zich in dit beeld en verklaarden de commissie dat, vanaf de master, de leerstof 'zeer in de diepte' gaat. Alleen van het vak 'Wereld-ethiek' wordt wel expliciet gezegd dat het, qua niveau, eerder in de bachelor thuishoort. Ook hier viel de opmerking dat de keuzevakken vaak moeilijk in te plannen zijn.

De commissie is relatief tevreden over de **onderwijsvormen** in de bachelor en master. Vanaf het eerste jaar worden zowel hoor- als werkcolleges gebruikt, vaak binnen één en hetzelfde vak. In de werkcolleges worden concrete vaardigheden ingeoeffend en geleide groepsdiscussies gehouden. Bij die laatste moeten studenten vaak ter voorbereiding op voorhand discussievragen formuleren. Voor sommige vakken lezen studenten vooraf oorspronkelijke filosofische teksten die daarna in de hoorcolleges worden

besproken. Soms worden leesopdrachten volgens de kartelmethode (dit wil zeggen in kleine groepen) georganiseerd. Studenten maken verder een resem – qua vorm heel uiteenlopende – schrijfopdrachten. Voor alle papers is er mogelijkheid tot feedback.

Studenten worden ingewijd in het **onderzoek** middels drie opeenvolgende vakken ‘Vaardigheden en methodiek’ in de bachelor. Ze leren derhalve vanaf het eerste jaar literatuurstudies opmaken, bronnen opzoeken en academische papers schrijven. Volgens het zelfevaluatie rapport hebben de studenten, na het volgen van deze cursussen, nog steeds niet voldoende vertrouwen om een goed onderzoeksplan op te stellen. Met name ‘Filosofische vaardigheden en methodiek 3’ (in de derde bachelor) zou in deze tekort schieten. De opleiding wil dit vak in de nabije toekomst beter vormgeven maar kiest vooralsnog niet voor een afsluitende bachelorproef. De commissie signaleert dat veel masterstudenten dat laatste als een gemis beschouwen (en betreurt dat hun mening in deze niet serieus genomen wordt). In de masteropleiding wordt, meer nog dan in de bachelor, ruimte gelaten voor werkcolleges onder de vorm van discussiesessies. Studenten ervaren dat hier zeer interactief les gegeven wordt.

Voor de **masterproef** worden studenten aangemoedigd zelf een onderwerp te kiezen. De opleiding stelt – in aansluiting met haar algemene identiteit – een probleemgerichte benadering van de masterproef centraal. Dit betekent niet dat de scriptie niet één auteur centraal kan stellen, maar wel dat dit dient te gebeuren vanuit het perspectief van een filosofische problematiek waarvoor die auteur een bijzondere relevantie heeft. Het aantal formele contactmomenten met de promotor is beperkt en van de student wordt verwacht dat hij zelf hierin initiatief neemt.

De commissie vindt het gebruikte **leermateriaal** van wisselende kwaliteit. In een aantal vakken speelt het elektronische leerplatform Minerva – in de vorm van discussieforum – een belangrijke rol. Opvallend (en op zich positief te waarderen) is verder het royale gebruik van oorspronkelijke filosofische teksten. Voor sommige studenten is de tekststudie evenwel zo primair dat het evenwicht enigszins is weggefallen. De commissie vernam tijdens het bezoek dat dit probleem gekend was en er reeds stappen gezet zijn.

Internationalisering in de opleidingen komt voornamelijk tot stand via het Erasmusprogramma. Hiervoor is ook een uitwisselingscoördinator

aangesteld. In de praktijk worden studenten enkel aangemoedigd om in het derde bachelorjaar op uitwisseling te gaan.

De commissie meent dat het 'pluralisme' uit de doelstellingen ook in de programma's tot uiting komt. In de bachelor ligt de focus wel meer op de **Angelsaksische traditie** van de wijsbegeerte, waarbij veel aandacht uitgaat naar wetenschappelijke kennis. Dat geeft een specifieke signatuur aan het programma: de mate waarin studenten vertrouwd zijn met relatief gevorderde resultaten en technieken uit de logica en met basismethoden uit de statistiek is wellicht uniek voor een bacheloropleiding wijsbegeerte in Vlaanderen. Vanzelfsprekend mag een dergelijke profilering niet beletten dat andere gezichtspunten te weinig aan bod komen. Uit de gesprekken met de studenten bleek dat niet iedereen het nagestreefde pluralisme aan strekkingen en gezichtspunten nog even goed herkent. Het is een feit dat pas vanaf de tweede bachelor de continentale traditie volwaardig aan bod komt. De historische opleidingsonderdelen van hun kant zijn op zich behoorlijk vormgegeven, maar bieden nooit een werkelijk omvattend overzicht – een kader – van de geschiedenis van de wijsbegeerte. Studenten missen een historisch synthesevak met een duidelijke lijn, waarin de verschillende perspectieven beter vertegenwoordigd zijn. De commissie steunt hen in die opvatting. In de masteropleiding is dit aspect niet problematisch, gezien hier in per definitie in een subdomein gespecialiseerd wordt.

De commissie vindt dat er een **kloof tussen de theorie en de praktijk** is in de opleidingen. Met name oud-studenten stellen vast dat de opleiding een sterk onderzoeksprofiel gekregen heeft, en zij herkennen niet meer de maatschappelijk geëngageerde focus van weleer. Voor een opleiding die studenten wil vormen die 'filosofische vaardigheden en technieken gebruiken buiten het academische milieu, bijvoorbeeld in maatschappelijke debatten', komt dit aspect weinig tot uiting in de programma's. In de marge hiervan stelt de commissie vast dat slechts in een beperkt aantal vakken (en bijvoorbeeld niet bij de masterproef) de studenten een formele presentatie moeten geven. De aangekondigde introductie van zo'n presentatie in 'Filosofische vaardigheden en methodiek 3' (in derde bachelor) is wel een stap in de goede richting.

De vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschap telt 12 voltijdse actieve **ZAP-leden**, waarvan er 11 een bijdrage leveren aan het onderwijs in de opleiding Wijsbegeerte. Naast het ZAP-kader heeft de vakgroep ook een aantal ondersteuners (assistenten, doctorassistenten, praktijkassistenten,

FWO-mandaathouders, projectmedewerkers ...) die een bijdrage leveren aan het onderwijs. Zeker in het bacheloronderwijs spelen zij een belangrijke rol: een deel van de begeleiding die geboden wordt bij diverse werkcolleges is ondenkbaar zonder hun inzet. De commissie is van mening dat deze assistenten nog te weinig ondersteuning krijgen voor het werk dat ze verrichten. Voor een opleiding die zo intensief beroep doet op ondersteunend personeel, is meer professionalisering voor deze groep aangewezen.

Volgens het zelfevaluatierapport zit het personeel 'niet ver van de limiet van zijn draagkracht'. De commissie erkent dat, gezien het zware gewicht dat aan onderzoek toegekend wordt, er een steeds grotere druk op de onderwijsverplichtingen ontstaat is. Dit wordt evenwel terdege opgevangen door de uitgebreide – hierboven geschetste – inzet van ondersteunend personeel in het onderwijs. De inhoudelijke profilering in het onderwijsprogramma sluit aan bij de onderzoekszwaartepunten van de vakgroep. Reeds in de bachelor worden de studenten regelmatig geconfronteerd met onderzoeksgedreven onderwijs, terwijl dit in de masteropleiding veruit het grootste deel van het aangeboden onderwijs uitmaakt. De commissie heeft verder veel waardering voor de **inzet van het personeel**. Een enkele uitzondering daargelaten prijzen de studenten de toegankelijkheid, motivatie en bereidheid van hun docenten. Het valt de commissie wel op dat in de onderwijsbeoordelingen vakken doorgaans 'goed' tot 'zeer goed' scores, terwijl de focusgesprekken een wat negatiever teneur hebben.

Alle studenten met een diploma secundair onderwijs worden toegelaten tot de bacheloropleiding. Voor de eerstejaarsstudenten voorziet de faculteit twee studiebegeleiders die de studenten op verschillende niveaus kunnen bijstaan. Eén begeleider voorziet in inhoudelijke en methodologische begeleiding bij de 5 algemeen vormende opleidingsonderdelen. De faculteit heeft ook twee studietrajectbegeleiders die de studenten informeren over hun keuzemogelijkheden tijdens hun volledige leertraject. Ondanks deze begeleiding blijkt de **doorstroom in de bachelor** lager te liggen dan aan de andere bacheloropleidingen wijsbegeerte in Vlaanderen. Mogelijk heeft dit te maken met de relatief grote groep studenten uit het kunst-, technisch of zelfs beroeps onderwijs die aan de opleiding beginnen. De opleiding heeft echter geen zicht op de drop-out cijfers voor deze specifieke groepen.

De commissie heeft zelf geen expliciete 'struikelblokken' in de opleiding kunnen ontwaren. Ze meent dat het bachelor- en masterprogramma globaal studeerbaar zijn, met dien verstande dat de **studielast** zelf niet zo

goed verdeeld lijkt. Hoewel aan nagenoeg alle opleidingsonderdelen 5 studiepunten toegekend zijn, laten de werkdruk en het niveau van de cursussen in zowel de bachelor als de master onderling significante verschillen zien. Sommige vakken worden te hoog en andere te laag begroot. Helemaal afwijkend is dat de studiepunten van minorvakken soms opgetrokken of verminderd worden om aan het noodzakelijke aantal van 5 te komen. Ook over de semesters heen is de studiedruk niet gelijk. Zo zijn de 5 filosofische vakken in het tweede semester van de tweede bachelor hoofdzakelijk tekststudievakken, die alle als zwaar gepercipieerd worden en waarvan de werklast (als geheel) niet in verhouding staat tot in andere semesters. Gezien deze ernstige euvels, beveelt de commissie aan om een vorm van studietijdmeting in te voeren.

Nagenoeg alle colleges vinden plaats in een gebouw in het centrum van Gent. Op wandelafstand bevindt zich een grote facultaire bibliotheek, waarin de vakgroepbibliotheek filosofie begin 2014 zal integreren. De commissie beschouwt de collectie van de **vakgroepbibliotheek** als goed.

De commissie is – in weerwil van de individuele inzet van het personeel – erg teleurgesteld in het pedagogische klimaat van de opleidingen. Soms zeer gerechtvaardigde klachten van studenten worden niet, of laattijdig, ter harte genomen. In de onderwijsbeoordelingen hebben de studenten hun ongenoegen over de algehele organisatie geuit. De commissie merkt op dat er geen centrale monitoring voor de inhoud van de ECTS-fiches bestaat. Het algemene **gebrek aan zelfcorrigerend vermogen** is een fundamentele lacune. Het ontbreekt de opleidingen niet aan instrumenten voor kwaliteitszorg: er zijn tweejaarlijkse opleidingsevaluaties en ter voorbereiding van de visitatie werden focusgesprekken met groepen studenten georganiseerd. Het zelfevaluatierapport was opvallend openhartig omtrent vele tekortkomingen. Toch lijkt dit alles maar in beperkte mate tot effectieve verbetering te leiden. Er is geen structurele inkadering die het mogelijk maakt adequaat op te treden bij klachten en verzoeken door studenten. De opleidingscommissie komt voldoende samen, maar heeft geen sturende rol en zal nauwelijks sommeren of sanctioneren. De functie van voorzitter is eerder die van een primus inter pares dan van iemand die de regie in handen heeft. De autonomie van de docenten lijkt zo sterk doorgedreven, dat de coördinatie en kwaliteitsbewaking eronder lijden. De commissie vindt dit tekort aan verantwoordelijkheidszin onrustwekkend, daar bijna alle in dit rapport gesignaleerde problemen in essentie hierop terug te brengen zijn. De aanstelling van een opleidingscoördinator (die de samenhang van

de programma's monitort) zou een stap in de goede richting kunnen zijn, maar raakt niet aan het fundament van het probleem.

Voor het bachelorprogramma heeft de commissie geopteerd een score 'onvoldoende' toe te kennen. De commissie erkent dat er, zeker op het niveau van individuele vakken, positieve aspecten in de bachelor aan te halen zijn. Ze signaleert evenwel ook een hele reeks negatieve punten, zoals de gebrekkige interne samenhang, de overlappingsen, de afwezigheid van een historisch synthesevak, de zwakke link tussen theorie en praktijk, de afwezigheid van een bachelorproef, en meer algemeen de gebrekkige opvolging van klachten van studenten. Dat de minpunten in de beoordeling zwaarder doorwegen, komt door het gesignaleerde gebrek aan zelfcorrigerend vermogen in de opleiding. De commissie heeft een kwaliteitscultuur en een pedagogisch klimaat aangetroffen die zij zwak vindt. Ze is daardoor van oordeel dat de in dit rapport aangehaalde minpunten, maar ook potentiële problemen in de toekomst, niet op adequate manier kunnen/zullen geremedieerd worden. De commissie beschouwt de 'onvoldoende' als een aanmaning om het onderwijskundig-leidinggevend vermogen veel meer daadkracht te geven.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau zowel voor de bachelor als de master als voldoende.

De commissie stelt vast dat in alle opleidingen een adequate mix van **evaluatievormen** gebruikt wordt. Naast schriftelijke en mondelinge examens is er ook een niet-periodegebonden evaluatie waarin werkstukken (of participatie aan werkcolleges) beoordeeld worden. Meerkeuzevragen worden enkel gebruikt in het eerste jaar (en voornamelijk bij vakken gedoceerd aan grote groepen). Mondelinge examens worden vanaf het tweede jaar even frequent gebruikt als schriftelijke examens, en in het masterjaar zelfs vaker. De commissie heeft een ruime steekproef aan examenvragen doorgenomen. Ze is globaal van oordeel dat de evaluatie in voldoende mate naar de kennis, inzicht en vaardigheden van de studenten peilt. Zoals hoger in de tekst vermeld, dringt de commissie wel aan de invoering van een bachelorproef te overwegen.

Elke lesgever oordeelt zelf over de geschikte evaluatievorm voor zijn of haar vak, en over de inhoud van de opdrachten en examens. De opleiding

gaat ervan uit dat de lesgever, vanuit zijn of haar specifieke competenties, het best kan bepalen welke evaluatievorm het meest geschikt is voor de inhoud van het gegeven vak. Deze autonomie impliceert dat er geen systeem is waarbij de examenvragen op voorhand voorgelegd moeten worden aan een commissie die oordeelt over de geschiktheid ervan. Hoewel de evaluatie (zoals aangehaald) op zich adequaat verloopt, is de commissie van oordeel dat een meer gezamenlijk toetsbeleid dit nog zou optimaliseren, en dat de autonomie van de docent hiervoor niet in de weg mag staan.

De **masterproef** wordt door drie lezers beoordeeld die elk een leesverslag opmaken. Hoewel er geen standaard beoordelingsformulier bestaat vindt de commissie de toegekende quoterings in verhouding tot de geleverde kwaliteit. Alle commissieleden lazen zelf een steekproef aan masterproeven. Het resultaat dat daaruit naar voren komt is dat van enigszins descriptieve, maar globaal erg degelijke scripties. De commissie beveelt – mede in het kader van oefening en toetsing van mondelinge vaardigheden – aan dat er een mondelinge verdediging van de masterproef ingevoerd wordt. Ze wil daarnaast een kanttekening maken bij het feit dat het binnen het huidige systeem mogelijk is dat een student zich met zijn masterproef voor het examen aanmeldt zonder dat deze proef is goedgekeurd door de promotor. Het zou volgens het oordeel van de commissie beter zijn om hier een procedure in te richten die vergelijkbaar is met die van de PhD thesis.

De commissie is gematigd tevreden over het **diplomarendement**. Volgens het zelfevaluatie rapport behaalt 50% van de studenten zijn bachelordiploma in drie jaar. Meer dan één derde doet er langer dan drie jaar over. De gemiddelde studieduur voor het behalen van het bachelordiploma is drie jaar en vijf maanden. Het masterdiploma wordt door 54% van de studenten in één jaar behaald. 33% doet er twee jaar over en 12% meer dan twee jaar. De gemiddelde studieduur is hier één jaar en zeven maanden. Samenvattend haalt, voor zowel de bachelor- als de masteropleiding, net iets meer dan de helft van de studenten het diploma binnen de voorziene studieduur. Bij de masteropleiding wordt het extra ‘thesisjaar’ aangehaald als een belangrijke oorzaak van studievertraging.

De commissie vindt de resultaten inzake **internationalisering** eerder beperkt. Het onderzoek aan de vakgroep heeft een internationale dimensie, maar dat blijft erg impliciet op het niveau van de opleiding. De opleiding poneert zelf dat een actiever beleid inzake (inkomende) docentemobiliteit op zijn plaats is. Deelname van studenten aan Erasmusbeurzen is zeer wisselend. Van de concrete doelgroep (de derde bachelorstudenten) gaat

het ene jaar ruim een vijfde op uitwisseling en andere jaren slechts 3 à 4 procent. Er blijkt een zekere drempelvrees te bestaan om naar het buitenland te trekken. De opleiding verklaart 'soepel' om te gaan met betrekking tot toe te kennen equivalente opleidingsonderdelen. Ze verwacht dan wel dat studenten zelf op verkenning gaan om te zien waar hun specialisme aangeboden wordt. Mogelijk knelt hier het schoentje, want studenten verklaarden de commissie dat ze uitwisseling weldegelijk als een 'risico' beschouwen. Niet wetend welke filosofische richtingen in de potentiële gast-universiteit centraal staan, haken sommigen voortijdig af.

Op basis van de examenvragen, het studiemateriaal en de gesprekken tijdens het bezoek meent de commissie dat de bachelorstudenten goed voorbereid zijn op de doorstroom naar een masteropleiding wijsbegeerte. Gegevens omtrent de inzetbaarheid van afgestudeerde masters in het **werkveld** zijn schaars. Zich baserend op de examenvragen, de masterproeven, het studiemateriaal en de gesprekken tijdens de visitatie is de commissie tot de overtuiging gekomen dat de masteropleiding studenten aflevert met een kritische attitude en voldoende intellectuele vaardigheden. De oud-studenten waarmee de commissie sprak toonden zich overwegend tevreden over de genoten opleiding. Ze bevestigen dat die hen inhoudelijk echt gevormd heeft en hun wereldvisie verruimd. Wel wordt de 'vertaling naar de werkelijkheid' en de toepassingsgerichtheid enigszins gemist in de programma's. De opleiding leidt in hun ogen niet zo nadrukkelijk op tot geëngageerde of maatschappijkritische stemmen, waar dat bij vorige generaties wel het geval leek.

Het ondanks herhaaldelijk uitgesproken voornemens nog altijd ontbreken van een **alumnibeleid** wordt door de commissie als een gemis beschouwd. Zowel de masterstudenten als alumni gaven te kennen dat de opleiding hen te weinig voorlichting gaf of geeft over beroepsperspectieven buiten academisch onderzoek en het onderwijs. Zeker gezien de sterke nadruk die de opleiding legt op de maatschappelijke dimensie van de filosofie acht de commissie dit een gemiste kans.

Integraal eindoordeel van de commissie

Bachelor Wijsbegeerte

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	O
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als onvoldoende en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de bacheloropleiding Wijsbegeerte, conform de beslisregels, voldoende met beperkte geldigheidsduur.

Master Wijsbegeerte

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als voldoende en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de masteropleiding Wijsbegeerte, conform de beslisregels, voldoende.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

- Breng beter bij de studenten over welke identiteit en profilering de opleidingen beogen.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Remedieer de zwakke inhoudelijke samenhang van het bachelorprogramma en verzeker dat alle vakken een voldoende breed overzicht in hun domein bieden.
- Reflecteer of de minoren in voldoende mate de beoogde interdisciplinariteit van de bacheloropleiding concretiseren.
- Maak studenten meer vertrouwd met het opstellen van een onderzoeksplan, idealiter via het invoeren van een bachelorproef.
- Waak erover dat in het bachelorprogramma de verschillende perspectieven steeds vertegenwoordigd zijn, en dat een overzicht van de continentale traditie gewaarborgd blijft.
- Bewaak dat de maatschappijgerichtheid uit de doelstellingen voldoende tot uiting blijft komen in de programma's.
- Let, bij een zo grote inzet van ondersteunend personeel in het onderwijs, voldoende op de pedagogische ondersteuning van deze groep.
- Bewaak de (door studenten als ongelijk gepercipieerde) verdeling van de studielast.
- Creëer een pedagogisch klimaat waarin de opleidingsverantwoordelijken meer blijk van zelfcorrigerend vermogen, regie en verantwoordelijkheidszin kunnen geven.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Laat de autonomie van de docenten niet de ontwikkeling van een toetsbeleid in de weg staan.
- Voer een mondelinge verdediging van de masterproef in.
- Stimuleer studenten meer om op internationale uitwisseling te gaan.
- Werk een volwaardig alumnibeleid uit.

UNIVERSITEIT ANTWERPEN

Opleiding Wijsbegeerte

SAMENVATTING VISITATIERAPPORT

Opleidingsrapport Bachelor Wijsbegeerte Universiteit Antwerpen

Op 6-8 mei 2013 werd de bacheloropleiding Wijsbegeerte van de Universiteit Antwerpen, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De bacheloropleiding Wijsbegeerte behoort tot de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Historisch gezien kent wijsbegeerte aan de Universiteit Antwerpen een sterk cultuur-historisch profiel, al is men daar de voorbije jaren wat van teruggekomen. Nu wil de bachelor een 'brede en klassieke academische basisopleiding' in de wijsbegeerte aanbieden. Studenten moeten filosofische teksten en standpunten kritisch kunnen interpreteren. Specifieke klemtoon ligt op moderne en hedendaagse wijsbegeerte, en op de omgang met de primaire bronnen van de wijsbegeerte.

Programma

In de bacheloropleiding Wijsbegeerte (180 studiepunten) kiezen studenten tussen een volledig programma en een major-minorprogramma. Voor de minor (ter waarde van 60 studiepunten) kan gekozen worden uit Geschie-

denis, Taal- en Letterkunde, Rechten of Politieke en Sociale Wetenschappen. Andere minors kunnen ook, mits toestemming van de opleiding. Voor de rest volgt het majorprogramma dezelfde logica en indeling als het standaardprogramma, zij het met een wat kleiner aanbod aan vakken.

Volgens de visitatiecommissie is er een duidelijke opbouw in het programma aanwezig, met inleidende vakken in het eerste en tweede jaar een graduele verdieping. Er ligt een duidelijke klemtoon op moderne en hedendaagse wijsbegeerte en er wordt veel gedebatteerd over actuele thema's.

Werkstudenten met een academisch bachelordiploma (of hoger) kunnen een traject voor werkstudenten volgen, waarbij zij vrijstellingen kunnen krijgen op basis van eerder verworven kwalificaties. Zij kunnen dit programma gedeeltelijk in de avonduren volgen. De commissie stelde vast dat het traject voor werkstudenten goed georganiseerd is.

Als studiemateriaal worden vooral cursussen en handboeken gebruikt. Die zijn van goede kwaliteit. De commissie prijst daarnaast het creatieve gebruik van de elektronische leeromgeving. Er wordt vooral onderwezen via hoorcolleges, al nemen de studenten ook deel aan werkcolleges, oefeningensessies en vaardigheidstrainingen. Onderzoeksvaardigheden komen vanaf de eerste bachelor aan bod. In het tweede jaar staan diverse schrijven en redactieopdrachten op het programma. In het laatste jaar schrijven de studenten een bachelorproef, waarvoor vrij een onderwerp mag gekozen worden.

In het derde bachelorjaar hebben studenten de mogelijkheid om op Erasmusuitwisseling te gaan.

Beoordeling en toetsing

In het grootste deel van de vakken is het mondelinge examen de voornaamste evaluatievorm. Ook schriftelijke werkstukken en presentaties worden in het totaalcijfer meegerekend, en maar weinig vakken beperken zich tot één evaluatievorm.

Begeleiding en ondersteuning

Alle colleges vinden plaats in de goed bereikbare gebouwen van de Stads-campus, gelegen in het centrum van Antwerpen. Hier bevindt zich ook een moderne, facultaire bibliotheek waarin het boekenbestand van wijsbegeerte is ondergebracht. Deze collectie is divers en uitgebreid, met eveneens een

adequaat aanbod aan (voor filosofie relevante) elektronische tijdschriften. De opleiding is erg kleinschalig, met docenten die dicht bij de studenten staan en beschikbaar zijn om hen te begeleiden. Voor leerproblemen kunnen studenten ook terecht bij een ombudspersoon, al heeft die vooral een doorwijsfunctie naar meer gecentraliseerde diensten van studiebegeleiding.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De commissie stelde vast dat er bij heel wat studenten studietijdvertraging en studie-uitval optreedt. Toch is de opleiding op zich goed studeerbaar. Voor sommige vakken kunnen de eisen zelfs nog wat hoger gelegd worden.

De bacheloropleiding bereidt in eerste instantie voor op een aansluitende master. Nagenoeg geen afgestudeerde bachelors betreden onmiddellijk de arbeidsmarkt.

Opleidingsrapport Master Wijsbegeerte Universiteit Antwerpen

Op 6-8 mei 2013 werd de masteropleiding Wijsbegeerte van de Universiteit Antwerpen, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De masteropleiding Wijsbegeerte behoort tot de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Historisch gezien kent wijsbegeerte aan de Universiteit Antwerpen een sterk cultuur-historisch profiel, al is men daar de voorbije jaren wat van teruggekomen. In de masteropleiding staat de uitdieping van de wijsgerige kennis centraal. Er wordt tevens nadruk op gelegd dat een afgestudeerde filosoof aan het maatschappelijke debat moet kunnen deelnemen.

Programma

De masteropleiding Wijsbegeerte (60 studiepunten) biedt studenten de mogelijkheid om een studieprogramma samen te stellen dat aansluit bij hun eigen interesse. De studenten kiezen drie Grondige studies en één of twee Onderzoeksseminaries (vanaf 2013-2014 Masterseminaries geheven). Er is daarnaast een Profileringsruimte van maximaal 6 studiepunten en een verplicht opleidingsonderdeel 'Filosofie en samenleving'. Een

Masterproef en Voortgangsseminarie (samen 24 studiepunten) sluiten de opleiding af.

De Grondige studies vinden hun voedingsbodem in het onderzoek dat in de vijf onderzoeksdomeinen van het departement Wijsbegeerte wordt verricht: Ethiek, Filosofie van de kunst, Filosofie van de religie, Metafysica, Wijsgerige psychologie. Zij vormen inhoudelijk en programmatisch de ruggraat van het masterprogramma. De Onderzoeksseminaries vertegenwoordigen het variabele deel van het programma. Zij spelen directer op de actualiteit in en kunnen om het even welk filosofisch onderzoek aan bod laten komen. Elk academiejaar wordt een lijst van minimaal vier onderzoeksseminaries – sommige daarvan eenmalig – vastgelegd. Het programma laat dus veel interessante keuzes toe, waardoor studenten zich gestimuleerd voelen om zelf een richting te zoeken binnen de filosofie.

De docenten gebruiken hoofdzakelijk teksten (in plaats van cursussen of handboeken) en signaleren studenten ander relevant studiemateriaal dat ze vrijblijvend kunnen lezen. De commissie prijst het creatieve gebruik van de elektronische leeromgeving. Het aantal klassieke hoorcolleges blijft beperkt en er wordt meer gewerkt met seminars en individuele opdrachten.

Studenten worden aangemoedigd hun masterproef in het verlengde van de bachelorproef te maken. Bij de masterproef hoort ook een seminarie waarin studenten elkaars vorderingen presenteren.

Studenten hebben de mogelijkheid om tijdens de opleiding op Erasmusuitwisseling te gaan. Binnen het Erasmus Intensive Program kunnen masterstudenten ook een tiental dagen in het buitenland een onderzoeksseminarie volgen onder leiding van een internationaal docententeam.

Beoordeling en toetsing

Slechts een klein gedeelte van de vakken wordt mondeling geëxamineerd. Naast een groter aandeel aan schriftelijke examens tellen vooral schriftelijke werkstukken, permanente evaluatie en presentaties mee in het eindcijfer van de student. De masterproef telt mee voor 24 (van de 60) studiepunten van de opleiding. Deze moet ook mondeling verdedigd worden.

Begeleiding en ondersteuning

Alle colleges vinden plaats in de goed bereikbare gebouwen van de Stads-campus, gelegen in het centrum van Antwerpen. Hier bevindt zich ook een

moderne, facultaire bibliotheek waarin het boekenbestand van wijsbegeerte is ondergebracht. Deze collectie is divers en uitgebreid, met eveneens een adequaat aanbod aan (voor filosofie relevante) elektronische tijdschriften.

De opleiding is erg kleinschalig, met docenten die dicht bij de studenten staan en beschikbaar zijn om hen te begeleiden. Voor leerproblemen kunnen studenten ook terecht bij een ombudspersoon, al heeft die vooral een doorwijsfunctie naar meer gecentraliseerde diensten van studiebegeleiding.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De opleiding wordt door de studenten als uitdagend ervaren, maar is zeker studeerbaar. Niettemin stelde de commissie vast dat er bij veel studenten studietijdvertraging optreedt.

Exacte gegevens over de inzetbaarheid van oud-studenten in het werkveld ontbreken. De visitatiecommissie is alleszins wel positief over de evolutie binnen de opleiding: er ligt een steeds grotere nadruk op schriftelijk en mondeling rapporteren, op het ontwikkelen van retoriek en argumentatie, waardoor een hele reeks beleidsondersteunende of zelfs leidinggevende functies op de arbeidsmarkt tot de mogelijkheid behoren. Afgestudeerden kunnen uiteraard ook een loopbaan binnen de academische wereld ambiëren.

OPLEIDINGSRAPPORT BACHELOR EN MASTER WIJSBEGEERTE

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen bachelor en master Wijsbegeerte aan de Universiteit Antwerpen. Beide opleidingen hebben ook een werkstudentenprogramma. De visitatiecommissie bezocht de opleidingen van 6 tot 8 mei 2013.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie maakt inzichtelijk hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleiding met alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de opleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie rapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, de studenten, de alumni en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. Voor het studierendement heeft de commissie een beroep

gedaan op de DHO-tabellen alsmede bijkomende gegevens door de opleidingen zelf aangereikt. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen ingekeken. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan opleidings specifieke faciliteiten als de bibliotheek en de computerlokalen.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter suggesties.

Sinds de vorige visitatie in 2004 is de context waarin de opleiding functioneert grondig veranderd. Tijdens deze visitatie was de opleiding Wijsbegeerte van de Universiteit Antwerpen nog volop bezig de kandidaatsopleiding aan te vullen met een licentieopleiding, waarvoor ze de bevoegdheid verworven had vanaf het academiejaar 2003-2004. Nagenoeg gelijktijdig bracht de invoering van de bachelor-master-structuur, in het academiejaar 2004-2005, grote structuurveranderingen teweeg. De kandidaats- en licentieopleiding werden op dat moment tot een (respectievelijk) driejarige bachelor (180 ECTS) en eenjarige master (60 ECTS) omgevormd.

Op het moment van visitatie in 2004 bevond het Antwerpse bachelor-master-programma zich strikt genomen nog in statu nascendi. Bij dat programma werd door de visitatiecommissie een aantal duidelijke aanbevelingen geformuleerd. De opleiding nam die aanbevelingen ter harte en startte vanaf het academiejaar 2005-2006 met de uitwerking van een plan om ze te implementeren. In december 2006 resulteerden deze inspanningen in de goedkeuring van een (op sommige punten grondig) bijgestuurde bachelor-master-opleiding. In het kader van de accreditatieprocedure besloot de NVAO het masterprogramma van de vernieuwde opleiding in het voorjaar van 2007 te onderwerpen aan een aanvullende onderwijsvisitatie. Deze visitatie kende een gunstig gevolg.

De bachelor- en masteropleiding Wijsbegeerte behoren tot de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de Universiteit Antwerpen. Binnen de faculteit maken ze deel uit van het departement Wijsbegeerte. Het meest concrete niveau waarop de opleidingen vorm wordt gegeven is dat van de onderwijscommissie. Zowel de leden van het ZAP, het AAP als een vertegenwoordiging van de studenten maken hier deel van uit.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 - Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau zowel voor de bachelor als de master als voldoende.

De opleidingen wijsbegeerte aan de Universiteit Antwerpen maakten de voorbije jaren een zekere evolutie in identiteit door. Het uitgesproken cultuur-historische profiel werd achtergelaten voor een meer generalistische benadering. De **bacheloropleiding** vormt nu – in de woorden van het zelfevaluatierapport – een 'brede en klassieke academische basisopleiding in de wijsbegeerte'. Beoogd wordt dat de studenten kennis verwerven 'van de geschiedenis van de Westerse wijsbegeerte en van de belangrijkste vragen en paradigma's uit de verschillende fundamentele filosofische disciplines'. Ze moeten de competentie ontwikkelen om filosofische teksten en standpunten kritisch te interpreteren, filosofische vraagstukken en thema's conceptueel te verhelderen en een corpus van onderzoeksbronnen samen te stellen.

Deze doelstellingen zijn adequaat vertaald naar een geheel van 15 (in kerncompetenties geclusterde) **leerresultaten**. Hierin vernemen we onder meer dat de bacheloropleiding basiskennis betreffende 'de belangrijkste filosofische disciplines' beoogt. Met 'belangrijkste' bedoelt men wel degelijk een vrij exhaustief overzicht. De bacheloropleiding legt daarnaast drie eigen accenten: de klemtoon op moderne en hedendaagse wijsbegeerte, de omgang met de primaire bronnen van de wijsbegeerte, de integratie van de expertise van de onderzoeksgroepen in het programma.

In de **masteropleiding** staan de 'uitdieping van de eerder verworven kennis van de wijsbegeerte als wetenschappelijke discipline en de verdere ontwikkeling van de onderzoekscompetenties en expertise' voorop. Ook hier zijn de doelstellingen op adequate manier vertaald naar verschillende kerncompetenties en leerresultaten. Daarin wordt onder andere nadruk gelegd op het deelnemen, 'vanuit een filosofisch referentiekader en een interdisciplinaire invalshoek', aan het filosofische en maatschappelijke debat. Net als bij de bachelor wordt de onderzoeksgerichtheid van het onderwijs gezien als een element dat extra profilering verleent aan de masteropleiding.

De leerresultaten van de bachelor en master liggen in lijn met het Vlaamse kwalificatieraamwerk en het domeinspecifieke leerresultatenkader. Ze sluiten ook aan bij de actuele eisen (in internationaal perspectief) van

uit het vakgebied. De commissie waardeert dat het zelfevaluatie-rapport daarnaast een aantal functies en 'kerntaken' formuleert die afgestudeerde masters in de wijsbegeerte kunnen opnemen. Hieruit blijkt een begaan zijn met de **inzetbaarheid van filosofen** in diverse sectoren van het maatschappelijk leven.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces voor de bachelor als voldoende en voor de master als goed.

De **bacheloropleiding** biedt drie trajecten aan met elk een eigen programma. Het volledige programma bestaat uit de componenten 'filosofische vaardigheden', 'levensbeschouwing', 'geschiedenis van de wijsbegeerte', 'systematische vakken', 'lectuur filosofische auteurs', 'niet-filosofische keuzevakken', 'filosofische keuzevakken' en 'onderzoeksseminaries'. In het major-minorprogramma volgen de studenten een minor (verspreid over drie jaren) ter waarde van 60 studiepunten. Ze maken hiervoor in principe een keuze uit de minor Geschiedenis, Taal- en Letterkunde, Rechten of Politieke en Sociale Wetenschappen. Andere minors kunnen ook, mits toestemming van de opleiding. Voor de rest volgt het majorprogramma dezelfde logica en indeling als het standaardprogramma, zij het met een kleiner aanbod aan auteursvakken, filosofische keuzevakken en onderzoeksseminaries. Daarnaast biedt de opleiding ook een traject aan voor werkstudenten die reeds een academisch bachelordiploma (of hoger) behaalden. Deze studenten kunnen vrijstellingen krijgen op basis van eerder verworven kwalificaties. Zij kunnen dit programma gedeeltelijk in de avonden volgen.

De commissie is tevreden over de samenstelling van het bachelorprogramma. Er is een **duidelijke opbouw** zichtbaar, met inleidende opleidingsonderdelen in het eerste en tweede jaar en een graduele competentieontwikkeling. De commissie heeft vrijwel geen hiaten of hinderlijke overlappingsen kunnen vaststellen, al valt op dat politieke en sociale filosofie relatief laat aan de orde komen. In het derde jaar komt met een aantal systematische vakken en met de filosofische keuzevakken, maar vooral met de onderzoeksseminaries en de bachelorscriptie, de klemtoon te liggen op verdieping, specialisatie en onderzoek, en op de geïntegreerde toepassing van alle verworven inzichten en vaardigheden.

De commissie vindt de mogelijkheid van minoren een meerwaarde, maar stelt vast dat betrekkelijk weinig studenten ervoor kiezen.

In weerwil van de evenwichtige opbouw heeft de commissie wel moeten vaststellen dat, in de perceptie van de studenten, vooral **continentale filosofie en cultuurfilosofie** hun stempel op de opleiding drukken. Studenten rapporteren eensgezind dat het niveau en de vereiste inzet bij de continentale vakken beduidend hoger ligt dan bij de meer analytische onderdelen. De commissie is met name van mening dat het 3-punts logicavak, in de eerste bachelor, te licht is om de cursussen analytische wijsbegeerte op adequate wijze te kunnen volgen. Dat deze vakken dan toch geen struikelblok vormen, lijkt vooral voort te komen uit het feit dat de examinering van die analytische vakken niet erg veeleisend is (zie hiervoor ook GKW 3).

Globaal is de commissie van oordeel dat de identiteit en accenten van de opleiding adequaat in het programma van de bachelor aan bod komen. De beoogde klemtoon op moderne en hedendaagse wijsbegeerte is herkenbaar. Zo worden in de auteurscolleges van de eerste twee bachelorjaren uitsluitend moderne en hedendaagse filosofen behandeld. Dat 'klassieke' auteurs pas in de derde bachelor aan bod komen zien de studenten niet als een probleem, daar in het eerste jaar al een breed historisch kader gelegd wordt. Daarnaast ervaren bachelorstudenten dat, onder andere via debatten over actuele thema's, de behandelde vakinhoud regelmatig teruggekoppeld wordt naar de maatschappelijke context. Omgang met bronteksten komt tot uiting in de auteursvakken (alle jaren van de bachelor) en de onderzoeksseminaries (derde bachelor), voor zover mogelijk in de oorspronkelijke taal. Ook de integratie van eigen expertise is reeds in het bachelorprogramma zichtbaar.

Het **masterprogramma** biedt studenten de mogelijkheid om een studieprogramma samen te stellen dat meer aansluit bij hun eigen filosofisch-wetenschappelijke interesse. De studenten kiezen drie Grondige studies (elk 6 studiepunten) en één of twee Onderzoeksseminaries (vanaf 2013-2014 Masterseminaries geheten) van elk 6 studiepunten. Er is daarnaast een Profileringsruimte van maximaal 6 studiepunten en een verplicht opleidingsonderdeel 'Filosofie en samenleving', eveneens voor 6 studiepunten. Een Masterproef en Voortgangsseminarie (samen 24 studiepunten) sluiten de opleiding af.

De *Grondige studies* vinden hun voedingsbodemp in het onderzoek dat in de vijf onderzoeksdomeinen van het departement Wijsbegeerte wordt ver-

richt: Ethiek, Filosofie van de kunst, Filosofie van de religie, Metafysica, Wijsgerige psychologie. Zij vormen inhoudelijk en programmatisch de ruggraat van het masterprogramma. De Onderzoeksseminaries vertegenwoordigen het variabele deel van het programma. Zij spelen directer op de actualiteit in en kunnen om het even welk filosofisch onderzoek aan bod laten komen. Elk academiejaar wordt een lijst van minimaal vier onderzoeksseminaries – sommige daarvan eenmalig – vastgelegd. Studenten kunnen zich goed vinden in deze opbouw: het programma laat veel interessante keuzes toe, waardoor ze zich gestimuleerd voelen om zelf een richting te zoeken binnen de filosofie.

Het gebruikte **onderwijsmateriaal** vindt de commissie adequaat in beide opleidingen. In de bachelor worden vooral cursussen en handboeken gehanteerd. Deze laatste zijn volgens de commissie degelijk en up-to-date. In de master gebruiken de docenten hoofdzakelijk nog teksten (meestal via het elektronische leerplatform Blackboard verspreid) en signaleren ze studenten relevant studiemateriaal dat ze vrijblijvend kunnen lezen. De commissie prijst het creatieve gebruik van de elektronische leeromgeving, bijvoorbeeld door de studenten in het kader van de Vaardigheden te trainen in zoekacties in de bibliotheek, een blog te laten aanmaken en debatten op video te registreren.

Bijna alle opleidingsonderdelen in de bachelor en master combineren verschillende **werkvormen**. In de bacheloropleiding domineert het hoorcollege, maar kunnen ook werkcolleges, oefeningensessies of vaardigheidstraining aangetroffen worden. In de masteropleiding neemt het aandeel hoorcolleges sterk af, ten gunste van seminars en individuele opdrachten. Uit programma-evaluaties is evenwel gebleken dat de afwisseling in werkvormen nog niet altijd positief gewaardeerd wordt door de studenten, en de commissie vraagt dit ter harte te nemen. Opmerkelijk is ook dat voor studenten het onderscheid in werkvorm tussen onderzoeksseminaries en grondige studies niet zo helder is. Studenten verwachten meer actieve werkvormen in de seminars, die ze nu eerder als hoorcolleges ervaren. De opleiding kent dit probleem en gaat stappen ondernemen om het onderscheid scherper te stellen.

Onderzoeksvaardigheden komen gradueel aan bod, en dit vanaf de eerste bachelor. In 'Methoden en technieken van filosofisch onderzoek' zetten eerstejaars studenten hun eerste stappen in de heuristiek en het filosofisch schrijven. Die lijn wordt in de tweede bachelor voortgezet bij 'Schriftelijke oefeningen', een onderdeel waarin schrijf- en redactieopdrachten

in diverse genres op het programma staan. Onder de Vaardigheden ressorteert ook, in het laatste bachelorjaar, een bachelorproef van 12 studiepunten. Hiervoor mag vrij een onderwerp gekozen worden. Waar studenten vroeger het gevoel hadden te laat met het schrijven van teksten te beginnen – en zich derhalve niet goed voorbereid voelden op de bachelorproef – lijken de cursussen Vaardigheden aan die klachten tegemoet te komen. Ook de begeleiding bij het schrijven van de bachelorproef wordt positief gewaardeerd.

Studenten worden aangemoedigd hun **masterproef** in het verlengde van de bachelorproef te maken. De commissie vindt dit begrijpelijk maar vraagt zich toch te hoeden voor een al te vroegtijdige specialisatie. De masterproef (21 studiepunten) wordt geflankeerd door een Voortgangsseminarie van 3 studiepunten. Het doel van dit seminarie is een tussentijdse evaluatie van de vorderingen in het onderzoek te presenteren. Studenten krijgen feedback van elkaar en van de docenten. Het onderdeel wordt niet apart gequoteerd en heeft vooral een belangrijke functie als spreekwoordelijke stok achter de deur. Van de studenten wordt daarnaast verwacht dat ze op regelmatige basis zelf contact opnemen met hun promotor.

Het traject voor **werkstudenten** van de bachelor is goed georganiseerd en biedt alle mogelijke faciliteiten. De cursussen Vaardigheden maken geen deel uit van dit programma. De commissie begrijpt de rationale erachter – van afgestudeerde bachelors of masters mag aangenomen worden dat ze mondelinge en schriftelijke vaardigheden onder de knie hebben – maar aan de andere kant zijn ze niet allemaal a priori vertrouwd met filosofisch schrijven. De opleiding erkent dit feit en tracht er in andere colleges van het avondprogramma rekening mee te houden. Voor de masteropleiding organiseert zij geen colleges in de avonduren. Desondanks blijven vrijwel alle werkstudenten verder in Antwerpen studeren. De opleiding probeert hen tegemoet te komen door een aantal colleges in de ‘schemeruren’ (de vooravond) te programmeren.

Alle studenten met een diploma secundair onderwijs worden toegelaten tot de bacheloropleiding. Jaarlijks stromen er een 20 à 35-tal generatiestudenten in. Het aantal eerste inschrijvingen (d.w.z. studenten die reeds een academisch diploma behaald hebben) ligt opmerkelijk hoog, net als het aantal deeltijds ingeschreven studenten. Beide categorieën studeren voornamelijk het traject voor werkstudenten. Opvallend is verder de (naar universitaire maatstaven gerekend) relatief lage instroom uit het algemeen secundair onderwijs. Om de **doorstroom** te bewaken contacteren een aca-

demische en facultaire studietrajectbegeleider studenten die onvoldoende vooruitgang blijken te boeken. Voor leerproblemen kunnen studenten ook terecht bij twee ombudspersonen (één voor de bachelor- en één voor de masteropleiding), al hebben die eerder een 'doorverwijsfunctie' naar meer gecentraliseerde diensten van studiebegeleiding. In het licht van deze leeromgeving vindt de commissie het zorgwekkend dat de bachelor – niet alleen in het eerste jaar, maar zelfs na twee jaar – met een aanzienlijke drop-out van studenten blijkt te kampen. Ondanks de kleinschaligheid in de opleiding is er dus toch een groep afhakers die moeilijk te bereiken valt. Deels zou dit te verklaren zijn door het grote aandeel van deeltijdse studenten.

Globaal zijn het bachelor- en masterprogramma **zeker studeerbaar**, al ervaren werkstudenten dat de combinatie met studeren zwaar is. Opmerkelijk is wel dat de masteropleiding als beduidend zwaarder en meer uitdagend wordt ervaren dan de bachelor. Dat heeft deels te maken met het feit dat er in de master veel meer schrijfp opdrachten zijn, maar wellicht ook met het hiervoor geconstateerde feit dat veel studenten de studiebelasting in de bacheloropleiding – mogelijk doordat de eisen bij sommige vakken achter blijven – relatief licht achten. Specifiek voor de master geldt dat studenten, afhankelijk van de vakken die ze kiezen, soms met een onevenredige druk aan schrijfp opdrachten zitten. Dit moet beter gemonitord worden daar studenten anders vakken gaan kiezen in functie van de belasting aan papers. Idealiter worden de papers zoveel mogelijk in het eerste semester van de master geprogrammeerd.

De opleidingen kunnen bogen op 11 voltijdse en 4 deeltijdse ZAP-leden, zijnde 12,2 FTE. Er zijn ook 2 deeltijdse gastdocenten (0,85 FTE) en één voltijds AAP-lid. Volgens het zelfevaluatie rapport brengt dit 'geen geringe, maar ook geen abnormaal hoge onderwijsbelasting' met zich mee. De docenten zijn over het algemeen genomen deskundig en bevlogen en de studenten zijn zeer te spreken over hun beschikbaarheid en begeleiding. De commissie constateerde een collegiale sfeer onder de lesgevers. Ook de didactische vaardigheden van de meeste docenten worden door de studenten geprezen. Vanuit centraal niveau zijn er diverse mogelijkheden tot onderwijskundige professionalisering, zowel voor (beginnende) docenten als assistenten. De opleidingen moedigen het personeel aan tot deelname, maar er geldt geen verplichting.

De commissie wenst ook een paar zorgpunten met betrekking tot het personeel aan te stippen. Er is een onevenwichtige leeftijdsopbouw en vrou-

welijk academisch personeel ontbreekt nagenoeg volledig. Maar vooral de in het zelfevaluatie-rapport aangekondigde substantiële krimp van het personeelsbestand met 4 FTE vervult de commissie met zorg, aangezien dit de kwaliteit ernstig in gevaar zou brengen. De commissie heeft evenwel met genoegen vernomen dat de faculteit Letteren en Wijsbegeerte en de Universiteit Antwerpen eerste stappen hebben gezet om deze dreigende krimp (minstens) gedeeltelijk af te wenden.

Alle colleges vinden plaats in de goed bereikbare gebouwen van de Stads-campus, gelegen in het centrum van Antwerpen. Hier bevindt zich ook een moderne, facultaire **bibliotheek** waarin het boekenbestand van wijsbegeerte is ondergebracht. Deze collectie is divers en uitgebreid, met eveneens een adequaat aanbod aan (voor filosofie relevante) elektronische tijdschriften.

De opleidingen pogen invulling te geven aan de **internationalisering** door eigen gastcolleges op de campus, of door de mogelijkheid voor studenten om in de derde bachelor of in de master op Erasmusuitwisseling te gaan. Binnen het Erasmus Intensive Program kunnen masterstudenten ook een tiental dagen in het buitenland een onderzoeksseminarie volgen onder leiding van een internationaal docententeam.

Kwaliteitszorg krijgt duidelijk armslag in de opleidingen. De onderwijscommissie komt maandelijks samen en, hoewel ze geen beslissingsbevoegdheid heeft, kan ze veel voorbereidend werk verrichten en quasi-‘bindend advies’ aan de faculteit verlenen. De student-leden van de onderwijscommissie (4 in totaal) krijgen inzage in interne informatie en ervaren dat hun inbreng serieus genomen wordt. Regelmatige focusgesprekken en onderwijs-evaluaties dragen mee bij tot een versterking van het onderwijsproces. Er is de voorbije jaren ook veel aandacht uitgegaan naar de opvolging van opmerkingen van de vorige visitatie in 2004. De commissie aarzelt niet aan de opleidingen een grote mate van **zelfcorrigerend vermogen** toe te schrijven.

Samenvattend vindt de commissie het bachelor- en masterprogramma een adequate vertaling van hun respectieve doelstellingen. Met name de beoogde **synergie tussen onderwijs en onderzoek** komt heel mooi tot uiting in de curricula – in de master zelfs zeer uitgesproken. De opleidingen streven naar een duidelijke leerlijn die van de vaardigheden, via de bachelorproef, naar de masterproef leidt. De commissie is zeer onder de indruk van het vernieuwde vaardighedenonderwijs maar andere, in deze

GKW aangehaalde verbeterpunten hebben de score voor de bacheloropleiding alsnog tot ‘voldoende’ beperkt.

Een aangekondigde **hervorming van het bachelorprogramma** in 2014-2015 lijkt de continuïteit op het eerste zicht niet in de weg te zitten. De essentie en opbouw van het programma zullen overeind blijven, al verdwijnen een aantal filosofische keuzevakken en worden sommige vakken inhoudelijk in andere opleidingsonderdelen geïntegreerd. Van de studenten vernam de commissie dat ze met name het verdwijnen van wijsgerige antropologie wel jammer zouden vinden.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau zowel voor de bachelor als de master als voldoende.

Voor de vormgeving van de **evaluatie** ligt een grote verantwoordelijkheid bij de individuele docenten, al vindt hierover ook overleg plaats op de vergaderingen van de onderwijscommissie. De commissie is tevreden over de variatie aan evaluatievormen, maar stelt wel een duidelijk contrast tussen bachelor en master vast. In de bacheloropleiding wordt voor 81% van de opleidingsonderdelen een ‘klassiek’ examen ingericht, voor de masteropleiding is dit nog maar voor 41% het geval. In de bachelor is het mondelinge examen de belangrijkste evaluatievorm, terwijl in de master hoofdzakelijk via schriftelijke opdrachten (in combinatie met permanente evaluatie) wordt geëvalueerd. Overigens beperken de meeste opleidingsonderdelen – zowel in de bachelor als in de master – zich nooit tot één evaluatievorm. Alleen beoordeling door peers komt vooralsnog weinig aan bod.

De commissie stelde vast (op basis van een steekproef) dat de kwaliteit van de examenopgaven nog wisselend is. Aangewezen is om te streven naar een versterking van het **toetsbeleid** en het monitoren van de quoterings. Opmerkelijk is bijvoorbeeld dat de bachelorstudenten de examinering van ‘continentale’ vakken beduidend veeleisender en moeilijker vinden dan die van de ‘analytische’ vakken. De aangekondigde invoering van een toetsmatrijs (die opleidingsbreed zal monitoren of alle doelstellingen via de toetsing geconcretiseerd worden) is volgens de commissie een stap in de goede richting. Studenten verklaarden verder behoefte te hebben aan meer gedetailleerde **feedback** op schriftelijke taken. Dit gebeurt vooralsnog niet systematisch maar berust op de vrijwillige inzet van elke docent.

Globaal vindt de commissie niettemin dat de toetsing in beide opleidingen adequaat peilt naar kennis, inzicht en vaardigheden.

De commissie heeft een steekproef aan bachelor- en masterproeven gelezen. Voor beide onderdelen worden duidelijke beoordelingscriteria gehanteerd. Op de evaluatieformulieren voor de bachelor- en masterproef is verder de mogelijkheid voorzien om commentaar te geven bij elk criterium, en kunnen promotor en lezers een verantwoording uitschrijven bij de gegeven quoting. De commissie is zonder meer tevreden over de kwaliteit van de **bachelorproeven**. De beoordelingen (door twee lezers) zijn adequaat en staan in verhouding tot de geleverde kwaliteit. Wel is de commissie de lijvige – niet in verhouding tot het aantal studiepunten staande – omvang van vele scripties opgevallen. Hier zou de opleiding strengere normen moeten opleggen.

De kwaliteit van de **masterproeven** is volgens de commissie heel bevredigend en de becijfering adequaat. De scriptie wordt afzonderlijk beoordeeld door drie lezers, die alle ook aanwezig zijn bij de mondelinge verdediging door de student. Inhoudelijk waardeert de commissie de maatschappelijke relevantie van veel behandelde onderwerpen, en het feit dat studenten gestimuleerd worden een eigen inzicht in de masterproef te integreren. De commissie wil wel een kanttekening plaatsen bij het feit dat het binnen het huidige systeem mogelijk is dat een student zich met zijn masterproef aanmeldt zonder dat deze proef is goedgekeurd door de promotor. Het zou beter zijn om hier een procedure in te richten vergelijkbaar met die van de PhD thesis.

De commissie vindt de **rendementscijfers** van de opleidingen voor verbetering vatbaar. Elders in dit rapport werd al gewezen op de hoge drop-out in de bachelor. Uit de beschikbare cijfers blijkt dat het aandeel studenten dat na drie jaar het bachelordiploma behaalt vrij laag is. Deze trend beweegt zich daarenboven steeds meer in dalende lijn. De opleiding verwijst hiervoor zelf naar de impact van het grote aantal deeltijdse studenten. Ook in de masteropleiding is het aandeel studenten dat het diploma in één jaar haalt erg laag, namelijk altijd onder de 50% tot zelfs een dieptepunt van slechts 15% in 2009-2010.

De opleidingen zijn tamelijk succesvol met de **internationalisering** ‘in eigen huis’: mede dankzij de onderzoeksinstituten treden er met regelmaat internationale gastsprekers op. Zowel de uitzending van studenten in het kader van het Erasmusprogramma als het binnenhalen van buitenlandse

studenten laten wel nog te wensen over. Veel studenten voeren praktische en financiële redenen aan om niet op uitwisseling te gaan. De rekrutering van buitenlandse studenten wordt bemoeilijkt door het beperkte aanbod van Engelstalige vakken in de opleidingen. Aan te bevelen valt een speciaal minorpakket (in het Engels) voor deze doelgroep te creëren.

Zich baserend op de examenvragen, het studiemateriaal, de bachelorproeven en de gesprekken tijdens het bezoek meent de commissie dat de bachelorstudenten voldoende voorbereid zijn op de doorstroom naar een masteropleiding wijsbegeerte. Op basis van alumni-enquêtes en –gesprekken beschikt de opleiding over een beperkt zicht op de **inzetbaarheid** van haar oud-studenten. Het belangrijkste beeld hieruit is dat ze de meerwaarde van hun opleiding in het werkveld duidelijk erkennen. Ze hebben leren argumenteren en zijn zich bewust van het gebruik van retoriek en argumentatie in een professionele context. De visitatiecommissie beaamt dit beeld en is positief over de toekomst. De vernieuwing van het vaardighedenonderwijs in de bachelor is nog te jong om expliciete resultaten te zien, maar de eerste tekenen zijn bemoedigend. Volgens de commissie zal de uitgesproken nadruk op schriftelijk en mondeling rapporteren de studenten nog beter voorbereiden op verantwoordelijke (beleidsondersteunende of leidinggevende) functies op de arbeidsmarkt. Ook afgestudeerden die de academische wereld willen ingaan zijn daarvoor – dankzij de focus op onderzoeksvaardigheden en – attitude – adequaat op voorbereid. Wel vindt de commissie dat studenten tijdens hun opleiding beter geïnformeerd kunnen worden over een eventuele onderzoeksloopbaan.

De opleidingen hebben geen uitgesproken **alumnibeleid**. De commissie constateert wel dat er met FiloSofa een aantrekkelijk platform voor (en vanuit) de oud-studenten is ontstaan dat halfjaarlijks samenkomt. In het najaar van 2012 vond de eerste vergadering plaats van een klankbordgroep alumni en werkveld, die jaarlijks één keer zal bijeenkomen over een specifiek thema. Van deze contacten zal gebruik gemaakt worden om de uitstroom van afgestudeerden naar de arbeidsmarkt blijvend op te volgen.

Integraal eindoordeel van de commissie

Bachelor Wijsbegeerte

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als voldoende en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de bacheloropleiding Wijsbegeerte, conform de beslisregels, voldoende.

Master Wijsbegeerte

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	G
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als goed en Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de masteropleiding Wijsbegeerte, conform de beslisregels, voldoende.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Zorg ervoor dat de vereiste werkinzet voor continentale en analytische filosofie in de bachelor meer tot elkaar in verhouding staan.
- Maak het onderscheid tussen 'onderzoeksseminaries' en 'grondige studies' in de master helderder voor de studenten.
- Zorg voor een betere monitoring van de verdeling van schrijfp opdrachten per vak in de master.
- Zet de nodige stappen opdat de aangekondigde personeelsinkrimping de kwaliteit van de programma's niet zal ondermijnen.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Reflecteer of er tussen de bachelor- en de masteropleiding geen te groot contrast is inzake evaluatievormen.
- Streef een versterking van het toetsbeleid na en een beter monitoren van de quoteringen.
- Geef studenten meer (en systematischer) feedback op schriftelijke opdrachten.
- Stimuleer de studenten meer om op internationale uitwisseling te gaan.

BIJLAGE 1

Personalialia van de leden
van de visitatiecommissie

Jos de Mul (1956) studeerde filosofie, rechten en kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht en de Universiteit van Amsterdam. In 1993 promoveerde hij cum laude aan de Radboud Universiteit te Nijmegen op een proefschrift over Dilthey. Van 1983 tot en met 1988 was hij docent wijsbegeerte bij de faculteit Sociale Wetenschappen van de Radboud Universiteit. Vanaf 1988 is hij verbonden aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit Rotterdam, eerst als universitair docent, sinds 1994 als hoogleraar wijsgerige antropologie. Sinds 2004 is hij tevens gasthoogleraar aan de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur. In 2007-2008 was hij als gasthoogleraar verbonden aan de University of Michigan (Ann Arbor) en aan Fudan University (Shanghai), en in 2012 was hij Visitor aan het Institute for Advanced Studies in Princeton. De Muls systematische onderzoek ligt op het raakvlak van wijsgerige antropologie, techniekfilosofie, kunst- en cultuurfilosofie. Tevens publiceert hij regelmatig over negentiende- en twintigste-eeuwse Duitse wijsbegeerte. Tot zijn bekendste boeken behoren *Romantic Desire in (Post)Modern Art and Philosophy* (New York State University Press, 1999), *The Tragedy of Finitude. Dilthey's Hermeneutics of Life* (Yale University Press, 2004), *Space Odyssey. Towards a Virtual Ontology and Anthropology* (Cambridge Scholars Publishers, 2010) en *Destiny Domesticated. The Rebirth of Tragedy Out of the Spirit of Technology* (State University of New York Press, 2014). Hij publiceert ook regelmatig wijsgerige essays in de landelijke dagbladen NRC, de Volkskrant, en Trouw. Zijn werk is in vele talen vertaald en werd onder meer bekroond met de Praemium Erasmianum (1993) en de Socrates prijs (2003). In 2001 en 2003 was hij voorzitter van de respectievelijk de onderwijs- en onderzoeksvisiting in Estland. Zie voor een uitvoeriger CV: www.demul.nl.

Thomas Mertens (Teteringen, 1955) studeerde theologie in Tilburg en filosofie in Amsterdam. Hij promoveerde in Nijmegen in de rechtsgeleerdheid. Van 1979 tot 1983 was hij parttime werkzaam bij de Universiteit van Tilburg; van 1983 tot 1985 was hij onderzoeker aan de European University Institute in Florence. Vanaf 1986 was hij werkzaam bij Radboud Universiteit in Nijmegen, oorspronkelijk als universitair docent. In 1999 werd hij er benoemd tot hoogleraar rechtsfilosofie. Tussen 2007 en 2011 was hij tevens parttime als hoogleraar verbonden aan de Universiteit Leiden. Zijn onderzoeksbelangstelling betreft recht en ethiek bij Immanuel Kant; mensenrechten en mensenplichten; oorlog en vrede; recht en filosofie ten tijde van het nationaal socialisme en kosmopolitisme. In 2012 publiceerde hij *Mens & Mensenrechten. Basisboek rechtsfilosofie* (Boom, Amsterdam); hij publiceerde een aantal vertalingen van teksten van Kant en voorzag die van uitvoerige inleidingen en annotaties.

Frank Veltman (1949) is sinds 2001 hoogleraar Logica & Cognitiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Hij studeerde wiskunde en wijsbegeerte aan de Universiteit van Utrecht. Voordat hij in 1978 in Amsterdam werd aangesteld als wetenschappelijk medewerker werkte hij aan de Erasmus Universiteit in Utrecht. Hij heeft gasthoogleraarschappen vervuld in Tübingen, Edinburgh, Stanford en Beijing. Zijn onderzoeksbelangstelling gaat uit naar de logische analyse van natuurlijke taal. Hij heeft artikelen gepubliceerd over conditionale zinnen, generische zinnen, epistemische modaliteiten, imperatieven, en vaagheid.

Marian Verkerk (1957) studeerde filosofie aan de Universiteit Utrecht en de Universiteit van Amsterdam. In 1985 promoveerde zij in Utrecht aan de Faculteit Wijsbegeerte. Van 1980 tot 1985 was zij werkzaam als Wetenschappelijke Assistent Ethiek aan dezelfde faculteit. Vanaf 1988 tot 2000 was zij werkzaam als Universitair Docent Ethiek aan de Faculteit Wijsbegeerte aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. In 1995 werd zij Socrates Hoogleraar Zorgethiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Vanaf 2000 is zij gewoon hoogleraar Zorgethiek aan de Rijksuniversiteit Groningen en het Universitair Medisch Centrum Groningen. Haar onderzoeksbelangstelling gaat uit naar feministische zorgethiek, morele epistemologie vraagstukken, professionaliteit en reflectie in de zorg en familie-ethiek. Zij leidt op dit moment een internationaal onderzoeksconsortium naar familie ethiek (www.family-ethics.com). In 2003-2005 was zij lid van de VSNU Visitatiecommissie Onderwijs Medische Wetenschappen in Nederland. Zie voor een uitvoeriger CV: <http://www.marianverkerk.nl>

Guido Cuyvers studeerde criminologie, familiale en seksuologische wetenschappen en filosofie aan de KU Leuven. Hij doctorerde in de criminologie met een onderzoek over de secundaire victimisatie van slachtoffers van misdrijven. Hij was sinds 1975 verbonden aan de Katholieke Hogeschool Kempen te Geel waar hij zijn loopbaan begon als docent in het departement Sociaal Werk. Later werd hij coördinator Onderwijsontwikkeling van die hogeschool. Zijn onderwijs heeft betrekking op psychologie, psychopathologie, organisatiekunde en kwaliteitszorg. Zijn onderzoek speelt zich voornamelijk af op het terrein van de gerontologie en ouderenzorg met als focus de sociale inclusie van ouder wordende mensen. Als coördinator van dat onderzoeks-domein richtte hij het Vlaams Onderzoeks- en Kenniscentrum Derde Leeftijd (VONK3) op. Momenteel is hij gepensioneerd departementshoofd van het departement Sociaal Werk van de KHKempen. Hij was herhaaldelijk lid, voorzitter of secretaris van visitatiecommissies van Vlir en Vlhora. Hij begeleidde vele non-profit organisaties in hun proces van kwaliteitsontwikkeling. Hij publiceerde boeken en artikels over psychologie, kwaliteitszorg en gerontologie.

Maaike Dumont behaalde haar bachelor in de kunst- en cultuurwetenschappen met specialisatie politieke cultuur in 2011 aan de Universiteit Maastricht. Tijdens haar Erasmusuitwisseling in York kwam ze voor het eerst echt in aanraking met de filosofie. Deze passie bracht haar naar de Vrije Universiteit Brussel, waar ze na een voorbereidingsprogramma haar master in de wijsbegeerte dan ook met grootste onderscheiding wist te behalen. Haar eindwerk behandelde de vraag naar de mogelijkheid tot authentieke politieke interacties online aan de hand van het werk van Jean Baudrillard. Na het behalen van de master in 2013, bleef ze in Brussel, waar ze nu woont en werkt.

Wouter Duckaert (1989) geraakte tijdens zijn latere jeugdijaren geobseedeerd door filosofie, wat hem ertoe aanzette een opleiding wijsbegeerte aan te vatten aan de Universiteit Antwerpen in 2008. Zijn filosofische interesses ontwikkelden zich in de loop van zijn studiejaar meer en meer in de richting van de ethiek. Hij was actief als studentenvertegenwoordiger in verschillende organen en verzorgde de redactie van het faculteitsblad *letteren en wijsbegeerte*. In 2013 besloot hij dat het tijd was voor iets helemaal anders en begon een opleiding toegepaste informatica aan de Karel de Grote-Hogeschool.

COMMISSIELEDEN VAN HET TERUGKEERBEZOEK AAN DE VUB

Harry Kunneman studeerde in 1974 af in de sociologie aan de Universiteit van Amsterdam (cum laude) en promoveerde aan deze universiteit in 1986 in de wijsbegeerte op het boek *De Waarheidstrechtter* (cum laude). Van 1974 - 1989 was hij als universitair docent sociale filosofie verbonden aan de Faculteit Wijsbegeerte van de UvA, waar hij zich vooral bezighield met kritische theorie, i.h.b. het denken van Jürgen Habermas. Van 1990 tot 2013 was hij hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek waar hij de leerstoel Sociale en politieke theorie bekleedde. Sinds 2013 is hij persoonlijk hoogleraar Sociale filosofie, in het bijzonder theorie en praktijk van normatieve professionalisering. Kunneman publiceerde een tiental boeken en bundels en vele artikelen op het gebied van de sociale theorie en de filosofie van de menswetenschappen, i.h.b. het postmoderne denken. Zijn huidige onderzoek is vooral gericht op vragen rond postmoderne moraliteit, kritische menswetenschap en de vernieuwing van het hedendaagse humanisme. Hij was eerder voorzitter van de Humanistische Alliantie. Ook was hij van 2000–2004 rector van de universiteit.

Frans Jacobs studeerde Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Leuven. Na werkzaamheden aan de economische faculteit in Leuven (filosofie), aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius in Antwerpen (ethiek) en aan de Katholieke Leergangen in Tilburg (arbeidsfilosofie) werd hij in 1975 wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit van Amsterdam (ethiek), hetgeen hij tot 1989 is gebleven. In 1985 is hij gepromoveerd op *Ten overstaan van allen. Universalisering in de ethiek*. Tussen 1989 en 1995 is hij hoofddocent rechtsfilosofie geweest aan de Rechtenfaculteit van de Universiteit van Amsterdam, een functie die hij enige jaren heeft gecombineerd met een bijzonder hoogleraarschap in de wijsgerige antropologie en de grondslagen van het humanisme (vanwege de Stichting Sokrates). Tussen 1995 en 2008 was hij hoogleraar wijsgerige ethiek aan de Universiteit van Amsterdam. Vanaf 1997 was hij decaan/afdelingsvoorzitter van de faculteit/afdeling Wijsbegeerte. Sinds december 2008 is hij met emeritaat. Hij is onder meer voorzitter geweest van de Vereniging van Ethici in Nederland en Vlaanderen, voorzitter van het bestuur van de Internationale School voor Wijsbegeerte in Leusden, en redactievoorzitter van het *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*. Tussen 2001 en 2010 is hij lid geweest van de Wetenschappelijke Commissie Wijsbegeerte van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen (FWO-V) en hij is thans nog lid van de Commissie Geesteswetenschappen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW).

Paul Ziche studeerde filosofie, natuurkunde en psychologie in München en Oxford. Van 1996 tot 2000 was hij wetenschappelijk medewerker bij het Instituut voor de Geschiedenis van de Geneeskunde, Natuurwetenschappen en Techniek aan de Universiteit van Jena, Duitsland. Van 2001 tot 2007 werkte hij mee aan de historisch-kritische Schelling-editie, uitgegeven door de Beierse Academie der Wetenschappen en gaf tevens les aan het departement filosofie van de Universiteit in München. Op dit moment is Paul Ziche verbonden aan de Universiteit Utrecht als hoogleraar van de geschiedenis van de nieuwere wijsbegeerte. Zijn onderzoeksinteresses omvatten onder andere de geschiedenis van de filosofie, met een focus op de 18e en 19e eeuw, Duits idealisme en de filosofie van de natuur. Bijzondere aandacht besteedt hij aan het verbinden van filosofische en wetenschapshistorische vraagstellingen, in het bijzonder aan de historische ontwikkelingen van en de relaties tussen verschillende vormen van 'wetenschap'. In het academische jaar 2009–2010 werd hij verkozen tot docent van het jaar van de Universiteit Utrecht.

BIJLAGE 2

Reactie
van de Universiteit Gent

De opleiding Wijsbegeerte aan de UGent houdt eraan om twee bedingen toe te voegen aan het visitatierapport

1. De visitatiecommissie stelt, zonder verder commentaar, dat er een discrepantie bestaat tussen de resultaten van de tweejaarlijks georganiseerde onderwijsbeoordelingen waarin de vakken 'doorgaans 'goed' tot 'zeer goed' scoren' en een 'wat negatiever teneur' die naar voor komt uit de focusgesprekken die door de opleiding zelf georganiseerd werden ter voorbereiding van de visitatie. De opleiding wenst te benadrukken dat in het rapport opvallend weinig gewicht wordt gegeven aan deze uitstekende evaluaties, die een significant grotere groep studenten bevragen. Gesprekken met kleinere groepen studenten (zoals ook door de visitatiecommissie gevoerd tijdens haar bezoek) zijn waardevol, en de opleiding heeft op basis van deze focusgesprekken dan ook een aantal belangrijke wijzigingen doorgevoerd (zoals beschreven in het zelfevaluatie-rapport). Dit neemt echter niet weg dat het vanuit het oogpunt van een gedegen kwaliteitsbewaking cruciaal is om deze resultaten steeds expliciet af te toetsen aan de breder gedragen inschattingen zoals die uit de studentenevaluaties naar voor komen. Op dit punt menen we dat het rapport belangrijke lacunes vertoont.

We geven één voorbeeld, dat bijzonder revelerend is. Het rapport stelt dat de cursus wijsgerige antropologie een 'erg beperkte stof' behandelt en bovendien literatuur gebruikt die 'niet van voldoende academisch niveau' is. Dit vak werd beoordeeld door 32 studenten die het vak volgden tijdens het academiejaar 2011-2012. Hieruit komt een heel ander beeld naar voor. Met de stelling 'je vond de behandelde onderwerpen intellectueel uitdagend en stimulerend' was 40,6% van de studenten 'helemaal akkoord' en 37,5% 'akkoord'. De stelling 'het opleidingsonderdeel leverde je waardevolle kennis of vaardigheden op' werd door 50% met 'helemaal akkoord' en 31,3% 'akkoord' beantwoord. De moeilijkheidsgraad in vergelijking met andere opleidingsonderdelen werd door 53,1% als gemiddeld ingeschat (28,1% vindt het eerder 'gemakkelijk' en 12,5% 'moeilijk'). De facultaire Kwaliteitscel Onderwijs kende op basis van de antwoorden op de verschillende dimensies de globale beoordeling 'zeer goed' toe (de hoogst mogelijke score). Ook voor andere vakken die vermeld worden (zoals bijvoorbeeld wereldethiek) maakte de commissie blijkbaar niet de oefening om uitspraken van individuele studenten af te toetsen aan de studentenevaluaties.

2. Ondanks de uitstekende resultaten van de vakken in de onderwijs-evaluaties, erkent de opleiding dat de kwaliteit van de opleiding als geheel nog sterker bewaakt kan worden door meer aandacht te besteden aan vak-overkoepelende coördinatie. Ze meent echter dat de commissie in haar eindoordeel niet enkel bijzonder weinig gewicht toekent aan de onderwijs-evaluaties, maar dat ze dit oordeel ook geveld heeft op basis van de facto onvolledige informatie. Deze visitatie was de eerste volgens het nieuwe model waarin de opleidingsevaluatie en instellingsreview van elkaar gesplitst werden. Als gevolg daarvan is niet enkel het zelfevaluatie-rapport veel beknopter, maar wordt de opleiding ook erg geïsoleerd bekeken. We hebben dan ook vastgesteld dat het op verschillende punten bijzonder moeilijk was voor de visitatiecommissie om zich een accuraat beeld te vormen van de volledige context waarbinnen de opleiding georganiseerd wordt.

